

**ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ
ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ**

Εργαστήριο Ιστορίας Της Τέχνης
**ΠΕΡΙΟΔΟΥ: ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ ΜΕΤΑΞΑ-ΚΑΤΟΧΗ-ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ-
ΕΜΦΥΛΙΟΣ-ΤΟΠΟΙ ΕΞΟΡΙΑΣ ΩΣ ΤΟ 1967 -Έκθεση**

ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

Εργαστήριο Ιστορίας Της Τέχνης
**ΠΕΡΙΟΔΟΥ: ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ ΜΕΤΑΞΑ-ΚΑΤΟΧΗ-ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ-
ΕΜΦΥΛΙΟΣ-ΤΟΠΟΙ ΕΞΟΡΙΑΣ ΩΣ ΤΟ 1967 -Έκθεση**

ISBN 9789608522954

9 789608 522954

Δήμος Αθηνών
Οργανισμός Πολιτισμού
Αθλητισμού και Νεολαίας

**ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ
ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ
ΤΕΧΝΩΝ
ΕΛΛΑΔΟΣ**

**ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ
ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ**

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ανούση Ρένα
Βαρελάς Τάκης
Βολονάκη Ουρανία
Καρακατσάνη Μαρία
Μελά Εύα
Μιχαηλίδη Φανή
Ξενάκη Μαριάννα
Σταφέτος Στέλιος
Σπιριδωνος Πηνελόπη
Χαροκόπου Αναστασία
Χατζή Κατερίνα
Χρυσοβιτσάνου Αγγελική
Αναγνώστου Γρηγόρης

ΓΙΑ ΤΗ ΒΑΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΣΥΝΕΡΓΑΣΘΗΚΑΝ

Οι σπουδαστές του Τμήματος
Θεωρίας και Ιστορίας της Τέχνης
της ΑΣΚΤ:
Αναγνώστου Γρηγόρης
Γκέγκα Μεριντόνα
Καρρά Μαριλένα
Πετάση Μυρτώ
Σούφλα Αντιγόνη
και η Κασσωτάκη Γεωργία (Ζέτα),
απόφοιτος του Τμήματος
Πλαστικών Τεχνών
και Επιστημών της Τέχνης
του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ

Επιμέλεια
Γρηγόρης Αναγνώστου

Σχεδιασμός εξωφύλλου
Αντώνης Ηλιάκης

Σχεδιασμός καταλόγου
Βάσω Αβραμοπούλου

Σελιδοποίηση και επεξεργασία εικόνων
Ξένια Χατζηαγγελή
Κατερίνα Δημητρίου

ISBN: 978-960-852-295-4

© Καταλόγου: ΕΕΤΕ

Συμβολή στην οργάνωση των προβολών ντοκουμέντων και ταινιών:
Μανόλης Κασσιμάτης / Φωτογραφίζοντας

Επεξεργασία οπτικοακουστικού υλικού του Χρονικού:
Κώστας Σταματόπουλος, σκηνοθέτης

ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

Έκθεση / Εργαστήριο
Ιστορίας της Τέχνης

ΠΕΡΙΟΔΟΥ:
ΔΙΚΤΑΤΟΡΙΑ ΜΕΤΑΞΑ-
ΚΑΤΟΧΗ-ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ-
ΕΜΦΥΛΙΟΣ-
ΤΟΠΟΙ ΕΞΟΡΙΑΣ
ΩΣ ΤΟ 1967

29 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ - 30 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 2014

ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΧΝΩΝ / ΠΑΡΚΟ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Το ΔΣ του ΕΕΤΕ και η Οργανωτική Επιτροπή ευχαριστούμε θερμά όσους βοήθησαν στην προσπάθειά μας αυτή:

- // Τον Δημήτρη Παυλόπουλο, Καθηγητή Ιστορίας της Τέχνης του ΕΚΠΑ, που έδωσε τις συμβουλές του και συνεργάστηκε με την ομάδα που επιμελήθηκε τη «βάση δεδομένων», που δημιουργήθηκε για την έκθεση αυτή
- // Τον ΟΠΑΝ Δήμου Αθηναίων
- // Την Ειρήνη Οράτη, Πρόεδρο της «Εταιρείας Εικαστικών Τεχνών - Τάσος Α.»
- // Τη Λίνα Τσίκοιτα, Ιστορικό Τέχνης, Επιμελήτρια της Εθνικής Πινακοθήκης
- // Τον Κωνσταντίνο Παπαχρήστου, Ιστορικό Τέχνης
- // Τον Φοίβο Τσέκερη, παλιό αγωνιστή και γραμματέα της ΕΠΟΝ Πολυτεχνείου.
- // Τον Χρίστο Τζιντζιζώνη, παλιό αγωνιστή και Πρόεδρο της ΠΕΑΕΑ - ΔΣΕ
- // Τον Γρηγόρη Φώτου, πρώην πολιτικό πρόσφυγα, γλύπτη, Αντιρόεδρο της ΠΕΑΕΑ
- // Τη Δανάη Μωραΐτου, παλιά αγωνίστρια
- // Την ΠΕΚΑΜ και τον Πρόεδρό της Γρηγόρη Ριζόπουλο, Μακρονησιώτη γλύπτη
- // Το Μουσείο του Αη-Στράτη
- // Τη Βρυσσιίδα Δανάλη και τον www.902.gr, για τη συνεργασία στην καταγραφή του υλικού
- // Τη Θάλεια Σπυριδάκη, για τη συνεργασία στην καταγραφή του υλικού
- // Τη Ρένα Λευκαδίτου
- // Τον Ανδρέα Δεληβοριά

- // Τη Θεοδοσία Γραμματικού, σκηνοθέτη, για τις συμβουλές της
- // Και όλους όσους μας έδωσαν υλικό για τη «Βάση Δεδομένων», που δημιουργήθηκε.

Για τα έργα που μας παραχώρησαν

- // Την Εθνική Πινακοθήκη
- // Τη Δημοτική Πινακοθήκη Αθήνας
- // Το Μουσείο Μπενάκη
- // Την Εταιρεία Εικαστικών Τεχνών - Τάσος Α.
- // Την Πινακοθήκη Χαρακτηκής Ζίτσας
- // Τη Δημοτική Πινακοθήκη Ιωαννίνων
- // Το Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας
- // Την Πινακοθήκη Σύγχρονης Τέχνης Χ. & Σ. Μοσχανδρέου, Μεσολόγγι
- // Την Alpha Bank
- // Το συλλέκτη Ιορδάνη Χριστοδούλου
- // Το συλλέκτη Γιάννη Παπακωνσταντίνου
- // Την Ινώ Καρπαθάκη
- // Τη Μαριάννα Κατράκη
- // Τον Κώστα Λυγιατζή
- // Την Έφη Μαλάμου
- // Την Κλειώ Μακρή
- // Τη Λουκία Μάρθα
- // Τη Τζένη Μαρκάκη
- // Τη Χριστίνα Μπαχαριάν
- // Το Σπύρο Μώλο
- // Το Νίκο Νικολινάκο
- // Τη Φέμια Παπαθανασίου
- // Τη Ζωή Παπαθεοδώρου

- // Τη Ρούλη Σεμερτζίδη
- // Τη Φωτίκα Σικελιώτη
- // Τη Μίνα Σπηλιοπούλου
- // Τη Φωτεινή Στεφανίδη
- // Τη Λίζα Φεράλδη

Για την παραχώρηση ντοκουμαντέρ και ταινιών:

- // Τον Λεωνίδα Βαρδαρό
- // Τον Παντελή Βούλγαρη
- // Τον Ηλία Γιαννακάκη και την Εύη Καραμπάτσου
- // Τον Διονύση Γρηγοράτο
- // Τον Σωτήρη Δημητρίου
- // Το ΕΚΚ, κ. Κατσέλο
- // Τον Νίκο Θεοδοσίου και το Νεανικό Πλάνο
- // Τον Βελισσάριο Κοσσυβάκη
- // Τον Φώτο Λαμπρινό
- // Το ΚΚΕ
- // Τον Ροβήρο Μανθούλη
- // Τη ΝΕΡΙΤ / ΕΟΑ
- // Την ομάδα των 4 (Θανάση Σκουρμπέλο, Κώστα Χρονόπουλο, Γιώργο Χρυσοβιτσάνο, Σπύρο Ζάχο)
- // Τον Τάκη Παπαγιαννίδη
- // Τη Φίνος Φιλμς
- // Τον Σταύρο Ψυλλάκη

Από το 2005 το Δεκέμβρη, η Γενική Συνέλευση του ΕΕΤΕ αποφάσισε να προχωρήσει το ΕΕΤΕ στη διοργάνωση αρχείου και έκδοσης για την Τέχνη της Αντίστασης, του Εμφυλίου και της Εξορίας, ως το τέλος της δικτατορίας, το1974. Οι συγκυρίες, τα οξυμένα προβλήματα του χώρου των Εικαστικών Τεχνών, η κρίση και τα βάρη που επιβλήθηκαν στους εργαζόμενους και μέσα σε αυτούς και στους καλλιτέχνες, δεν επέτρεψαν να προχωρήσουμε νωρίτερα στην υλοποίηση αυτής της απόφασης.

Το 2013, το ΔΣ του ΕΕΤΕ συγκρότησε επιτροπή καλλιτεχνών για τη μελέτη πρότασης για τη δημιουργία ηλεκτρονικού αρχείου, έκδοσης και έκθεσης με θέμα «Εικαστικές Τέχνες και Αντίσταση». Λόγοι έλλειψης του αναγκαίου χρόνου προετοιμασίας, δεν μας επέτρεψαν να καταγράψουμε και να παρουσιάσουμε στο «Εργαστήριο Ιστορίας της Τέχνης» που διοργανώνουμε τα έργα και τους δημιουργούς της περιόδου από το 1950 ως το 1974. Για αυτή την περίοδο θα εργασθεί το ΕΕΤΕ στο μέλλον, μετά την έκθεση αυτή. Πολύτιμη πηγή για το πόνημα αυτό είναι τα αρχεία του Επιμελητηρίου Εικαστικών Τεχνών Ελλάδος.

Δεν είμαστε Ιστορικοί Τέχνης ούτε φιλοδοξούμε ούτε και μπορούμε να παίξουμε αυτό το ρόλο. Για αυτό και δεν θα βρει κανείς σε αυτή τη διοργάνωση αυτά που αναζητά σε μια ιστορική έκθεση. Μας απασχολεί όμως το πώς όλος αυτός ο πλούτος, τα έργα και οι μαρτυρίες για τη σχέση των εικαστικών καλλιτεχνών με τους αγώνες του λαού θα καταγραφεί, θα είναι προσεγγίσιμα από το πλατύ κοινό. Για το λόγο αυτό ονομάσαμε το στάδιο στο οποίο βρισκόμαστε «εργαστήριο», με στόχο να συγκεντρωθεί και να καταγραφεί αρχειακό – ιστορικό υλικό, με την δημιουργία παράλληλα ηλεκτρονικού αρχείου, με την συμβολή Μουσείων, σωμα-

τείων, εικαστικών εν ζωή και απογόνων καλλιτεχνών. Καταβάλαμε προσπάθεια να καταγραφεί η Εικαστική και κοινωνική δράση των Ελλήνων Καλλιτεχνών κατά την Ιστορική αυτή περίοδο. Το ΕΕΤΕ έχει ήδη ξεκινήσει την καταγραφή οπτικο-κουστικού υλικού και έχει αποτανθεί σε «πηγές». Τα περισσότερα από τα έργα που θα εκτεθούν προέρχονται από παραχώρηση από συγγενείς καλλιτεχνών που ανταποκρίθηκαν στο κάλεσμά μας. Δυστυχώς πολλοί δεν βρέθηκαν, ή κάποιοι δεν ανταποκρίθηκαν, γι αυτό και σίγουρα υπάρχουν πολύ σημαντικές ελλείψεις από την έκθεση αυτή. Όμως εμείς τη διοργάνωση αυτή, την αντιμετωπίζουμε ως ένα ξεκίνημα, ως μια «εισαγωγή».

Η σχέση των εικαστικών Τεχνών με την Αντίσταση, με τον αγώνα του λαού για μian άλλη Ελλάδα, με τις διώξεις και τις εξορίες, είναι παρακαταθήκες για τη σύγχρονη Ελληνική Τέχνη. Μέσα στις πολιτιστικές πολιτικές που ακολουθήθηκαν και ακολουθούνται από τη λήξη του Εμφυλίου και μετά, από την ΕΕ και τις Κυβερνήσεις, αποσιωπούνται δημιουργοί και έργα σημαντικά.

Η Αντίσταση και οι αγώνες ήταν τροφοδότης της τέχνης. Τα χρόνια εκείνα, πολλοί εικαστικοί καλλιτέχνες, ιδιαίτερα οι νέοι εντάχθηκαν τότε στις γραμμές της. Οι ανώνυμοι και επώνυμοι καλλιτέχνες, ο καθένας με τον τρόπο του, στον τόπο που ζούσε, με στερήσεις και κινδύνους, στήριξε την αντιστασιακή δράση του Ελληνικού λαού, χρησιμοποιώντας κάθε μορφή τέχνης. Άλλωστε στις 24 Σεπτεμβρίου 1944, σε μια περίοδο εξαιρετικά δύσκολη και σημαντική στην νεότερη Ιστορία της Ελλάδας, ιδρύεται το «Καλλιτεχνικό Επαγγελματικό Επιμελητήριο», το σημερινό Επιμελητήριο Εικαστικών Τεχνών Ελλάδος, από εξέχουσες προσωπικότητες στο χώρο της Εικαστικής Δημιουργίας από πρωτοπόρους εικαστικούς καλλιτέχνες που μετείχαν ενεργά στην Αντίσταση.

Στο χώρο θα λειτουργεί ηλεκτρονικό αρχείο, μια «βάση δεδομένων» η οποία θα παρέχει πληροφορίες και υλικό και στην οποία θα μπορούν να συμπληρώνονται και νέα στοιχεία συνεχώς. Στη βάση δεδομένων έχουν ήδη καταγραφεί 8.500 εικαστικά έργα. Παράλληλα προσπαθήσαμε να διασώσουμε μνήμες μέσα από οπτικο-κουστικό υλικό που δημιουργήσαμε. Πήραμε συνεντεύξεις που υπάρχουν στη βάση δεδομένων, καταγράψαμε αφηγήσεις παλιών αγωνιστών.

Στόχος του ΕΕΤΕ σήμερα με την διοργάνωση αυτή είναι να καταγραφούν και να γνωρίσει το ευρύ κοινό τους Εικαστικούς Καλλιτέχνες που στρατεύθηκαν με το έργο ή τις περισσότερες φορές με την ίδια τη ζωή τους, ανεξάρτητα αν το έργο τους διασώθηκε ή όχι... Στην έκθεση θα δει κανείς έργα της περιόδου 1936 – 1949, έργα από φυλακές και εξορίες ως το 1967, αλλά και έργα που έγιναν μεταγενέστερα από καλλιτέχνες που πήραν μέρος οι ίδιοι στην Αντίσταση. Ακόμα θα βρει στη «βάση δεδομένων» που παρουσιάζουμε, καλλιτέχνες, που ενώ καταγράφονται –από μαρτυρίες για τη δράση τους ή για συλλογικά έργα– ως «καλλιτέχνες της Αντίστασης» δεν δεν άφησαν ατομικό έργο σχετικό με εκείνη την περίοδο στην οποία αναφερόμαστε. Θέλουμε να ανοίξει συζήτηση για τον κοινωνικό ρόλο του καλλιτέχνη και την κοινωνική λειτουργία ης τέχνης, να βγούν συμπεράσματα και να ανοίξουν δρόμοι για το σήμερα.

Εύα Μελά
Πρόεδρος του Δ.Σ. του ΕΕΤΕ

Κατράκη Βάσω, *Υότατο χρέος*
Χαρακτικό στην πέτρα
120 x 154 εκ.
Ιδιωτική συλλογή

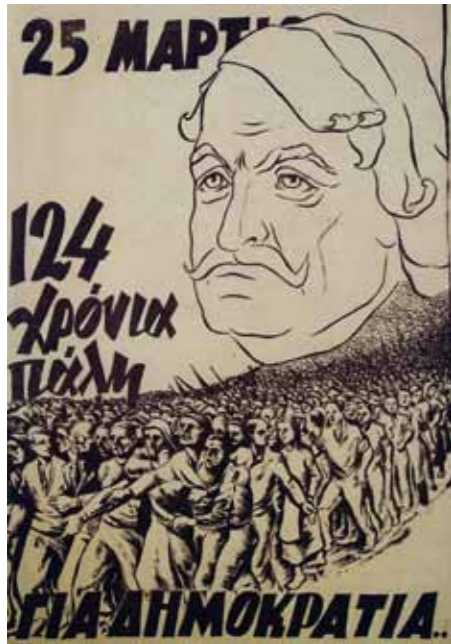
ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΕΡΙΓΡΑΜΜΑ

Για να εξετάσει κανείς την «πολιτικά σκεπτόμενη και δρώσα» τέχνη και τους καλλιτέχνες από την περίοδο της Δικτατορίας της 4ης Αυγούστου και μετά, θα πρέπει να αναφερθεί στις κοινωνικοοικονομικές συνθήκες που προηγήθηκαν καθώς και στα γεγονότα εκείνα που σημάδεψαν τέχνη και καλλιτέχνες πριν τη Μεταξική Δικτατορία, και που διαμόρφωσαν το περιβάλλον εκείνο πάνω στο οποίο αναπτύχθηκε η «Τέχνη της Αντίστασης».

ΠΕΡΙΟΔΟΣ ΜΕΧΡΙ ΤΟ 1936

Οι γενικότερες κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις στις πρώτες δυο δεκαετίες του 20ου αιώνα, τόσο σε παγκόσμιο επίπεδο, όσο και στο επίπεδο της Ελλάδας, όπως ήταν φυσικό, επηρέασαν αναπόφευκτα όλους τους τομείς της ζωής των ανθρώπων. Η καπιταλιστική κρίση και η όξυνση των ανταγωνισμών που οδήγησαν στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, οι Βαλκανικοί Πόλεμοι, η πολιτική αστάθεια στο εσωτερικό της χώρας με τα διαδοχικά πραξικοπήματα, τις μεταβάσεις από τη βασιλευόμενη στην αβασίλευτη δημοκρατία, τις εκλογές, καθώς και η μικρασιατική καταστροφή άσκησαν σοβαρή επίδραση και στην τέχνη της εποχής. Ορόσημα στη συγκεκριμένη ιστορική περίοδο αποτελούν η Οκτωβριανή Επανάσταση στη Ρωσία το 1917, καθώς και η ίδρυση το 1918 του ΣΕΚΕ (αργότερα μετονομάστηκε σε ΚΚΕ), που επέδρασαν σημαντικά στη διαμόρφωση μιας τέχνης που ξεφεύγει από τα μέχρι τότε πρότυπα, θέτοντας στο επίκεντρο τον άνθρωπο και τον αγώνα για την κοινωνική απελευθέρωση. Προφανώς και σημαντική επιρροή στην ανάπτυξη αυτών των κινημάτων σε όλα τα επίπεδα είχαν όλα τα προγενέστερα κινήματα (Διαφωτισμός, Γαλλική Επανάσταση, Παρισινή Κομμούνια, κλπ), καθένα από τα οποία πρόσφερε σημαντικά στοιχεία και στην ανάπτυξη της τέχνης.

Άγνωστος,
25η Μαρτίου - 124 χρόνια πάλη για δημοκρατία
Αφίσα - χαρακτηριστικό, 35 x 25 εκ.
Συλλογή Ιορδάνη Χριστοδούλου

Από το Δεκέμβρη του 1931 μέχρι και τον Αύγουστο του 1936 εκδίδεται το προοδευτικού περιεχομένου περιοδικό «Νέοι Πρωτοπόροι», στην εικονογράφηση του οποίου κάνουν τα πρώτα τους βήματα πολλοί γνωστοί μετέπειτα εικαστικοί. Ο εικαστικός Σπηλιόπουλος καταγράφεται ως ο πρώτος εικαστικός ο οποίος φυλακίζεται με το «ιδιώνυμο».

Στο μεταξύ, στο φόντο των ενδοαστικών αντιθέσεων της εποχής, με την ανοχή του Παλατιού εγκαθιδρύεται στις 4 Αυγούστου 1936 η δικτατορία του Μεταξά. Οι συνθήκες ζωής της εργατικής τάξης και των φτωχών λαϊκών στρωμάτων στις πόλεις και στα χωριά γίνονταν ολοένα και πιο ασφυκτικές. Η αστική τάξη της Ελλάδας, μπροστά στην γενικευμένη καπιταλιστική κρίση, το οικονομικό κραχ που είχε προηγηθεί και τον επερχόμενο Β' Παγκόσμιο Πόλεμο επιλέγει τη λύση του εθνικοσοσιαλισμού, προκειμένου να ρίξει νερό στο μύλο της καπιταλιστικής οικονομίας. Βγάζουν το ΚΚΕ ξανά στην παρανομία. Χιλιάδες αγωνιστές και στελέχη του εξορίζονται, βασανίζονται, δολοφονούνται εν ψυχρώ. Σε αυτές τις συνθήκες, η τέχνη δεν μπορούσε να μείνει ανεπηρέαστη. Ξεκινά να παράγεται καλλιτεχνικό έργο κύρια για την κάλυψη των αναγκών του παράνομου Ριζοσπάστη. Ακόμα και στην Ακροναυπλία, όπου κρατούνταν φυλακισμένοι εκατοντάδες κομμουνιστές και αγωνιστές, μαζί με τα σχολεία και τις ομάδες διαφώτισης που δημιουργήθηκαν, ξεχωρίζουν τα βιβλία που δημιουργήθηκαν για τις ανάγκες των αυτοσχέδιων σχολείων που είχαν δημιουργηθεί με εικονογραφίες από τους ίδιους τους κρατούμενους.

Η δικτατορία του Μεταξά βρίσκει το χαρακτήρα Χρ. Δαγκλή σπουδαστή, να συμμετέχει στην παράνομη δουλειά για την ανατροπή της. Ο δάσκαλός του, Γ. Κεφαλληνός, οργανώνει το εργαστήρι για το παράνομο υλικό.

Στο διάστημα 1937–1939 δημιουργείται και δρα η εικαστική ομάδα «Ελεύθεροι Καλλιτέχναι», η οποία μεταξύ άλλων πραγματοποίησε έκθεση ζωγραφικής με προοδευτικό περιεχόμενο το 1938 που όμως κατακρίθηκε από τη Μεταξική δικτατορία και με παρέμβαση της κυβέρνησης Μεταξά διαλύθηκε.

Την ίδια στιγμή, πέρα από τους καλλιτέχνες που αντιστάθηκαν στη φασιστική μεταξική δικτατορία, υπήρξαν φυσικά και οι καλλιτέχνες που συνεργάστηκαν με το δικτάτορα Μεταξά, εξυπηρετώντας τις προπαγανδιστικές ανάγκες της δικτατορίας. Στον αντίποδα των αναγνωστικών που δημιουργήθηκαν μέσα στις φυλακές, η κυβέρνηση του Μεταξά, δημιουργεί νέα αναγνωστικά για το δημοτικό και το γυμνάσιο –για την κάλυψη πάντα των προπαγανδιστικών της αναγκών – με εικονογραφίες συνή-

Συλλογικό, Σκλάβοι δεν θα γίνουμε
Έντυπο, 37,5 x 24 εκ.
Συλλογή Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης
Χ. & Σ. Μοσχανδρέου, Μεσολόγγι

Συλλογικό, Γυναίκες - Κορίτσια -
Το μάλλινο του ΕΛΑΣ ΕΠΟΝ
Έντυπο, 34 x 25 εκ.
Πινακοθήκη Σύγχρονης Τέχνης
Χ. & Σ. Μοσχανδρέου, Μεσολόγγι

θως που εκθειάζουν το φασισμό και το έργο του Μεταξά. Παράλληλα, εικαστικοί είτε επιμελούνται λογότυπα των δημόσιων οργανισμών, είτε τα σήματα των παρακρατικών οργανώσεων (πχ ΕΟΝ, κλπ). Δεν θα μπορούσε να γίνει και διαφορετικά, μιας και σε μια σειρά από χώρες στις οποίες αυτή την περίοδο εγκαθιδρύονταν φασιστικά καθεστώτα, ήταν σύνηθες να αξιοποιούν την καλλιτεχνική δημιουργία για την κάλυψη των προπαγανδιστικών τους αναγκών.

ΙΤΑΛΙΚΗ ΕΙΣΒΟΛΗ - ΑΛΒΑΝΙΚΟ ΜΕΤΩΠΟ

Η εισβολή των Γερμανών στην Πολωνία και οι γενικότερες εξελίξεις σηματοδοτούν την έναρξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Στην Ελλάδα, τα ξημερώματα της 28ης Οκτωβρίου 1940, οι Ιταλοί επιτίθενται και εισβάλλουν στα σύνορα με την Αλβανία. Η κυβέρνηση Μεταξά, έχοντας αποφασίσει να ταχθεί με τα συμφέροντα των Άγγλων, για να ενισχύσει οικονομικά τον πόλεμο στην Αλβανία καλεί εικαστικούς καλλιτέχνες να δημιουργήσουν αφίσες που θα καλούν τον κόσμο να ενισχύσει οικονομικά το στρατό.

Το αλβανικό μέτωπο και ο ηρωισμός του λαού αποτέλεσαν πηγή έμπνευσης για τους καλλιτέχνες. Καλλιτέχνες στο Μέτωπο, με το ένα χέρι πολεμούν και με το άλλο αποτυπώνουν κάθε μικρή και μεγάλη σκηνή του πολέμου, της καθημερινής ζωής των στρατιωτών, της αυταπάρνησης που δείχνουν στον αγώνα για την υπεράσπιση της πατρίδας τους, τις κακουχίες, αλλά και σκηνές από την υποδοχή του κόσμου στις πόλεις και στα χωριά που απελευθέρωναν. Παράλληλα, κινηματογραφιστές και φωτογράφοι της εποχής, με τα πενιχρά μέσα που διέθεταν αποτύπωναν μέσα από το φακό τους όλες αυτές τις στιγμές.

Σε αυτή την περίοδο αναπτύχθηκε από μεγάλο μέρος των εικαστικών και η αντιφασιστική γελοιογραφία, που βρήκε κύρια έκφραση στον έντυπο τύπο της εποχής, ενώ την ίδια στιγμή ξεχωριστό, αλλά με μεγάλη σημασία κεφάλαιο, είναι εκείνο της σκηνογραφίας στις επιθεωρήσεις της Βέμπο, των αδερφών Καλουτά κλπ, που γίνονταν με σκοπό τη διασκέδαση και την οικονομική ενίσχυση των ελλήνων στρατιωτών στο Μέτωπο.

Η καλλιτεχνική δημιουργία όμως δεν περιορίστηκε μόνο στο Μέτωπο. Καλλιτέχνες που είχαν μείνει πίσω, αποτύπωναν την κατάσταση που επικρατούσε στις πόλεις και στα χωριά. Την αγωνιά από τις οικογένειες των στρατιωτών, τις προετοιμασίες για το Μέτωπο, τη μεταφορά τροφίμων κι εξοπλισμού από τις γυναίκες στην Πίνδο, την πείνα, τη φτώχεια.

Μαγγιώρου Λουκία,
Από προκήρυξη
Προκήρυξη - χαρακτηριστικό, 18 x 25 εκ.
Συλλογή Ιορδάνη Χριστοδούλου

Οι καλλιτέχνες ξεκινούν δουλειά με προκηρύξεις, συνθήματα, σε κάθε πόλη και χωριό. Οργανώνονται καλύτερα τα παράνομα τυπογραφεία.

Το εργαστήριο του χαρακτή Γιάννη Κεφαλληνού στην ΑΣΚΤ γίνεται φυτώριο μέσα από το οποίο ξεπηδά η τέχνη της αντίστασης, που αγκαλιάζει πολλούς φοιτητές της Σχολής: Τάσος, Βάσω Κατράκη, Γιώργης Βαρλάμος, Γιώργος Δήμου, Γιάννης Στεφανίδης, είναι μερικοί μόνο από τους καλλιτέχνες που έταξαν στην κυριολεξία τον εαυτό τους στη διάθεση των αναγκών του αγώνα.

Γενικά, στο εργαστήρι του Κεφαλληνού έπνεε αέρας δημοκρατικής ελευθερίας και η συμβολή του εργαστηρίου του στάθηκε πατριωτική στα χρόνια της Κατοχής και της Εθνικής Αντίστασης. Εκεί, με την καθοδήγηση του Κεφαλληνού, τυπώθηκαν πολλά αντιστασιακά έργα του αγώνα. Μάλιστα, καταστράφηκαν από τους Γερμανούς μερικά έργα από το μαρτυρολόγιό του, που τ' ονομάζει «Λιμό της Κατοχής» (1942).

Το χάραγμα στο ξύλο αποτελεί την κύρια τεχνική που χρησιμοποιείται από τους καλλιτέχνες. Την ξυλογραφία τη θεωρεί ο Τάσος ως «την τέχνη του λαού».

Τα χρόνια της Αντίστασης έδωσαν νέα πνοή και στη καλλιτεχνική δημιουργία. Η εμφάνιση των Γερμανών, τα βασανιστήρια, οι πένθιμες νεκρικές πομπές, το λαϊκό δικαστήριο, γυναίκες και παιδιά, είναι μερικές από τις συνθέσεις αυτής της περιόδου. Με εκφραστικότητα ο αγωνιστής, ο άνθρωπος, η μητέρα, το παιδί, μετατρέπεται σε μια οικουμενική μορφή, που ενσαρκώνει όλο το βάθος της ανθρώπινης τραγικότητας και συμπόνιας.

Σε αυτήν την εποχή, η τέχνη που αναπτύσσεται δεν προορίζεται για κανενός είδους σαλόνια. Είναι τέχνη που πηγάζει από τον ίδιο τον λαό και την πάλη που αυτός διεξάγει. Είναι τέχνη που στο επίκεντρό της βάζει τον άνθρωπο και τις τεράστιες δυνατότητες που αυτός έχει καθώς συνειδητοποιεί τη δύναμή του. Η τέχνη γίνεται όπλο, γίνεται εργαλείο στα χέρια του κάθε καλλιτέχνη για να επικοινωνήσει, να αποτυπώσει, να συγκινήσει, να επιτελέσει το κοινωνικό της ρόλο.

ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1941 - 1944

Από τις 6 Απριλίου 1941, οι Ιταλοί ξεκίνησαν εκ νέου την επίθεσή τους στην Αλβανία, μαζί με την επιχείρηση «Μαρίτα» των Γερμανών. Στις 12 Απριλίου το ελληνικό Γενικό Επιτελείο, θορυβημένο από την ταχύτατη προέλαση των Γερμανών, διέταξε την οπι-

Άγνωστος, Η Εθνική Αλληλεγγύη
οργανώνει τη λαϊκή πρόνοια
Αφίσα - χαρακτηριστικό, 48 x 32 εκ.
Συλλογή Ιορδάνη Χριστοδούλου

σθοχώρηση από την Αλβανία. Οι Ιταλοί κατέλαβαν την Κορυτσά στις 14 Απριλίου και έφτασαν στις λίμνες Πρέσπες στις 19. Στις 22 Απριλίου έφτασαν στα ελληνο-αλβανικά σύνορα στο χωριό Περάτη και πέρασαν σε ελληνικό έδαφος την επόμενη μέρα.

Στο μεταξύ, στις 18 Απριλίου το μηχανοκίνητο γερμανικό σύνταγμα Σωματοφυλακή SS «Αδόλφος Χίτλερ» (Leibstandarte «Adolf Hitler») κάμπτοντας την τοπική αντίσταση, κατέλαβε το πέρασμα του Μετσόβου, αποκόπτοντας έτσι τον Ελληνικό Στρατό Ηπείρου από τα μετόπισθεν. Ο αντιστράτηγος Γεώργιος Τσολάκογλου, σε συμφωνία με άλλους στρατηγούς, προσέφερε συνθηκολόγηση στον Ζεπ Ντίτριχ (Sepp Dietrich) στις 20 Απριλίου.

Μέχρι τα τέλη Μαΐου του 1941 οι Γερμανοί είχαν υποτάξει το σύνολο της χώρας. Οι ίδιοι διατήρησαν υπό τον έλεγχό τους τις σημαντικότερες στρατηγικά περιοχές της Ελλάδας, μεταξύ των οποίων την Αθήνα και τη Θεσσαλονίκη, ενώ η υπόλοιπη χώρα μοιράστηκε σε ζώνες ελέγχου των συμμαχικών προς τη Γερμανία χωρών, της Ιταλίας και της Βουλγαρίας. Παράλληλα τοποθετήθηκε στην Ελλάδα κατοχική κυβέρνηση, που συγκροτήθηκε από Έλληνες συνεργάτες των Γερμανών.

Η κατοχή επέφερε τεράστια δεινά στον ελληνικό λαό και προκάλεσε ανυπολόγιστες καταστροφές. Οι ανθρώπινες απώλειες της Ελλάδας κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου υπολογίζονται μεταξύ 300.000 και 770.000 αμάχων και 20.000 έως 35.000 στρατιωτών. Ανυπολόγιστες υπήρξαν και οι υλικές καταστροφές, που οδήγησαν σε πλήρη κατάρρευση της ελληνικής οικονομίας.

Οι εικαστικοί της περιόδου αποτυπώνουν από τη μια τους τραυματίες από το Μέτωπο, τις καταστροφές από την εισβολή και το πλιάτσικο, αλλά την ίδια στιγμή από την άλλη μεριά καλούν το λαό σε επαγρύπνηση, να μη σκύψει το κεφάλι, να αντισταθεί στην κατοχή, να οργανωθεί και να παλέψει κάνοντας υπόθεση δική του το ζήτημα της απελευθέρωσης. Δίνουν το παρόν με το έργο τους κάθε στιγμή:

Λίγο μετά την κατάληψη της Ελλάδας από τους Γερμανούς ο δοκιμαζόμενος ελληνικός πληθυσμός άρχισε να αναζητεί τρόπους αντίστασης. Πρώτη πράξη αντίστασης υπήρξε το κατέβασμα της γερμανικής σημαίας από τον βράχο της Ακρόπολης των Αθηνών, τη νύχτα της 30ής Μαΐου 1941, από δύο νεαρούς φοιτητές, τον Μανώλη Γλέζο και τον Απόστολο Σάντα.

Στις 27 Σεπτεμβρίου 1941 ιδρύεται το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο (ΕΑΜ) με τη συνεργασία των κομμάτων: Κομμουνιστικό Κόμμα Ελλάδας, Σοσιαλιστικό Κόμμα

ΕΔΕΣ
Αφίσα, 21,7 x 33,6 εκ.
Πινακοθήκη Σύγχρονης Τέχνης
Χ. & Σ. Μοσχανδρέου, Μεσολόγγι

Ελλάδος, Ένωση Λαϊκής Δημοκρατίας, Αγροτικό Κόμμα Ελλάδος. Τον Οκτώβριο του 1942 ιδρύθηκε η οργάνωση Εθνική και Κοινωνική Απελευθέρωση. Άλλες αντιστασιακές ομάδες είναι η Εθνική Αλληλεγγύη, η Πανελλήνια Ένωση Αγωνιζόμενων Νέων (ΠΕΑΝ), και η Ομοσπονδία Ελληνικών Ναυτεργατικών Οργανώσεων (ΟΕΝΟ).

Παράλληλα δημιουργήθηκε ο ΕΔΕΣ και άλλες πολυ μικρότερες οργανώσεις (Ρ.Α.Ν, ΠΕΑΝ κ.α.), που δεν είχαν τη λαϊκή βάση του ΕΑΜ ούτε και τον ίδιο προσανατολισμό, αλλά εξέφραζαν συμφέροντα μερίδας της αστικής τάξης της χώρας μας.

Η άνοδος του κινήματος της Εθνικής Αντίστασης, η δημιουργία του ΕΑΜ και της ΕΠΟΝ, δημιούργησε τις προϋποθέσεις για την προβολή και ανάπτυξη του πολιτικού ρόλου της τέχνης. Την περίοδο αυτή για πρώτη φορά η χαρακτηριστική απέκτησε τόσο έντονα κοινωνική λειτουργία. Η προοδευτική, αγωνιστική χαρακτηριστική, η οποία ξεκίνησε με δημοσιεύσεις στην εφημερίδα «Ριζοσπάστης» και στα αντιστασιακά έντυπα, αυτή την περίοδο έγινε η κύρια κατεύθυνση. Γύρω της συγκεντρώθηκε το μεγαλύτερο μέρος των καλλιτεχνών και δημιουργήθηκαν πολλά έργα, που έμμεσα ή άμεσα συνδέθηκαν με τον πολιτικό αγώνα. Παλιότεροι και νεότεροι δημιουργοί, ανώνυμοι και επώνυμοι, εξέφρασαν, με τα «όπλα» που διέθεταν, τον αγώνα, αλλά και την πίστη τους για ένα καλύτερο αύριο.

Οι Δημήτρης Γιολδάσης, Γιώργης Δήμου, Λουκία Μαγγιώρου, Βάσω Κατράκη, Χρήστος Δαγκλής, Βάλιας Σεμερτζίδης, Α. Τάσος, Κώστας Γραμματόπουλος, Άννα Κινδύνη, Γιάννης Στεφανίδης, Ασαντούρ Μπαχαριάν, Γιώργος Σικελιώτης, Γ. Βελισσαρίδης και πολλοί άλλοι ακόμα συνέθεσαν έναν ενιαίο τύπο προπαγανδιστικής τέχνης, σαφή, πειστικό και άμεσο ως προς το περιεχόμενό του.

Ξεχωρίζει σε αυτή την περίοδο το Καλλιτεχνικό Συνεργείο της ΕΠΟΝ, που ανέπτυξε πρωτοπόρα δράση ιδιαίτερα στον τομέα της προπαγάνδας και της διαφώτισης. Στο καλλιτεχνικό συνεργείο της ΕΠΟΝ συμμετείχαν οι: Αρμάος Βασίλης, Βακιρτζής Γιώργος, Μολφέςης Ιάσοντας, Μπάρμπογλου Απόστολος, Μπάρμπογλου Ζωγραφία, Στεφανίδης Γιάννης, Παπαδόπουλος Νικήτας, Αλίκη Γεωργιάδη, Δρόσος Θόδωρος, Μαργαριτώφ Αμαλία, Παπαδοπούλου Όλγα, Βαρλάμος Γιώργος, Βαρβέρη Λόλα, Λεβέντης Γιώργος, Μαγγανάρης Γιάννης, Σαραφιανός Παναγιώτης, Καρπαθάκης Λορέντζος, Ράμφου Μαρία, Νικολινάκος Μιχάλης, Δαρζέντας Δημήτρης, Βογιατζής Χάρης, Τηνιακός Δημήτρης, Ζυμαρίδης Στάθης, Γκλαβάνη Ζωή, Ζάννη Αλίκη, Γκοτζαμάνη Βίκα, Ευθυμιάδης Πάνος, Παπακρασάς, Χρυσοχοΐδου Τίτσα, Μοντεσάντου Λουίζα, Φαρμακόπουλος Δημήτρης, Γαΐτης Γιάννης, Καπάνταης Βασίλης.

Γιάννης Στεφανίδης, Σήμα ΕΠΟΝ
Ξυλογραφία, 12 x 23 εκ.
Ιδιωτική Συλλογή

Το Φεβρουάριο του 1942 η κεντρική επιτροπή του ΕΑΜ αποφασίζει την ίδρυση ένοπλων ανταρτικών σωμάτων, στα οποία δόθηκε η ονομασία Ελληνικός Λαϊκός Απελευθερωτικός Στρατός (ΕΛΑΣ). Επικεφαλής τους ορίστηκε από το ΕΑΜ ο γεωπόνος από τη Λαμία Θανάσης Κλάρας, ο οποίος έλαβε αμέσως το ψευδώνυμο Άρης Βελουχιώτης. Στις 23 Φεβρουαρίου του 1943 ιδρύθηκε Ενιαία Πανελλαδική Οργάνωση Νέων, η θρυλική ΕΠΟΝ, που υπήρξε μέρος του ΕΑΜ. Στις 5 Μαΐου 1943 ιδρύεται το γενικό στρατηγείο του ΕΛΑΣ, που του έδωσε την δυνατότητα να αυξήσει αριθμητικά τις δυνάμεις του. Στα τέλη του 1943 ο ΕΛΑΣ είχε προχωρήσει στην απελευθέρωση σημαντικού τμήματος της ορεινής Ελλάδας.

Σημείο αναφοράς στην περίοδο αυτή αποτελεί η ίδρυση του ΕΑΜ καλλιτεχνών, που συγκέντρωσε στους κόλπους του πλήθος καλλιτεχνών και είχε αξιοσημείωτη προσφορά στην ανάπτυξη της αντιστασιακής δράσης. Μορφή έμπνευσης και καθοδήγησης των καλλιτεχνών ήταν η αγωνίστρια Ηλέκτρα Αποστόλου, που βασανίστηκε και δολοφονήθηκε το 1944 από τους Γερμανούς φασίστες. Οι καλλιτέχνες του ΕΑΜ στελέχωσαν τους τομείς της προπαγάνδας και της διαφώτισης. Είναι χαρακτηριστικό πως μόλις δινόταν η εντολή για να παραχθεί κάποιο υλικό, όλο το βράδυ δούλευαν ασταμάτητα για να είναι το υλικό έτοιμο την επόμενη μέρα. Στην περίοδο αυτή αξιοποιήθηκε κατεξοχήν η χαρακτηριστική, μιας και έδινε τη δυνατότητα για πιο εύκολη και γρήγορη αναπαραγωγή των έργων.

Την περίοδο αυτή, η ΑΣΚΤ γίνεται προπύργιο της αντιστασιακής δράσης. Η πλειοψηφία των φοιτητών της συμμετέχει ενεργά στην εθνική αντίσταση. Δεν είναι τυχαίο άλλωστε, σύμφωνα και με μαρτυρία του τότε γραμματέα της ΕΠΟΝ Πολυτεχνείου Φοίβου Τσέκερη, πως σε έφοδο που έγινε στη λέσχη της ΑΣΚΤ συνελήφθησαν φοιτητές και κάποιοι από αυτούς μεταξύ τους και η Λόλα Βαρβέρη οδηγήθηκαν στα κρεματόρια του Νταχάου. Η συνεισφορά όμως της ΑΣΚΤ δεν σταματά μόνο εκεί: το 1943 δημιουργείται το Συνεργείο Νεολαίας, που απαρτίζεται από φοιτητές της ΑΣΚΤ και έχει την κύρια ευθύνη για τα παράνομα έντυπα, καθώς και για την εικονογράφηση των εφημερίδων τσίχου που κυκλοφορούν.

Η Ελλάδα υπέφερε τα πάνδεινα κατά τη διάρκεια της κατοχής. Η οικονομία της χώρας είχε ήδη υποστεί μεγάλη καταστροφή από τον εξάμηνο πόλεμο με τους Ιταλούς και τους Γερμανούς. Η πλήρης καταστροφή της Ελληνικής οικονομίας ολοκληρώθηκε την περίοδο της κατοχής, κατά τη διάρκεια της οποίας οι πρώτες ύλες και τα τρόφιμα

Συλλογικό,
Το θυσιαστήριο της λευτεριάς
Λεύκωμα, 31,5 x 43,5 εκ.
Πινακοθήκη Σύγχρονης Τέχνης
Χ. & Σ. Μοσχανδρέου, Μεσολόγγι

επιτάχθηκαν από τους κατακτητές, γεγονός που εκτίναξε την τιμή τους στο εσωτερικό της χώρας και υπήρξε εκρηκτική άνοδος του πληθωρισμού. Περαιτέρω επιδείνωση της οικονομίας επήλθε με τη χορήγηση του κατοχικού δανείου στη Γερμανία το 1944. Η έλλειψη ειδών πρώτης ανάγκης είχε ως αποτέλεσμα το ξέσπασμα του λιμού τον χειμώνα του 1941-42, οπότε και υπολογίζεται πως 300.000 άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους. Το γεγονός αυτό υπήρξε μία από τις μεγαλύτερες ανθρωπιστικές τραγωδίες κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Οι κατακτητές μεταξύ των άλλων εγκατέστησαν ντόπια δοσίλογη κυβέρνηση (κουίολινγκς), που ίδρυσαν τα περιβόητα τάγματα «ασφαλείας» - τάγματα εφόδου που στήριζαν το έργο τους.

Στα καλλιτεχνικά έργα της εποχής αποτυπώνεται όλη η τρομοκρατία από τα τάγματα εφόδου, τα βασανιστήρια, οι εκτελέσεις, η πείνα, οι άθλιες συνθήκες ζωής του λαού. Από την άλλη μεριά όμως στα έργα της εποχής αποτυπώθηκαν και κορυφαίες στιγμές της ιστορίας που έγραψε ο ίδιος ο λαός στα βουνά με τον αγώνα του. Πάρα πολλά είναι τα έργα που έφτιαχναν οι καλλιτέχνες-αντάρτες στον όποιο ελεύθερο χρόνο διέθεταν και αποτύπωναν σκηνές από μάχες, προσωπογραφίες από άλλους αντάρτες, θέματα από την καθημερινή ζωή.

Στις περιοχές που απελευθέρωνε ο ΕΛΑΣ και δημιουργούνταν τα πρώτα φύτρα της λαϊκής εξουσίας, ξαναγράφτηκαν αναγνωστικά βιβλία για τα σχολεία που δημιουργούνταν. Ποιος μπορεί να ξεχάσει τα «αετόπουλα», το αναγνωστικό της Ελεύθερης Ελλάδας, με εικονογράφηση από αγωνιστές καλλιτέχνες ή τα σκηνικά από το θέατρο του βουνού που έγιναν αυτή την περίοδο;

Στα έργα της εποχής αποτυπώνονται η πάλη και οι θυσίες του ελληνικού λαού στην Καισαριανή, στο Δίστομο, στα Καλάβρυτα, στην Κοκκινιά και αλλού. Το 1944 το ΕΑΜ εικαστικών καλλιτεχνών αποφασίζει να συμμετάσχει στην πανελλήνια έκθεση η οποία τελούσε υπό το άγρυπνο μάτι των κατακτητών. Το αποτέλεσμα: Οι Γερμανοί σταμάτησαν την έκθεση σε λίγες μέρες και έκλεισαν για 40 μέρες στις φυλακές Αβέρωφ τον Τάσσο Α., τον Γιάννη Κεφαλληνό, τον Αλέξανδρο Κορογιαννάκη και τον Αντώνη Κανά.

Την Πρωτομαγιά του 1945, επέτειο της εκτέλεσης το 1944 διακοσίων πατριωτών από τους κατακτητές, εκδίδεται το λεύκωμα «Θυσιαστήριο της λευτεριάς», με ξυλογραφίες των: Αλ. Κορογιαννάκη, Γ. Βελισσαρίδη, Β. Κατράκη, Α. Τάσσου, Λ. Μαγ-

ΕΑΜ, Ζήτω ο ΕΛΑΣ
Αφίσα, 28 x 37 εκ.
Πινακοθήκη Σύγχρονης Τέχνης
Χ. & Σ. Μοσχανδρέου, Μεσολόγγι

γώρου, Γ. Μανουσάκη. Μνημειώδες για τη νεότερη ελληνική ιστορία τέχνης, το «Λεύκωμα του Αγώνα ΕΑΜ – ΕΛΑΣ 1941–1945», που κυκλοφόρησε το 1945 με επιμέλεια του ίδιου του Δ. Μεγαλίδη με προσωπογραφίες ανταρτών του ΕΛΑΣ και συνθέσεις από την καθημερινή ζωή τους.

Αυτή την περίοδο παίρνει σάρκα και οστά η πραγματική λειτουργία της τέχνης που δεν είναι να τρέχει πίσω από το κοινό της αλλά να το καθοδηγεί. Να δίνει την αληθινή εικόνα της πραγματικότητας, αυτή που βρίσκεται κάτω από την επιφανειακή και άρα απατηλή εικόνα που συλλαμβάνουν οι αισθήσεις μας, την κίνηση μέσα στην ακινησία. Προπαντός, να αποκαλύπτει πως η κίνηση αυτή δεν πραγματοποιείται πέρα και έξω από εμάς αλλά η κατεύθυνσή της εξαρτάται κατά πολύ από τη δική μας στάση και δράση. Αληθινή, μεγάλη, πρωτοπόρα τέχνη, που καλλιεργεί στον άνθρωπο τη βαθύτερη συνείδηση της ανθρωπιάς του, της δύναμής του να υποτάξει τη φύση και την κοινωνία στις ανάγκες του, η τέχνη που δημιουργεί τον άνθρωπο - δημιουργό.

Οι διεργασίες που συντελούνται στη συνείδηση του λαού σε αυτή τη χρονική περίοδο βρίσκουν έκφραση στην τέχνη. Ξεχωριστή θέση έχουν τα έργα που έγιναν ενάντια στη γενική επιστράτευση.

Στις 24 και 25 Μαρτίου του 1942 κηρύχθηκε στην Αθήνα η πρώτη απεργία στην κατεχόμενη Ευρώπη. Στις 16 Απριλίου κηρύχθηκε νέα απεργία που έληξε στις 21 Απριλίου με ικανοποίηση των αιτημάτων των απεργών. Στις 24 Φεβρουαρίου και στις 5 Μαρτίου του 1943 κηρύχθηκε μεγάλη απεργία ενώ παράλληλα το ΕΑΜ οργάνωσε ογκώδεις διαδηλώσεις στην Αθήνα με σκοπό την ματαίωση της επαπειλούμενης επιστράτευσης Ελλήνων για να σταλούν εργάτες στην Γερμανία. Η απεργία οδήγησε σε ματαίωση των σχεδίων για επιστράτευση. Στο ενδιάμεσο διάστημα, στις 27 Φεβρουαρίου 1943, πέθανε ο ποιητής Κωστής Παλαμάς. Η κηδεία του μετατράπηκε σε αυθόρμητη λαϊκή διαδήλωση του λαού της Αθήνας κατά των κατακτητών. Μεγάλα συλλαλητήρια πραγματοποιήθηκαν στη Θεσσαλονίκη και άλλες πόλεις της Βόρειας Ελλάδας στις 10 Ιουλίου 1943 εναντίον της πιθανολογούμενης επέκτασης της βουλγαρικής ζώνης κατοχής. Για τον ίδιο λόγο πραγματοποιήθηκε μεγάλη απεργία στην Αθήνα, στις 22 Ιουλίου 1943. Η διαδήλωση που υπήρξε ογκώδης αντιμετωπίστηκε βίαια από τις δυνάμεις κατοχής και σκοτώθηκαν τριάντα συνολικά διαδηλωτές. Γενικά για έναν γερμανό στρατιώτη, οι Γερμανοί σκότωναν 10 Έλληνες, για έναν αξιωματικό 100 και για συνταγματάρχες και στρατηγούς πάνω από 1000.

Γυναικείο τμήμα ΕΑΜ Αθήνας
Εμπρός για Εθνική Στράτευση
Αφίσα, 34 x 45,5 εκ.
Παναθηναϊκή Σύγχρονης Τέχνης
Χ. & Σ. Μοσχανδρέου, Μεσολόγγι

Ένα ακόμη στοιχείο που χρειάζεται να αναφερθεί είναι πως ορισμένοι καλλιτέχνες επιλέγουν στα έργα τους να δίνουν μια συμβολικότητα παρμένη τις περισσότερες φορές μέσα από την παράδοση.

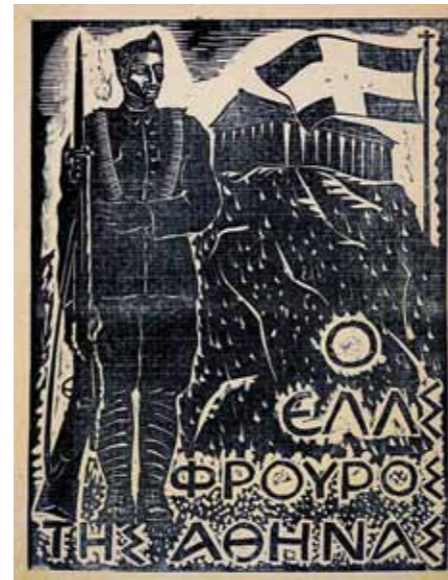
Κατά τη διάρκεια του τελευταίου έτους της κατοχής, η δράση αντιστασιακών οργανώσεων, κυρίως του ΕΑΜ, είχε ως αποτέλεσμα την απελευθέρωση σημαντικού τμήματος της ελληνικής ενδοχώρας. Οι περιοχές που ήταν στον έλεγχο των ανταρτών μέχρι τις αρχές του 1944, κάλυπταν ένα μεγάλο τμήμα της ορεινής Ελλάδας μεταξύ των ελληνοαλβανικών συνόρων και της Αττικοβοιωτίας. Για τη διοίκηση των απελευθερωμένων περιοχών ιδρύθηκε στις 10 Μαρτίου 1944, με πρωτοβουλία του ΕΑΜ, η Πολιτική Επιτροπή Εθνικής Απελευθέρωσης (ΠΕΕΑ), που αναφερόταν συχνότερα ως «κυβέρνηση του βουνού». Για την επικύρωση της εξουσίας της ΠΕΕΑ διεξήχθησαν μυστικές εκλογές το τελευταίο δεκαήμερο του Απριλίου του 1944. Σ' αυτές συμμετείχαν περισσότεροι από 1.000.000 πολίτες (για πρώτη φορά στην Ελλάδα και γυναίκες) και εξέλεξαν το νομοθετικό σώμα της κυβέρνησης που ονομάστηκε Εθνικό Συμβούλιο. Το Εθνικό Συμβούλιο συνεδρίασε στους Κορυσχάδες της Ευρυτανίας, στο διάστημα από 14 έως 27 Μαΐου, και εξέδωσε ψήφισμα που μεταξύ άλλων επικύρωνε την εξουσία της ΠΕΕΑ.

Στα πλαίσια της Κυβέρνησης του Βουνού πολλοί εικαστικοί καλλιτέχνες σχεδιάζουν κείνη την εποχή και για τις ανάγκες του αγώνα τα χαρτονομίσματα και τα ομόλογα της ΠΕΕΑ, καθώς και τα Γραμματόσημά της.

Στο σημείο όμως αυτό, αξίζει να σταθούμε παραπάνω στους φωτογράφους αυτής της περιόδου με κύριους εκπροσώπους τους Κασσιμάτη, Μπαλάφα και Μελετζή που μέσα από το φακό τους αντλούμε πολύτιμες πληροφορίες για τη δράση των ανταρτών στα βουνά, την εκπαίδευσή τους, αλλά και για γενικότερες πτυχές της ζωής τους, καθώς και για την Εθνοσυνέλευση στις Κορυσχάδες και την Κυβέρνηση του Βουνού.

Ο φωτογραφικός φακός αποτυπώνει επίσης τη δράση των εικαστικών όπως ο Δ. Γιολδάσης, που φιλοτέχνησαν τους τοίχους από το σχολείο που φιλοξένησε την Εθνοσυνέλευση των Κορυσχάδων.

Σε αυτή την περίοδο βγήκε ο Δημήτρης Γιολδάσης στο βουνό και δούλεψε στη διαφώτιση και στις πολιτιστικές εκδηλώσεις του ΕΛΑΣ. Παράλληλα ζωγράφιζε και εικονογραφούσε μια αντιστασιακή σατιρική εφημερίδα. Μαζί με άλλους ζωγράφους, έκανε

Άγνωστος, Ο ΕΛΑΣ φρουρός της Αθήνας
Αφίσα - χαρακτηριστικό, 26 x 19,5 εκ.
Συλλογή Ιορδάνη Χριστοδούλου

τοιχογραφίες με τους ήρωες του '21 (δε σώθηκαν), στο κτίριο του Εθνοσυμβουλίου στις Κορυσχάδες.

Η απελευθέρωση της Ελλάδας ενέπνευσε μεγάλο κομμάτι των καλλιτεχνών της εποχής, με αποτέλεσμα τη δημιουργία σημαντικού όγκου καλλιτεχνικού έργου που αφορά στη συγκεκριμένη περίοδο. Άλλες φορές αξιοποιώντας το συμβολισμό και άλλες φορές αποτυπώνοντας στιγμιότυπα, οι καλλιτέχνες της περιόδου μέσα από το έργο τους εξέφρασαν με τον πιο άμεσο τρόπο το αίσθημα του ελληνικού λαού.

Στα τέλη Αυγούστου του 1944 οι Γερμανοί έλαβαν την απόφαση να αποχωρήσουν από την Ελλάδα. Στο διάστημα αυτό οι Άγγλοι ανέλαβαν επιχείρηση απόβασης στην Ελλάδα ώστε να ελέγξουν την διάδοχη κατάσταση. Στις 26 Σεπτεμβρίου 1944 πέτυχαν την υπογραφή της Συμφωνίας της Καζέρτας. Η συνθήκη υπογράφηκε μεταξύ της κυβέρνησης του Γεωργίου Παπανδρέου, που έδρευε εκείνη την περίοδο στην Νάπολη της Ιταλίας, και των δύο σημαντικότερων αντιστασιακών οργανώσεων της Ελλάδας, του ΕΑΜ και του ΕΔΕΣ, και όριζε κυρίως την υπαγωγή των αντάρτικων δυνάμεων στις διαταγές της εθνικής κυβέρνησης. Η κυβέρνηση αυτή πολύ σύντομα τις παραχώρησε στις διαταγές του Άγγλου στρατηγού Ρόναλντ Σκόμπι. Η συνθήκη καταδίκασε επιπλέον τα Τάγματα Ασφαλείας, που τα χαρακτήρισε όργανα του εχθρού, παρόλα αυτά και με την ανοχή της κυβέρνησης, τα τάγματα ασφαλείας συνέχισαν τη δράση τους.

Στις 12 Οκτωβρίου αποχώρησαν και οι τελευταίοι Γερμανοί από την Αθήνα, γεγονός που σηματοδοτεί το τέλος της κατοχής της Ελλάδας και μια νέα σελίδα στη δημιουργία καλλιτεχνικών έργων. Με την αποχώρηση των Ναζί χιλιάδες πολίτες πλημμύρισαν τους δρόμους και τις πλατείες της πόλης πανηγυρίζοντας. Στις 18 Οκτωβρίου, εγκαταστάθηκε η κυβέρνηση Παπανδρέου στην Αθήνα, ενώ υπήρξαν έξι ημέρες ταραχών από συγκρούσεις του ΕΛΑΣ με τα τάγματα ασφαλείας.

ΔΕΚΕΜΒΡΙΑΝΑ

Τα γεγονότα των «Δεκεμβριανών» ασκούν άμεση επιρροή στην καλλιτεχνική παραγωγή. Το κύριο υλικό παραμένει το φωτογραφικό, όμως υπάρχουν και ορισμένοι πίνακες που αποτυπώνουν τη βαρβαρότητα των γεγονότων της περιόδου. Η πανηγυρική ατμόσφαιρα της απελευθέρωσης δεν μπορούσε να αποκρύψει τα μεγάλα προβλήματα που

ΕΑΜ, Για λευτεριά... ΕΑΜ
Αφίσα, 48 x 68 εκ.
Παναθηναϊκή Σύγχρονης Τέχνης
Χ. & Σ. Μοσχανδρέου, Μεσολόγγι

Εφημερίδα ΕΑΜ, Απελευθερωτής
Από εκτύπωση, 43 x 63 εκ.
Παναθηναϊκή Σύγχρονης Τέχνης
Χ. & Σ. Μοσχανδρέου, Μεσολόγγι

παρέμειναν στη χώρα. Η κυβέρνηση Παπανδρέου είχε εγκατασταθεί στην Αθήνα ενώ τμήμα του ΕΛΑΣ την υποδέχτηκε με τιμητικό άγημα. Παράλληλα ο ΕΛΑΣ κυριαρχούσε στο μεγαλύτερο μέρος της χώρας. Η κατάσταση ήταν χαώδης. Η Ελλάδα είχε ερημωθεί, ο λαός πεινούσε, χρήματα δεν υπήρχαν, ενώ πολιτικά η χώρα ήταν χωρισμένη σε αντίπαλα στρατόπεδα.

Η βαθύτερη αιτία ήταν η διαμάχη ανάμεσα στις δυνάμεις που διεκδικούσαν την εξουσία της μεταπολεμικής Ελλάδας: από τη μια το ΕΑΜ, που είχε ευρύτερη απήγηση, ιδιαίτερα στα λαϊκά στρώματα και τις τάξεις των διανοουμένων. Το ΕΑΜ, που είχε καταστεί ισχυρότατος πολιτικός και στρατιωτικός μηχανισμός όντας η σημαντικότερη αντιστασιακή δύναμη στην κατεχόμενη Ελλάδα, είχε στις περισσότερες περιοχές της χώρας de facto την εξουσία στα χέρια του (εκτός κάποιων νήσων, της Ηπείρου και της Αθήνας). Μετά το τέλος του πολέμου ήθελε να αποτρέψει την επάνοδο του βασιλιά καθώς και την τυχόν ανασύσταση δικτατορικού καθεστώτος όπως αυτό της μεταξικής περιόδου. Από την άλλη πλευρά είχαν συνασπιστεί το σύνολο των αντικομμουνιστικών ένοπλων δυνάμεων, πρώην συνεργάτες των κατακτητών, φιλελεύθεροι και φιλοβασιλικοί.

Η πολιτική του Παπανδρέου, υπέτασσε όλες τις ελληνικές δυνάμεις (εθνικό στρατό και ανταρτικές ομάδες) υπό συμμαχική διοίκηση και συγκεκριμένα τον στρατηγό Σκόμπυ.

Η ηγεσία του ΕΑΜ είχε εν τω μεταξύ θέσει ως επιπλέον όρους συμφωνίας τον αφοπλισμό της Τρίτης Ελληνικής Ορεινής Ταξιαρχίας και του Ιερού Λόχου. Ως αντίδραση, οι υπουργοί που ανήκαν στο ΕΑΜ παραιτήθηκαν στις 2 Δεκεμβρίου του 1944 (εκτός του στρατηγού Σαρηγιάννη), ενώ το ΕΑΜ ζήτησε άδεια για συγκέντρωση διαμαρτυρίας στις 3 Δεκεμβρίου 1944 στην πλατεία Συντάγματος. Την ίδια μέρα (2 Δεκεμβρίου) η ηγεσία του ΕΑΜ ανακοίνωσε την κήρυξη γενικής απεργίας, τη διαταγή προς την ΕΑΜική πολιτοφυλακή να μη παραδώσει οπλισμό στην κρατική Εθνοφυλακή και την ανασύσταση της Κεντρικής Επιτροπής του ΕΛΑΣ. Ύστερα από αυτές τις αποφάσεις, αλλά και από πληροφορίες ότι το συλλαλητήριο θα ήταν ένοπλο, η κυβέρνηση παρά την αρχική αποδοχή τελικά το απαγόρευσε κατόπιν εντολής των Βρετανών. Ο λαός της Αθήνας την Κυριακή 3 Δεκέμβρη αφηφώντας την κυβερνητική απαγόρευση κατέκλυσε ειρηνικά την πλατεία Συντάγματος.

Κώστας Γραμματόπουλος,
26 χρόνια ηρωικής δράσης του ΚΚΕ
Αφίσα - χαρακτηριστικό, 70 x 100 εκ.
Πινακοθήκη Σύγχρονης Τέχνης
Χ. & Σ. Μοσχανδρέου, Μεσολόγγι

Η διαδήλωση, που είχε μεγάλη συμμετοχή, πνίγηκε στο αίμα όταν αστυνομικοί που βρίσκονταν ακροβολισμένοι στα γύρω κτήρια άρχισαν να πυροβολούν αδιακρίτως προς το πλήθος. Ο απολογισμός της επίθεσης ήταν 33 νεκροί και περισσότεροι από 140 τραυματίες. Αν και μερικοί φιλοκυβερνητικοί συγγραφείς όπως ο Γουντχάους, υποστήριξαν πως δεν ήταν σαφές ποιος άνοιξε πρώτος πυρ, η αστυνομία, οι Βρετανοί ή οι διαδηλωτές, το θέμα διαλευκάνθηκε μετέπειτα. Δεκατέσσερα χρόνια αργότερα, ο αρχηγός της Αστυνομίας Αθηνών Άγγελος Έβερτ παραδέχτηκε σε συνέντευξή του στην εφημερίδα Ακρόπολη πως ο ίδιος διέταξε την βίαιη διάλυση των διαδηλωτών βάσει διαταγών που είχε λάβει. Επίσης ο Νίκος Φαρμάκης που ανήκε στη αντι-ΕΑΜική οργάνωση «Χ» και συμμετείχε στους πυροβολισμούς μαρτυράει πως το σήμα το έδωσε ο Έβερτ από παράθυρο της Αστυνομικής Διεύθυνσης με ένα μαντήλι.

Την επόμενη μέρα, στις 4 Δεκεμβρίου, πραγματοποιήθηκε η γενική απεργία που είχε προκηρύξει το ΕΑΜ από τις 2 Δεκεμβρίου και τελέστηκε η κηδεία των θυμάτων του συλλαλητηρίου της προηγούμενης μέρας. Η νεκρώσιμη ακολουθία έγινε στη Μητρόπολη της Αθήνας και στη συνέχεια η νεκρική πομπή κατευθύνθηκε προς το Σύνταγμα. Στην κορυφή της πομπής ξεχώριζε ένα πανό το οποίο κρατούσαν τρεις νεαρές μαυροφορεμένες γυναίκες και έγραφε «Όταν ο Λαός βρίσκεται μπροστά στον κίνδυνο της τυραννίας διαλέγει ή τις αλυσίδες ή τα όπλα».

Η πορεία αυτή χτυπήθηκε ξανά με πυροβολισμούς, κυρίως από μέλη της οργάνωσης Χ και ταγματασφαλίτες που διέμεναν σε ξενοδοχεία της Ομόνοιας, με απολογισμό 100 νεκρούς και τραυματίες. Στο πλευρό των βρετανικών και κυβερνητικών δυνάμεων στρατεύτηκαν και η οργάνωση Χ και πρώην μέλη των ταγμάτων ασφαλείας τα οποία είχαν παραδοθεί στον ΕΛΑΣ, αλλά και λοιπές αντιστασιακές οργανώσεις (Ρ.Α.Ν, ΠΕΑΝ κ.α.). Την ημέρα των Χριστουγέννων ο Βρετανός πρωθυπουργός Τσώρτσιλ επισκέφθηκε την Αθήνα για διαπραγματεύσεις, οι οποίες απέτυχαν. Η επίθεση που εξαπολύθηκε κατόπιν εναντίον του από τον ΕΛΑΣ τον ανάγκασε να εγκαταλείψει την Αθήνα και οι εχθροπραξίες τερματίστηκαν στις 11 Ιανουαρίου.

ΒΑΡΚΙΖΑ

Ο φωτογραφικός και κινηματογραφικός φακός της εποχής αποτυπώνει με τρόπο συγκλονιστικό τις αντιδράσεις των ανταρτών που παραδίδουν τα όπλα μετά τη ζυμωγία της Βάρκιζας: Στις 12 Φεβρουαρίου 1945 υπογράφηκε μεταξύ της κυβέρνησης

Τάσος Α., Αλίκη Τα
Ξυλογραφία, 104 x 40 εκ.
Δημοτική Πινακοθήκη Ιωαννίνων

Πλαστήρα και του ΕΑΜ η συμφωνία της Βάρκιζας που προέβλεπε, μεταξύ άλλων, τον αφοπλισμό του ΕΛΑΣ, αποκατάσταση πολιτικών ελευθεριών, αμνηστία των πολιτικών εγκλημάτων, λύση του πολιτειακού με δημοψήφισμα και διενέργεια εκλογών. Οι κυβερνήσεις δεν προχώρησαν σε γενική αμνηστία και ενίσχυσαν τη δράση παρακρατικών οργανώσεων στην ύπαιθρο, όπου ακόμη ίσχυε ο στρατιωτικός νόμος, εναντίον πρώην μελών του ΕΛΑΣ αρχικά και των αντιπάλων της μοναρχίας κατόπιν. Η δράση αυτή, που έγινε γνωστή, ως «Λευκή τρομοκρατία» προκάλεσε τη δημιουργία ομάδων αυτοάμυνας. Η καλλιτεχνική παραγωγή της εποχής είναι φθίνουσα, επηρεασμένη κατά κύριο λόγο από το γενικότερο κλίμα που επικρατεί. Τα εικαστικά έργα της εποχής εστιάζουν είτε σε στιγμές της καθημερινότητας, είτε αποτυπώνουν στιγμές από τη δράση των προηγούμενων χρόνων στο βουνό.

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΣ ΣΤΡΑΤΟΣ ΕΛΛΑΔΑΣ (1946 - 1949)

Μετά τη συμφωνία της Βάρκιζας, γιγάντωσαν οι διώξεις και οι επιχειρήσεις εξόντωσης των αγωνιστών σε όλη τη χώρα. Αναγκαστικά ο λαός ξαναπήρε τα όπλα. Κατά την περίοδο της δράσης του ΔΣΕ, καλλιτέχνες, σάρκα από τη σάρκα του ίδιου του λαϊκού κινήματος με τις αγωνιστικές παραδόσεις του ΕΑΜ και του ΕΛΑΣ, μπαίνουν ξανά στην πρώτη γραμμή του αγώνα για να εμπνεύσουν, να παραδειγματίσουν, να καθοδηγήσουν την πάλη του λαού. Γι' ακόμη μια φορά το όπλο γίνεται προέκταση του χεριού τους και με τα χρώματα του αγώνα και της ελπίδας αποτυπώνουν ένα αλλιώτικο, καλύτερο αύριο. Σκίτσα και φωτογραφίες αποτυπώνουν στιγμές από τη δράση και την εποποιία του ΔΣΕ, με πιο χαρακτηριστική τη φωτογραφία με τους νεαρούς μαχητές του ΔΣΕ με τα χωνιά στο χέρι να δίνουν τη μάχη στο Γράμμο και στο Βίτσι.

Η απαρχή του Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου, επίσημα υπήρξε η επίθεση στην χωροφυλακή Λιποχώρου στις 30η Μαρτίου 1946, την ημέρα των πρώτων βουλευτικών εκλογών. Με την διαταγή υπ αριθμόν 19 του Γενικού Αρχηγείου στις 27 Δεκεμβρίου του 1946 οι αντάρτικες δυνάμεις μετονομάζονται σε «Δημοκρατικό Στρατό Ελλάδας».

Υπάρχει γενική συμφωνία μεταξύ των ιστορικών πηγών ότι σε ολόκληρη τη διάρκεια του εμφυλίου πέρασαν από τις γραμμές του ΔΣΕ περίπου 100.000 άνδρες και γυναίκες, ενώ στην φάση της πλήρους ανάπτυξής του, κατά τα μέσα του 1948, ο αριθμός είχε φτάσει τους 26.000. Το 80% ήταν νέοι κάτω των 25 ετών. Από τις γυναίκες

Άγνωστος, Η δημοκρατία θα νικήσει - ΕΑΜ
Αφίσα - χαρακτηριστικό, 35 x 25 εκ.
Συλλογή Ιορδάνη Χριστοδούλου

επίσης η πλειοψηφία ήταν νεαρής ηλικίας: 16-19 ετών. Είναι φυσικό ότι δεν διέθετε η πλειοψηφία του ΔΣΕ μαχητική εμπειρία.

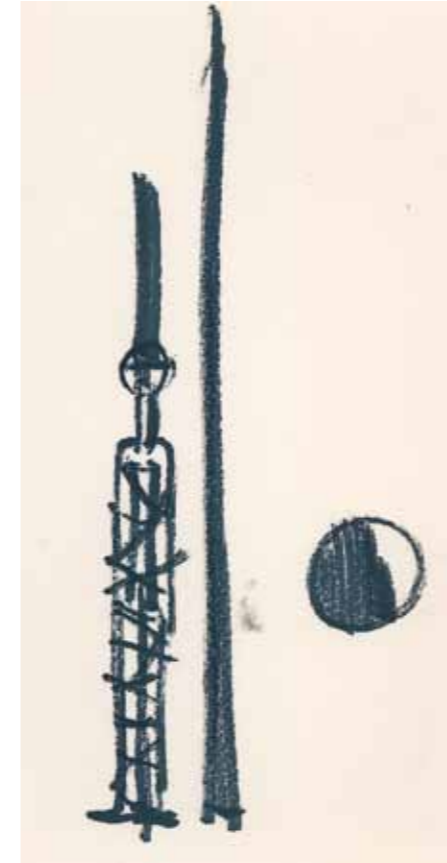
Η μεγαλύτερη μάχη του τρίχρονου Ελληνικού Εμφυλίου Πολέμου έλαβε χώρα στους ορεινούς όγκους στο Γράμμο και στο Βίτσι το καλοκαίρι του 1948. Στην μάχη αυτή με την κωδική ονομασία «Επιχείρηση Κορωνίς» ο κυβερνητικός Εθνικός Στρατός παρέταξε 100.000 στρατιώτες και ο ΔΣΕ 12.000.

Ο κυβερνητικός στρατός κατέλαβε μεν το Γράμμο αλλά απέτυχε να εξουδετερώσει τον ΔΣΕ. Οι απώλειες και των δύο αντιπάλων ήταν μεγάλες, αλλά ο ΔΣΕ δεν θα καταφέρει να καλύψει έκτοτε τα κενά των μονάδων του. Την άνοιξη του 1949 ο ΔΣΕ αιφνιδίασε τον κυβερνητικό στρατό και ανακατάλαβε το Γράμμο. Το καλοκαίρι όμως του 1949 ο κυβερνητικός στρατός έχοντας εξουδετερώσει τις διάσπαρτες δυνάμεις του ΔΣΕ στην Πελοπόννησο, τη Ρούμελη και τη Θεσσαλία στράφηκε πλέον απερίσπαστος κατά των κύριων δυνάμεων του ΔΣΕ στο Γράμμο και στο Βίτσι. Στα τέλη Αυγούστου του 1949 ο κυβερνητικός στρατός, με την άφθονη υλική βοήθεια των Αμερικανών, με 100.000 στρατιώτες, με τεθωρακισμένα, πυροβολικό και αεροπορία κατέβαλε τον ΔΣΕ στο μέτωπο Γράμμου-Βιτσιού. Οι δυνάμεις του ΔΣΕ αδυνατώντας να αντιμετωπίσουν τη σφοδρή επίθεση πέρασαν τα σύνορα και εγκαταστάθηκαν προσωρινά στην Αλβανία. Μετά την ήττα του ΔΣΕ οι μαχητές του από την Αλβανία μεταφέρθηκαν και εγκαταστάθηκαν σε χώρες της ανατολικής Ευρώπης, στην πολιτική προσφυγιά. Οι περισσότεροι επέστρεψαν στην Ελλάδα μετά το 1974 .

Η ΥΠΟΘΕΣΗ ΤΟΥ ΝΙΚΟΥ ΜΠΕΛΟΓΙΑΝΝΗ

Η υπόθεση του Μπελογιάννη, του ανθρώπου με το γαρύφαλλο, που «μ' ένα χαμόγελό του ξεκλείδωσε την πόρτα της αθανασίας», όπως γράφει ο Γ. Ρίτσος, ενέπνευσε πλήθος καλλιτεχνών που δημιούργησαν έργα με αυτό το θέμα, από τα οποία ξεχωρίζουν το σκίτσο του Πάμπλο Πικάσο με τον άνθρωπο με το γαρύφαλλο, καθώς και το γνωστό χαρακτηριστικό του Γ. Φαρσακίδη.

Ένα μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του ΚΚΕ, ο Νίκος Μπελογιάννης, επέστρεψε παράνομα στην Ελλάδα τον Ιούνιο του 1950, για να συμβάλει στην αναδιοργάνωση του παράνομου μηχανισμού του ΚΚΕ. Συνελήφθη τον Δεκέμβριο της ίδιας χρονιάς. Η δίκη του Μπελογιάννη και άλλων 92 συγκατηγορουμένων του στο Έκτακτο

Κατράκη Βάσω
Δεμένος στο στύλο με τον ήλιο χαμηλά

Στρατοδικείο για παράβαση του α.ν. 509/1947 άρχισε στις 19 Οκτώβρη 1951 και ολοκληρώθηκε με δώδεκα θανατικές καταδίκες στις 16 Νοέμβρη. Εκτελέστηκε μαζί με άλλους συντρόφους του το 1952, προκαλώντας την έντονη αντίδραση της διεθνούς κοινής γνώμης. Κατά της εκτέλεσής του τάχθηκαν επίσημα οι Σαρλ Ντε Γκωλ, Τσάρλι Τσάπλιν, Λουί Αραγκόν, Ζαν Πολ Σαρτρ, Πολ Ελυάρ και άλλοι.

ΕΞΟΡΙΣ - ΦΥΛΑΚΙΣΕΙΣ

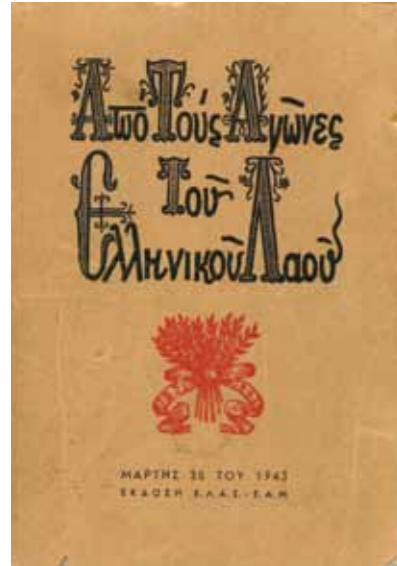
«..Και τώρα κάθονται εδώ στη Μακρόνησο
στο άνοιγμα του τσαντιριού αγνάντια στη θάλασσα
σαν πέτρινα λιοντάρια στη μπασιά της νύχτας
με τα νύχια μπηγμένα στην πέτρα
δεν μιλάνε ..»

Γ. Ρίτσος

Μακρόνησος, Αη Στράτης, Γυάρος, Λέρος, Τρίκερι, Ανάφη, Γιούρα κι ο κατάλογος δεν σταματά. Τόποι εξορίας και μαρτυρίου. Μέσα στην πέτρα και στον ήλιο, σε αντίξοες συνθήκες τα κολαστήρια αυτά άστραψαν και γέμισαν από το φως που έκρυβε το μεγαλείο ψυχής δεκάδων χιλιάδων αγωνιστών που σαν επιβράβευση για τον αγώνα τους για την απελευθέρωση της χώρας μας από τους ξένους και ντόπιους δυνάστες, εισέπραξαν από τις ελληνικές κυβερνήσεις την εκτόπισή τους εκεί και τα βασανιστήρια. Κάποιοι όμως δεν λύγισαν και δήλωση μετάνοιας αρνήθηκαν να υπογράψουν παρά τα φριχτά βασανιστήρια, τους εκβιασμούς, τις άθλιες συνθήκες.

Οι εικαστικοί μέσα από τα έργα τους δίνουν πλήθος πληροφοριών για τις συνθήκες ζωής στην εξορία, ακόμη και για περιοχές που δεν υπάρχει σαφής εικόνα. Είναι χαρακτηριστικά έργα του Γ. Σικελιώτη, του Βασίλη Βλασιδή και άλλων, που αποτυπώνουν στιγμές εξορίστων.

Μέσα στις απάνθρωπες συνθήκες της εξορίας, με το θάνατο να κρέμεται σαν δαμόκλειος σπάθη πάνω από τα κεφάλια τους, οι καλλιτέχνες της εξορίας αξιοποίησαν την τέχνη τους σαν όπλο για να εμπνεύσουν, να δώσουν κουράγιο, να κρατήσουν ζωντανό το όραμα για ένα καλύτερο αύριο οργανώνοντας την πολιτική και καλλιτεχνική

Κατράκη Βάσω
Από τους αγώνες του ελληνικού λαού -
λεύκωμα του ΕΑΜ

τους μόρφωση. Δάσκαλοι τέχνης στην εξορία, που ενέπνευσαν άλλους εξόριστους ήταν ο Χρ. Δαγκλής και ο Γ. Ρίτσος.

Ο εκτοπισμός ως αστυνομικό μέσο υπήρξε από την εποχή του Όθωνα. Εκτοπισμοί σημειώθηκαν και κατά τη διάρκεια της ταραγμένης περιόδου 1914-1918, κυρίως την περίοδο του Εθνικού Διχασμού. Σε μεγαλύτερη έκταση όμως το μέτρο χρησιμοποιήθηκε μετά την ψήφιση του νόμου 4229/1929, γνωστού ως «ιδιώνυμο». Με το ιδιώνυμο, που ψηφίστηκε στις 25 Ιουλίου 1929, θεσπίστηκε η ποινή της δικαστικής εκτόπισης και όλο και περισσότερα νησιά άρχισαν να χρησιμοποιούνται ως τόποι εξορίας. Ο αριθμός των πολιτικών εξορίστων αυξήθηκε πολύ την περίοδο της δικτατορίας του Μεταξά. Υπολογίζεται ότι οι εξόριστοι αυτή την περίοδο ξεπέρασαν τις 5.000. Πολύ μεγαλύτερος αριθμός πολιτικών εξορίστων υπήρξε την περίοδο του εμφυλίου, οπότε και δημιουργούνται νέα και μεγαλύτερα στρατόπεδα εξορίας. Το μέτρο του εκτοπισμού παρέμεινε σε ισχύ κατά τη διάρκεια των πρώτων χρόνων της μετεμφυλιακής περιόδου. Μέχρι το 1967 είχε αρχίσει να αδρανοποιείται, όμως την περίοδο της δικτατορίας των συνταγματαρχών χρησιμοποιήθηκε ξανά σε μεγάλο βαθμό. Καταργήθηκε οριστικά μετά την πτώση της δικτατορίας το 1974.

Ανάμεσα στους δεκάδες χιλιάδες λαϊκούς αγωνιστές, όπως ήταν φυσικό βρέθηκαν πάρα πολλοί καλλιτέχνες (Δαγκλής, Ρίτσος, Κατράκη, Στεφανίδης, Τ. Ζωγράφος, Βλασσίδης, Φαρσακίδης, Κατερίνα Χαριάτη-Σισμάνη, Βασίλης Αρμάος και άλλοι, μεταξύ των οποίων και πολλοί ανώνυμοι αγωνιστές) που με όσα μέσα διέθεταν, είτε αυτό ήταν κάρβουνο, είτε ήταν μολύβι, είτε ένα πενάκι και σε όποια υλικά είχαν πρόσβαση (από χαρτί μέχρι και βότσαλα), αποτύπωναν τα βιώματά τους από τους τόπους εξορίας, τις καθημερινές στιγμές, τους συνεξοριστικούς και τις συνεξοριστές τους, έφτιαχναν μέχρι και δώρα για τις όποιες μεταξύ τους κοινωνικές υποχρεώσεις είχαν μέσα στο στρατόπεδο. Σημαντική είναι η συμβολή των εικαστικών ακόμα και στην όποια σκηνογραφία μπορούσαν να φτιάξουν για τις θεατρικές παραστάσεις που οργάνωναν στα ξερονήσια οι εξόριστοι. Η Βάσω Κατράκη και ο Γιάννης Ρίτσος αξιοποίησαν μέχρι και τα βότσαλα για να αποτυπώσουν πάνω σε αυτά μορφές αγωνιστών, αλλά και γενικότερα άλλες παραστάσεις.

Παράλληλα με τις εκτοπίσεις, στην ίδια χρονολογική περίοδο το μετεμφυλιακό κράτος στην Ελλάδα, με τις ευλογίες των Αμερικάνων και των Άγγλων, επιδόθηκε σε πλήθος συλλήψεων αγωνιστών της εθνικής αντίστασης με το πρόσχημα της πά-

λης ενάντια στην κομμουνιστική απειλή. Επιστράτευσε καλλιτέχνες για να στηρίξουν τη δράση του. Τόσο στις πόλεις, όσο και στα χωριά το κινήγι των κομμουνιστών και άλλων λαϊκών αγωνιστών από τη χωροφυλακή, την αστυνομία, αλλά και από το στρατό ήταν συχνό φαινόμενο. Για να πνίξουν το λαϊκό κίνημα έπρεπε οι κυβερνήσεις να λάβουν πιο δραστικά μέτρα όπως οι εκτοπίσεις και φυσικά και οι φυλακίσεις.

Δεν ήταν λίγοι οι εικαστικοί που φυλακίστηκαν, μάλιστα η φυλακή έγινε πηγή έμπνευσης. Χαρακτηριστικός ο γνωστός φοίνικας των φυλακών Αβέρωφ, γύρω από τον οποίο χόρευαν οι μελλοθάνατες κρατούμενες, που ενέπνευσε μεγάλο μέρος του έργου της φυλακισμένης (1960 – 1962) χαράκτριας Ζιζής Μακρή.

Η Τέχνη της περιόδου 1936-1949 αλλά και εκείνη που έγινε στις φυλακές και τις εξορίες, είναι μια τέχνη που γεννήθηκε από το λαϊκό κίνημα και σε κάθε βήμα στάθηκε δίπλα στους εργαζόμενους, κοντά στα προβλήματα και τα οράματα της μεγάλης πλειοψηφίας του ελληνικού λαού. Μια τέχνη που οι ίδιες οι λαϊκές δυνάμεις γέννησαν και όπλισαν με δύναμη. Τέχνη που οφείλουμε να τη μελετήσουμε και να τη διαφυλάξουμε για όλα όσα μας κάνει γνωστά, για όλα όσα σηματοδοτεί και περιέχει.

Ο.Ε

ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

Αλεξανδράκης / Βακιρτζής / Βασιλείου / Βα-
τζιάς / Βελισσαρίδης / Βλασίδης / Γκλίνος
Γούλας / Γραμματόπουλος / Δαγκλής / Ζέππος
Καλμούχος / Κανάς / Κανέλλης / Κάνθος
Καπράλος / Καρπαθάκης / Κατράκη / Κατσικο-
γιάννης / Κινδύνη / Κορογιαννάκης / Μαγγιώρου
Μακρή / Μακρής / Μαλάμος / Μανουσάκης
Μάρθας / Μαστιχιάδης / Μεγαλίδης / Μελε-
τζής / Μπαλάφας / Μπαχαριάν / Μπεκιάρη
Μώλος / Νικολινάκος / Νομικός / Οικονομί-
δης / Παπαγεωργίου / Παπαδημητρίου / Πε-
ράκη-Θεοχάρη / Πλακωτάρης / Πολυχροσιάδη
Σεμερτζίδης / Σικελιώτης / Σπηλιόπουλος
Στεφανίδης / Τάσσοι / Τηνιακός / Φαρσακίδης

**Αλεξανδράκης
Αλέξανδρος**

Πρόσφυγες

Χαλκογραφία (eau forte)

21,7 x 14 εκ.

Συλλογή Γιάννη Παπακωνσταντίνου

Βακιρτζής Γιώργος

*Οι νέοι με τα πρησμένα πόδια
που τους έλεγαν αλήτες, 1979*

Μεταξοτυπία, 39 x 58 εκ.
Παναθηναϊκή Χαρακτικής Ζίτσας

Βακιρτζής Γιώργος

Πόλεμος του 40, 1985

Μικτή τεχνική, 85 x 115 εκ.
Εθνική Παναθηναϊκή

Βακιρτζής Γιώργος

*Η απελευθέρωση
των ελλήνων 1944 - 1945*

Μικτή τεχνική σε μουσαμά
130 x 130 εκ., 1977
Εθνική Πινακοθήκη

Βασιλείου Σπύρος

Ο θρήνος των Καλαβρύτων

Ξυλογραφία σε όρθιο ξύλο 21,8 x 39,8 εκ.
Συλλογή Γιάννη Παπακωνσταντίνου

Βασιλείου Σπύρος

Η ταφή του Παλαμά

Ξυλογραφία σε όρθιο ξύλο 19,2 x 13,8 εκ.

Συλλογή Γιάννη Παπακωνσταντίνου

Βασιλείου Σπύρος

Η Λευτεριά, μετά το 1946

Ξυλογραφία σε πλάγιο ξύλο 16 x 36 εκ.

Πινακοθήκη Χαρακτικής Ζίτσας

Βατζιάς Μάριος

Άτιτλο

Λάδι, 51,5 x 22 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

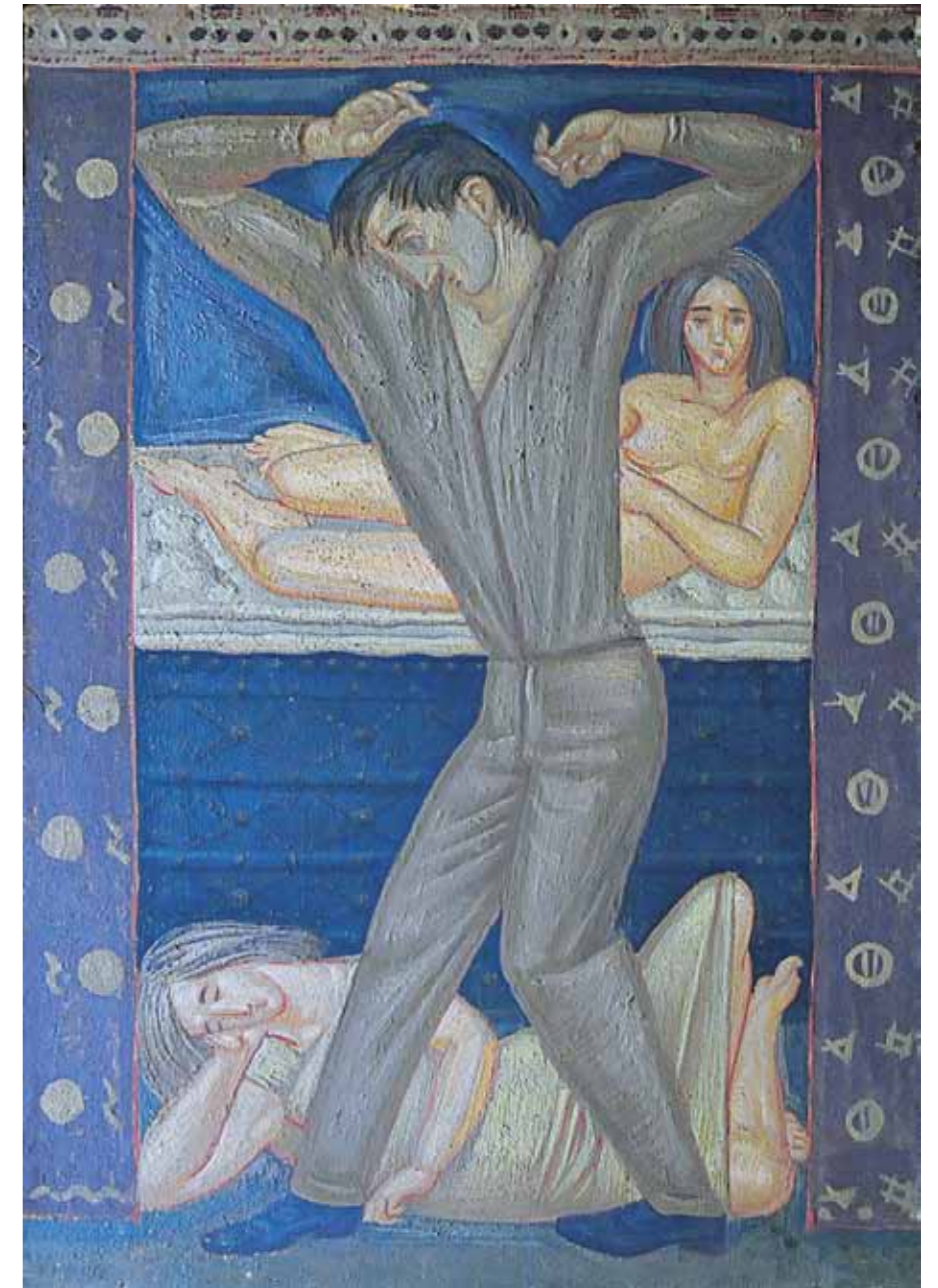

Βατζιάς Μάριος

Άτιτλο

Λάδι, 27 x 40,2 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Βελισσαρίδης Γιώργος

Καλάβρυτα Μ. Παρασκευή του '53

Ξυλογραφία, 41,5 x 48 εκ.

Δημοτική Πινακοθήκη Ιωαννίνων

Βλασιδής Βασίλης

Η μάνα

Μελάνι, 31 x 22 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Βλασίδης Βασίλης

Ερειπωμένες σκηνές στρατοπέδου

Σκίτσο, 22 x 17 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Οι πατούσες του εξόριστου

Γιώργου Δουρούκη

Παστέλ, 37 x 29 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Βλασίδης Βασίλης

Τοπίο έξω από τη σκηνή

Υδατογραφία, 32 x 24 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Διαβάζοντας μέσα στη σκηνή

Υδατογραφία, 33 x 25 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Βλασίδης Βασίλης

Πορτραίτο εξορίστου

Παστέλ, 24 x 32 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Ο Νίκος Πασχαλίδης εξόριστος

Υδατογραφία, 29 x 40 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Ο Γιώργος Καρέλος εξόριστος

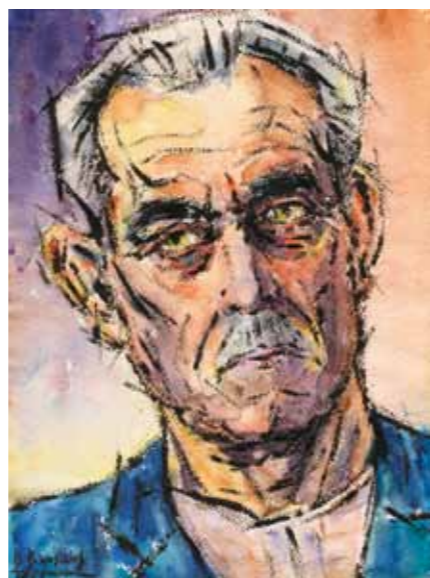
Παστέλ, 24 x 32 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Ο Αχιλλέας Σκορδύλης εξόριστος

Μολύβι, 9 x 14 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

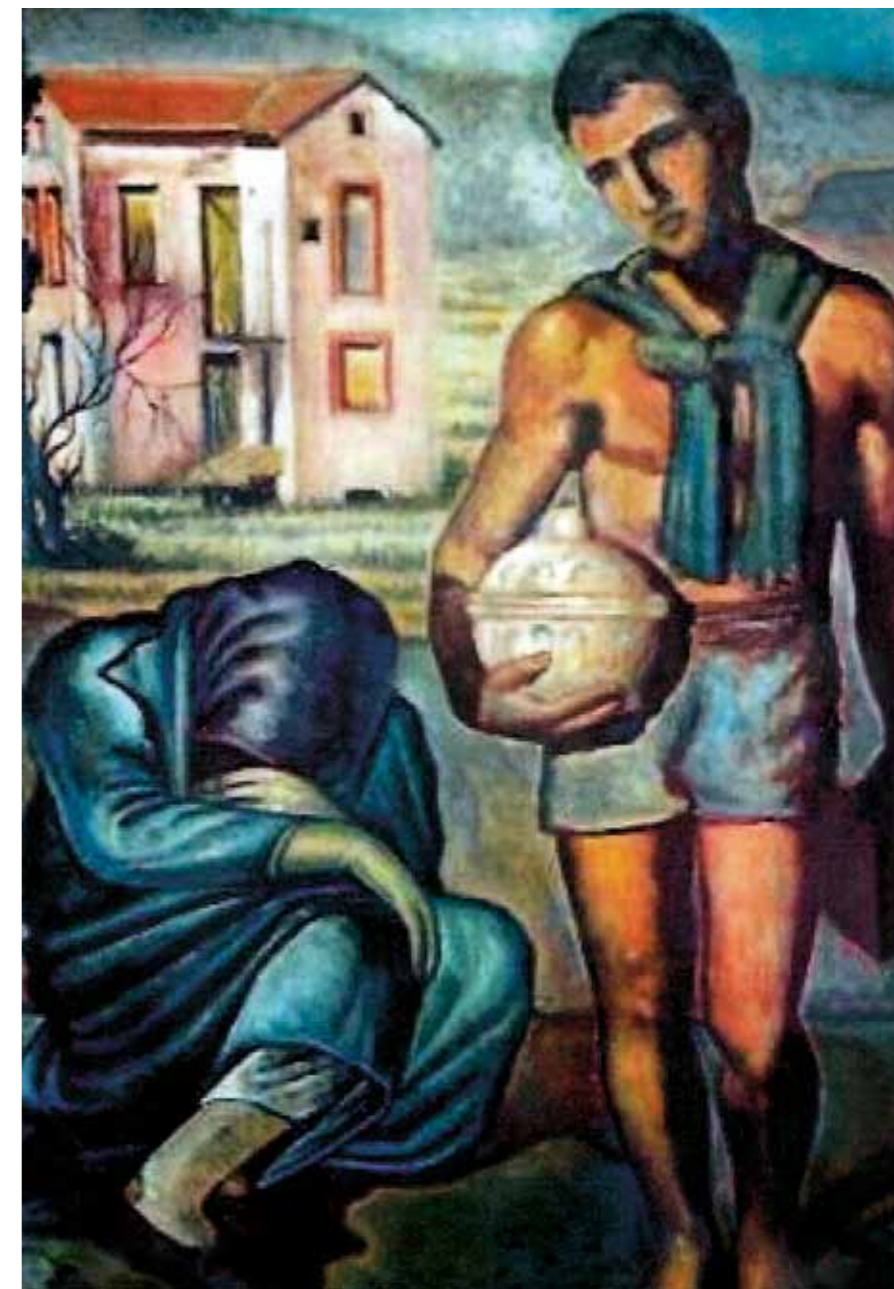

Γκλίνος Αντώνης

Πόλεμος

Λάδι σε καμβά, 105 x 72 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Γούλας Γιώργος

Μακρόνησος 1947

Λάδι σε κόντρα πλακέ, 35 x 41 εκ.

Συλλογή Ιορδάνη Χριστοδούλου

Γραμματόπουλος Κώστας

Οι ηρωίδες του 1940

Χρωμολιθογραφία, 99 x 67,5 εκ., 1940

Συλλογή Αίρρα Βαγκ

Γραμματόπουλος Κώστας

Έλα να τα πάρης

Χρωμολιθογραφία, 100 x 70 εκ.

Συλλογή Alpha Bank

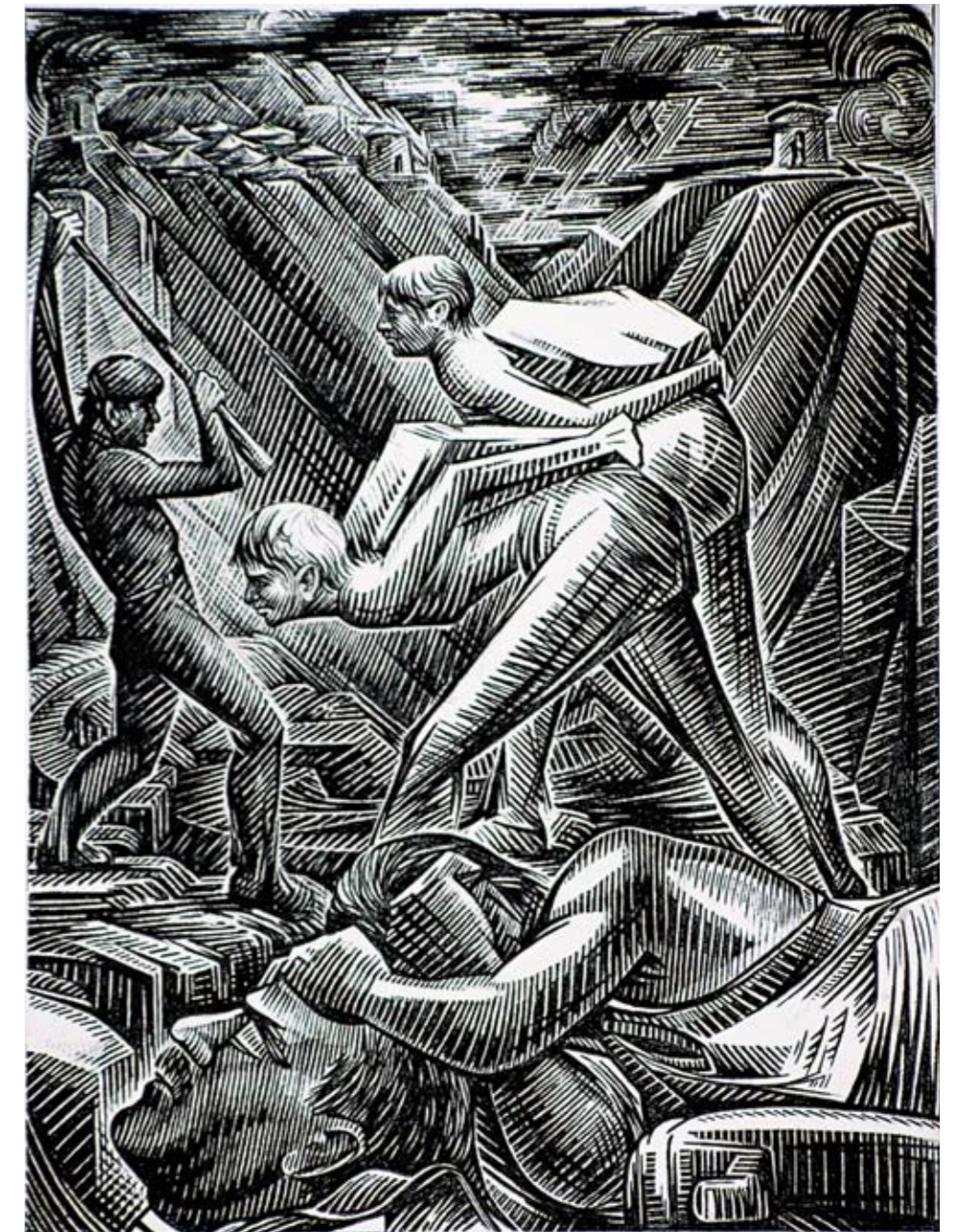

Δαγκλής Χρίστος

Το τίμημα το οράματος

Λιθογραφία, 63 x 85 εκ.

Πινακοθήκη Χαρακτικής Ζίτσας

Χρίστος Δαγκλής

Περιστέρι

Ξυλογραφία, 13 x 14,7 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Χρίστος Δαγκλής

Ο Γ. Δ. στην κ.5 του Ιου τομέα

Ξυλογραφία σε πλάγιο ξύλο,

55 x 38,58 εκ., Αθήνα 1983

Δημοτική Πινακοθήκη Ιωαννίνων

Δαγκλής Χρίστος

Αη Στράτης - 28 Οκτώβρη 1952

Χαρακτικό - Ξυλογραφία, 15,5 x 12,5 εκ.

Συλλογή Ιορδάνη Χριστοδούλου

Δαγκλής Χρίστος

Ειρήνη

Ξυλογραφία, 13,3 x 15,8 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

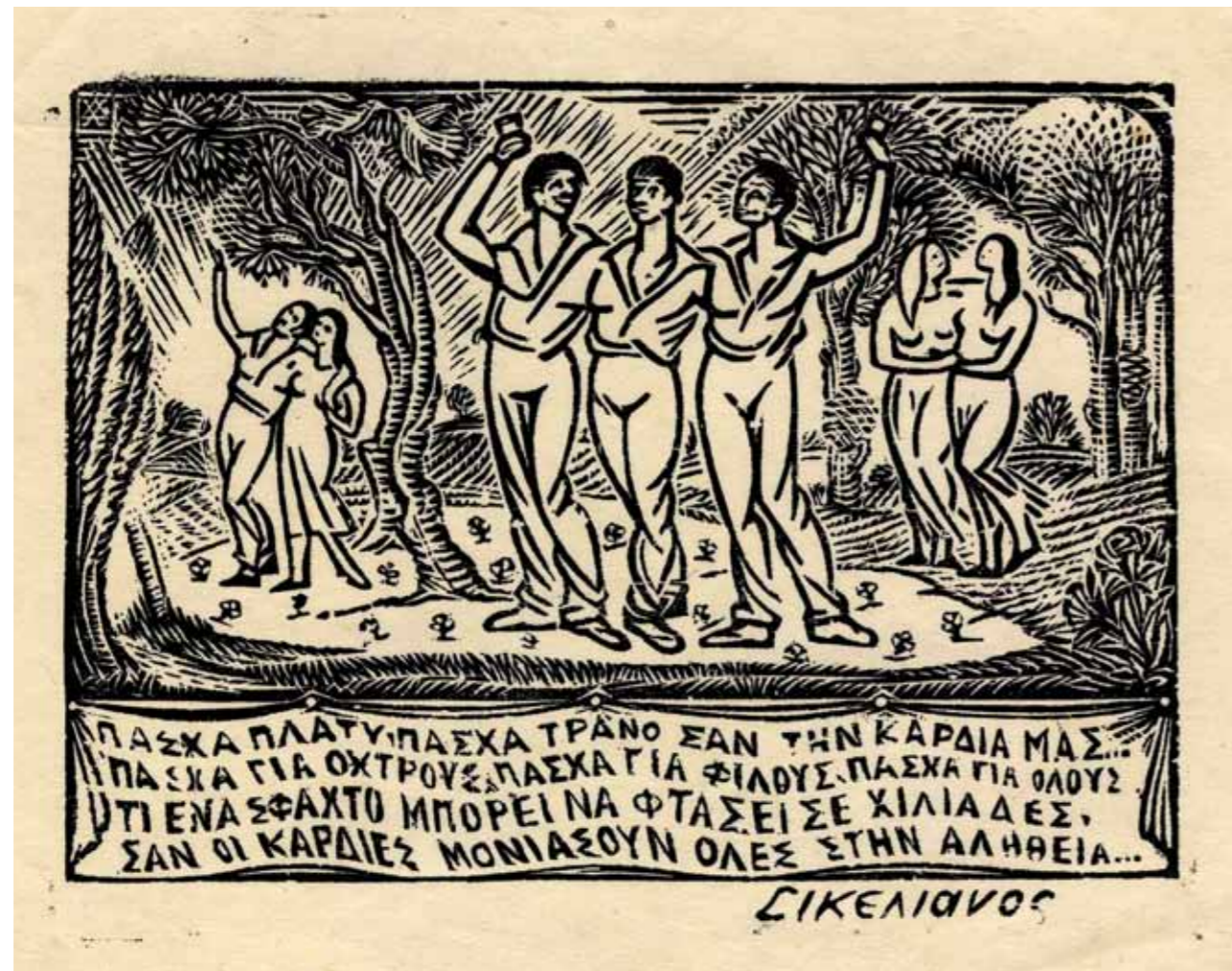
Κορίτσια - Περιστέρι

Ξυλογραφία, 16,5 x 14,4 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Δαγκλής Χρίστος
Σικελιανός
Ξυλογραφία, 11,5 x 13,3 εκ.
Ιδιωτική συλλογή

Δαγκλής Χρίστος
Χορός
Ξυλογραφία, 14,8 x 12,1 εκ.
Ιδιωτική συλλογή

Δαγκλής Χρίστος

Σιωπή. Περνούν οι λαοί σηκώνοντας
στους ώμους τους το μέγα φέρετρο
του Μπελογιάννη

Χαρακτικό - ξυλογραφία, 29,5 x 23,5 εκ.
Συλλογή Ιορδάνη Χριστοδούλου

Δαγκλής Χρίστος

Αη Στράτης - το σκάκι

Χαρακτικό - ξυλογραφία, 17,5 x 23,5 εκ.
Συλλογή Ιορδάνη Χριστοδούλου

Δήμου Γιώργης

Άτιτλο

Ψηφιακή εκτύπωση από ξυλογραφία,

21 x 15,5 εκ.,

Ιδιωτική συλλογή

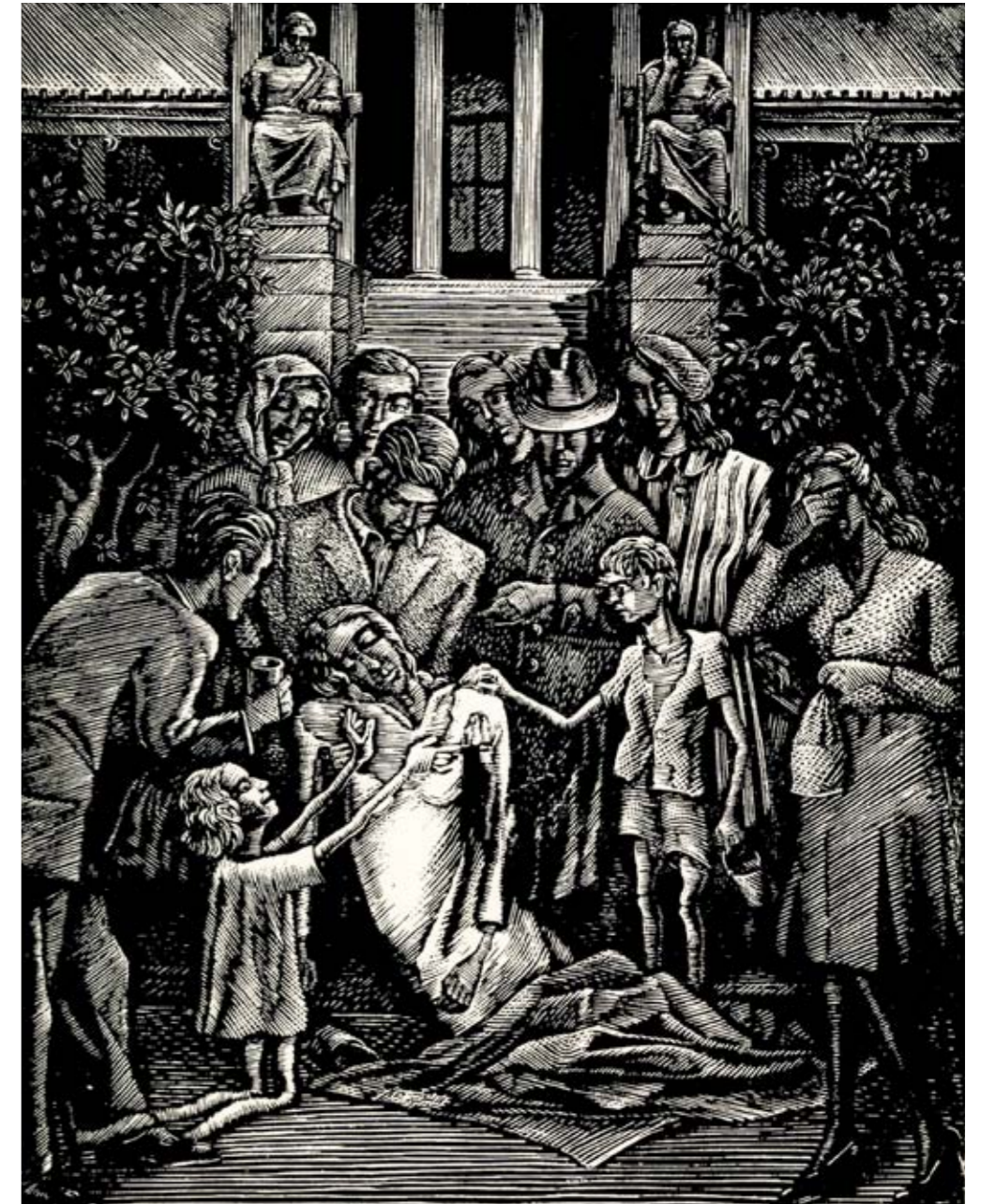

Ζέπος Εμμανουήλ

Κατοχή

Ξυλογραφία, 21 x 29,7 εκ.

Συλλογή Ιορδάνη Χριστοδούλου

Κανάς Αντώνης

Για σένα Ελλάδα

Από εκτύπωση, 13 x 18 εκ.

Παναθηναϊκή Σύγχρονης Τέχνης

Χ. & Σ. Μοσχονδρέου, Μεσολόγγι

Κανάς Αντώνης

Κατοχή 1943

Σχέδιο με μολύβι, 18 x 25 εκ.

Συλλογή Ιορδάνη Χριστοδούλου

Καλμούχος Τάκης

Άτιτλο

Λάδι σε μουσαμά, 90 x 115 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Κανέλλης Ορέστης

Μάνα με παιδί

Λιθογραφία, 64,5 x 95,5 εκ.

1974-1976

Από το Λεύκωμα «Τα παιδιά»,
έκδοση του καλλιτέχνη με 10 λιθογραφίες
Συλλογή Alpha Bank

Ικεσία

Λιθογραφία, 64,5 x 95,5 εκ.

1974-1976

Από το Λεύκωμα «Τα παιδιά»,
έκδοση του καλλιτέχνη με 10 λιθογραφίες
Συλλογή Alpha Bank

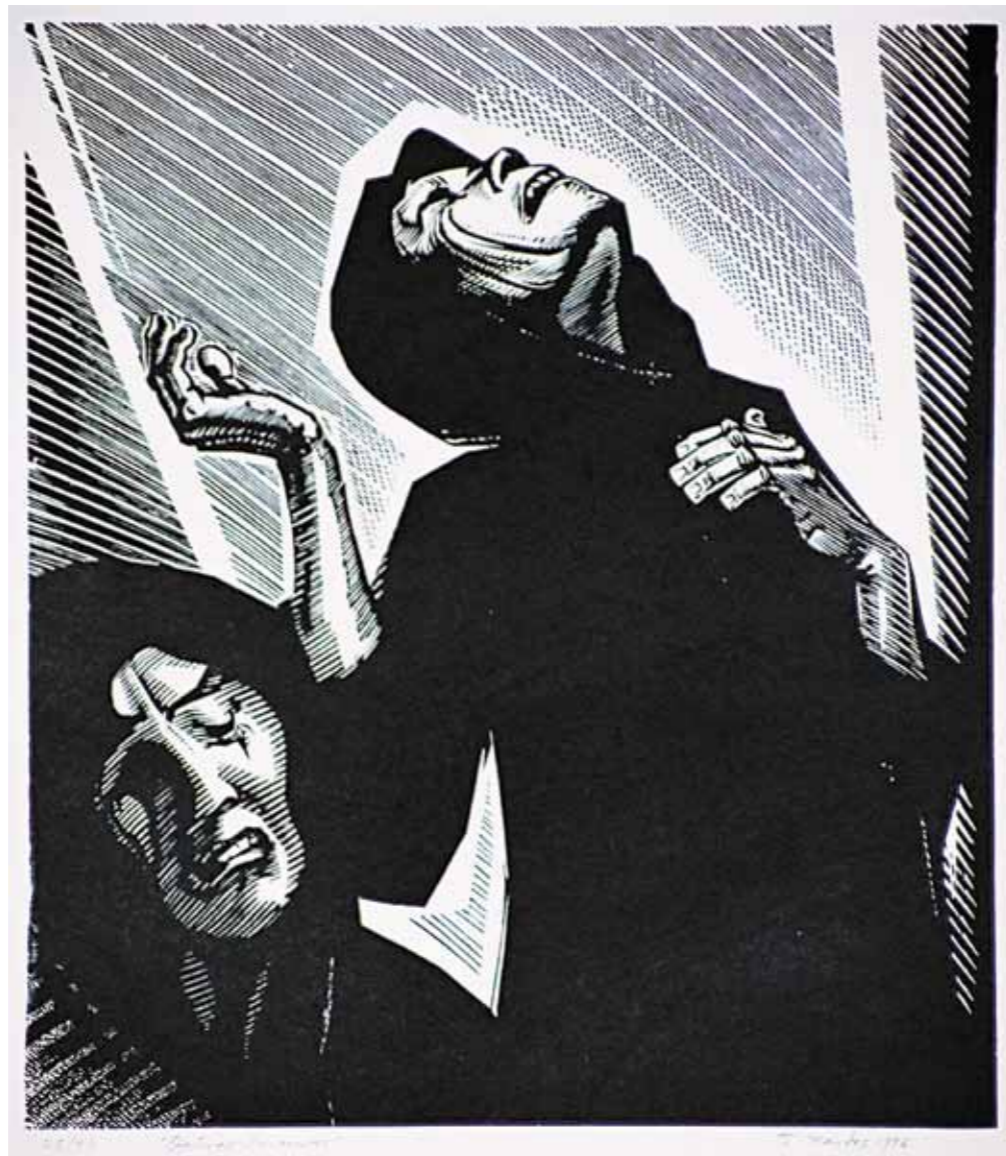
Κάνθος Τηλέμαχος

Θρήνος γυναικών

(από τη σειρά Σκληροί χρόνοι), 1976

Ξυλογραφία σε πλάγιο ξύλο, 30 x 34 εκ.

Πινακοθήκη Χαρακτικής Ζίτσας

Καπράλος Χρήστος

Καλάβρυτα

Γλυπτό, 178 x 140 x 58 εκ.

Εθνική Πινακοθήκη

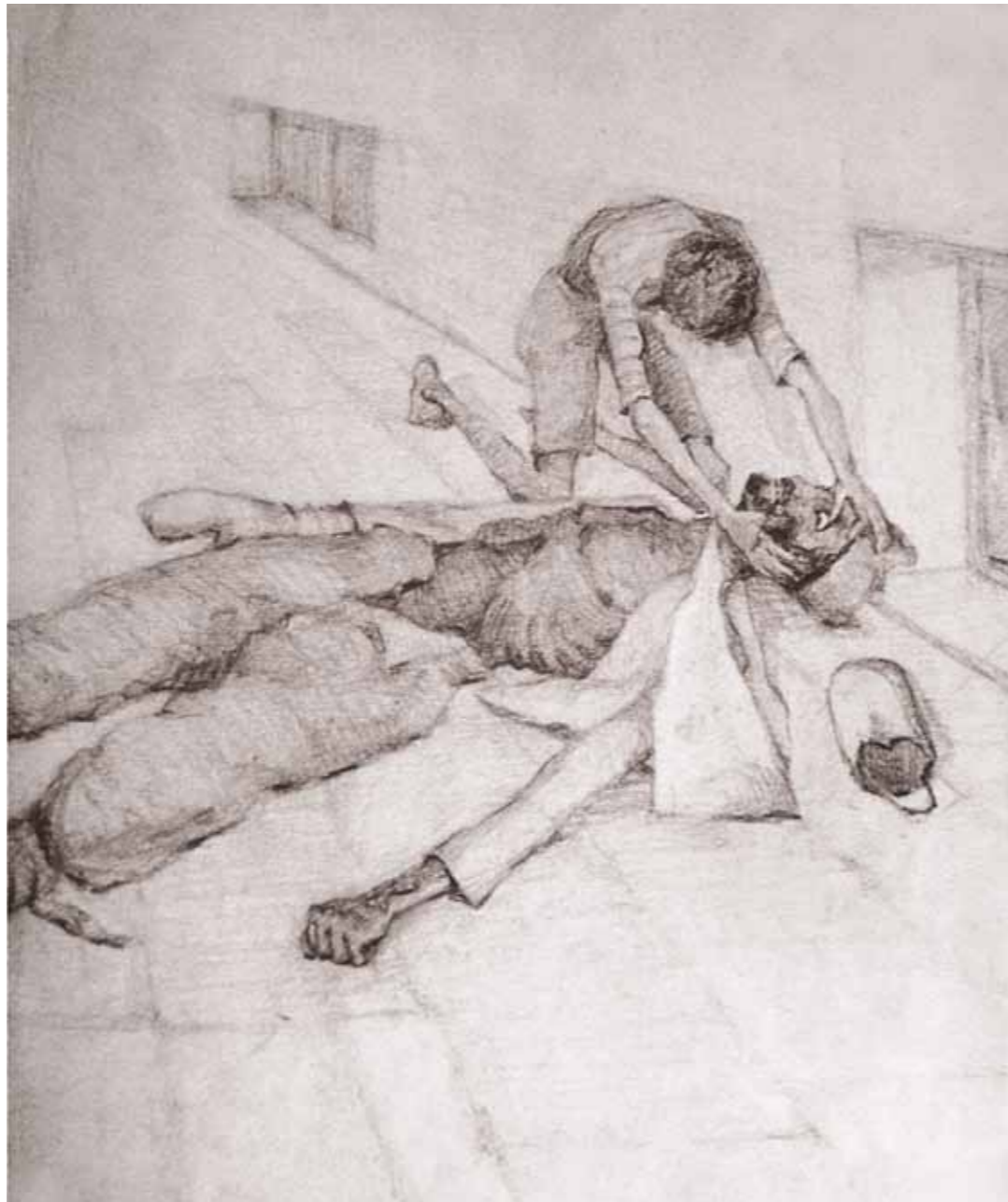

Καρπαθάκης Λορέντζος

Κατοχή

Μολύβι, 25,5 x 21,6 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Καρπαθάκης Λορέντζος

Πείνα

Μολύβι, 24,7 x 17,5 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

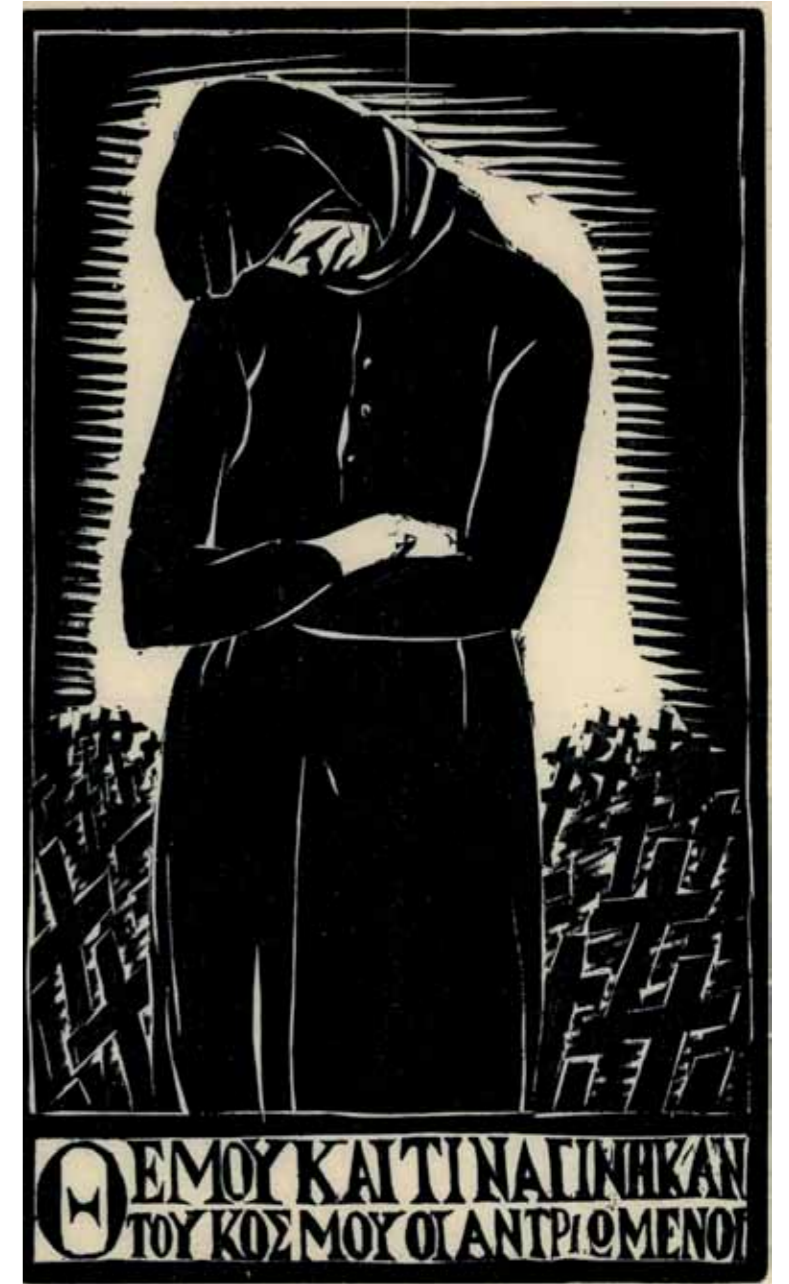
Κατράκη Βάσω

Δεμένος με θηλιά
Ξυλογραφία, 8 x 10 εκ.
Ιδιωτική συλλογή

Κατράκη Βάσω

Μάνα, θρήνος
Ξυλογραφία, 25 x 18 εκ.
Ιδιωτική συλλογή

Κατράκη Βάσω

Διαδήλωση κατοχή
αθήνα 25 Μαρτίου 1943
Ξυλογραφία, 10 x 20 εκ.
Ιδιωτική συλλογή

Κηδεύα στην κατοχή
Ξυλογραφία, 15 x 20 εκ.
Ιδιωτική συλλογή

Κατράκη Βάσω

Βασανιστήρια
Ξυλογραφία, 25 x 20 εκ.
Ιδιωτική συλλογή

Απελευθέρωση
Ξυλογραφία, 13 x 16 εκ.
Ιδιωτική συλλογή

Κατράκη Βάσω

Μπλόκο

Ξυλογραφία, 11 x 13 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Κατράκη Βάσω

Γυναίκα απελπισμένη, μέσα στο δάσος, 1948

Ξυλογραφία, 19 x 12 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

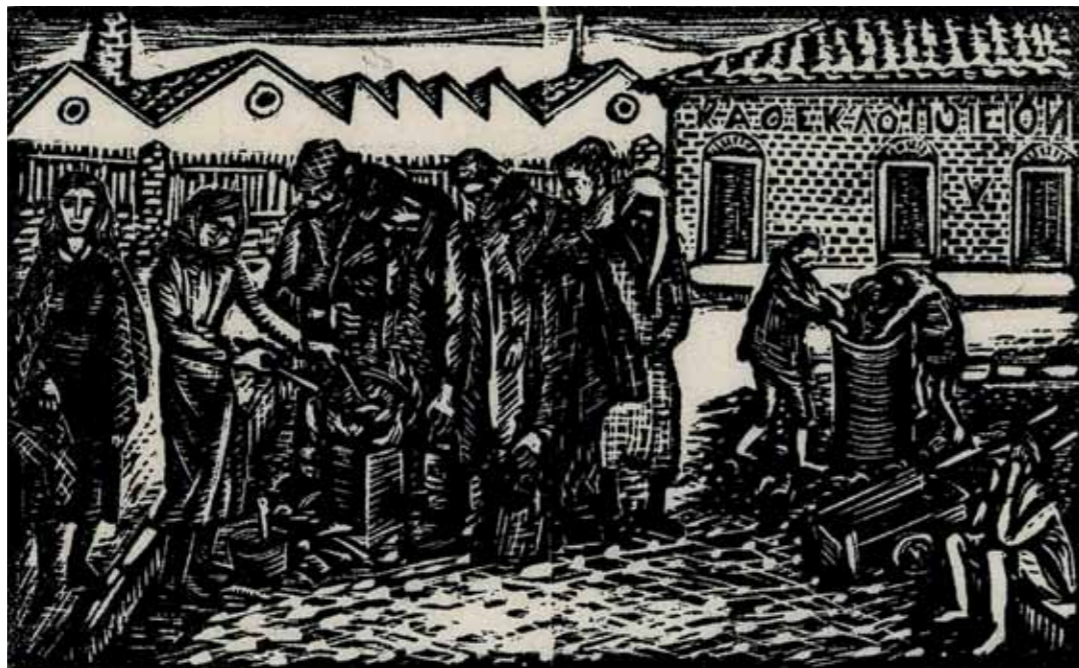
Κατράκη Βάσω

Συσσίτιο

Ξυλογραφία, 9 x 12 εκ.
Ιδιωτική συλλογή

Πείνα

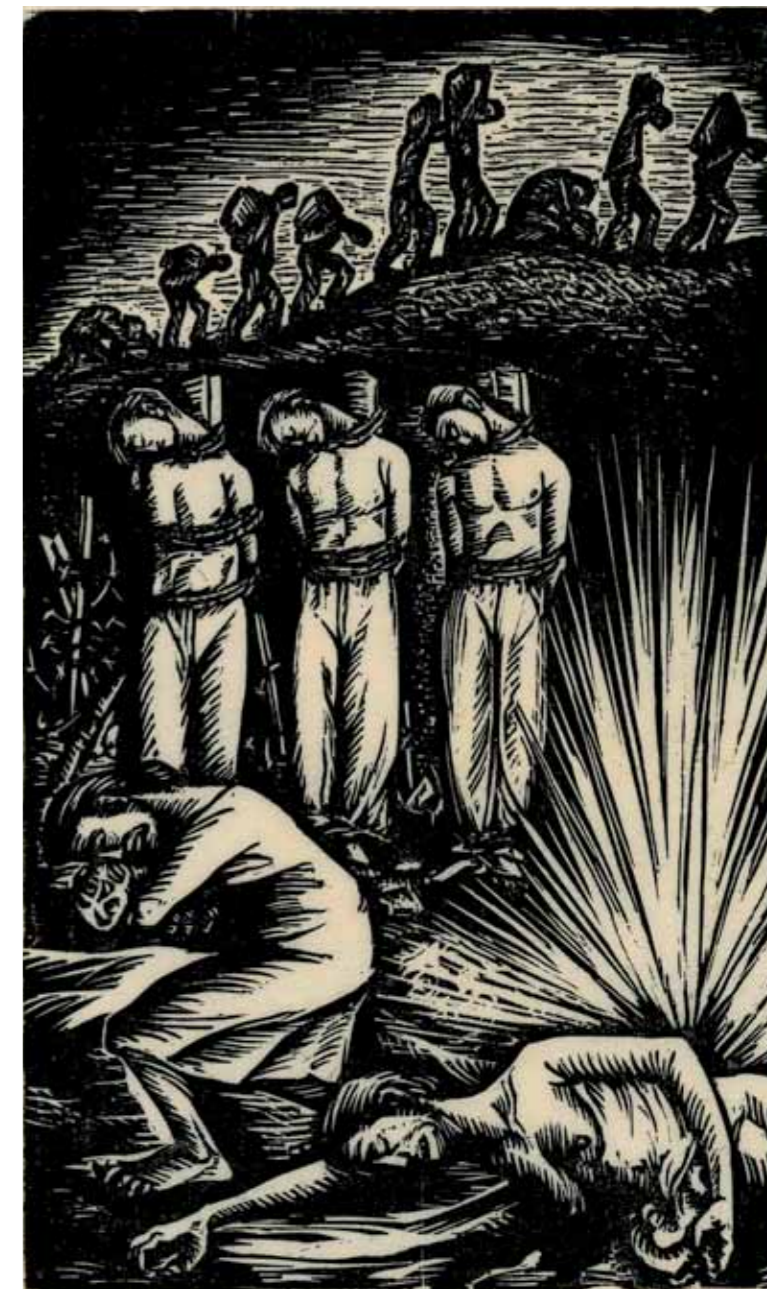
Ξυλογραφία, 7 x 12 εκ.
Ιδιωτική συλλογή

Κατράκη Βάσω

3 κρεμασμένοι στα βουνά

Ξυλογραφία, 22 x 15 εκ.
Ιδιωτική συλλογή

Κατράκη Βάσω

Ειρήνη για μένα, για σένα,
για όλο τον κόσμο

Ξυλογραφία, 20 x 18 εκ.
Ιδιωτική συλλογή

Από τη φυλακή χέρι περιστέρι ειρήνη

Ξυλογραφία, 14 x 10 εκ.
Ιδιωτική συλλογή

Κατράκη Βάσω

Για τους στρατιώτες

Έγχρωμη λιθογραφία, 95 x 67,5 εκ.
Ιδιωτική συλλογή

Κατράκη Βάσω

Κρεμασμένος στον ήλιο, Γιούρα '67

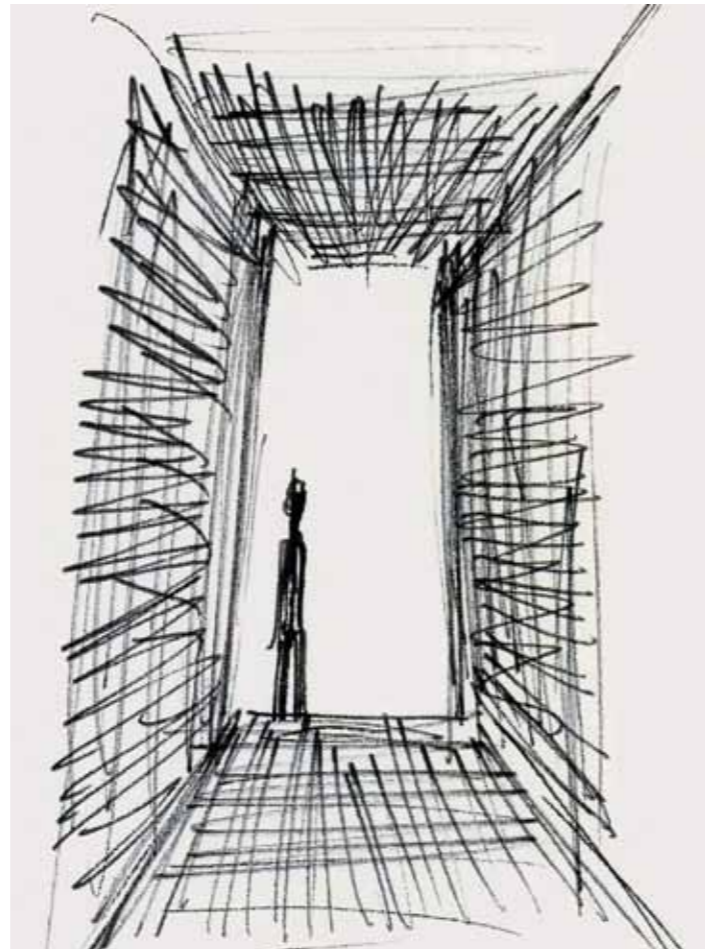
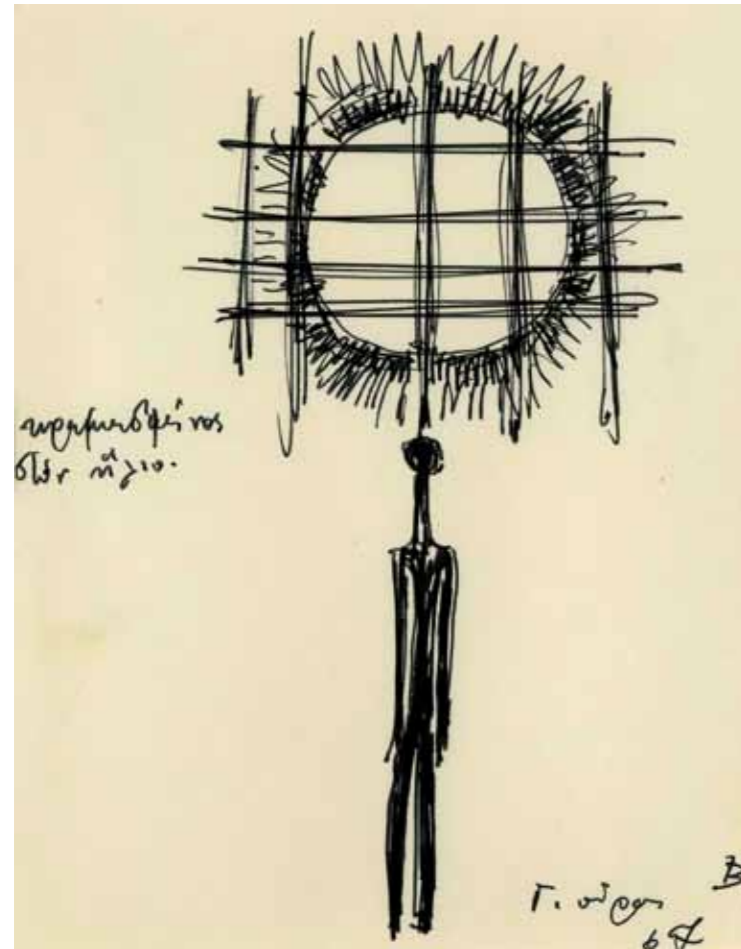
Σχέδιο, 19 x 14 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Φως στο τούνελ

Σχέδιο, 12 x 18 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Κατράκη Βάσω

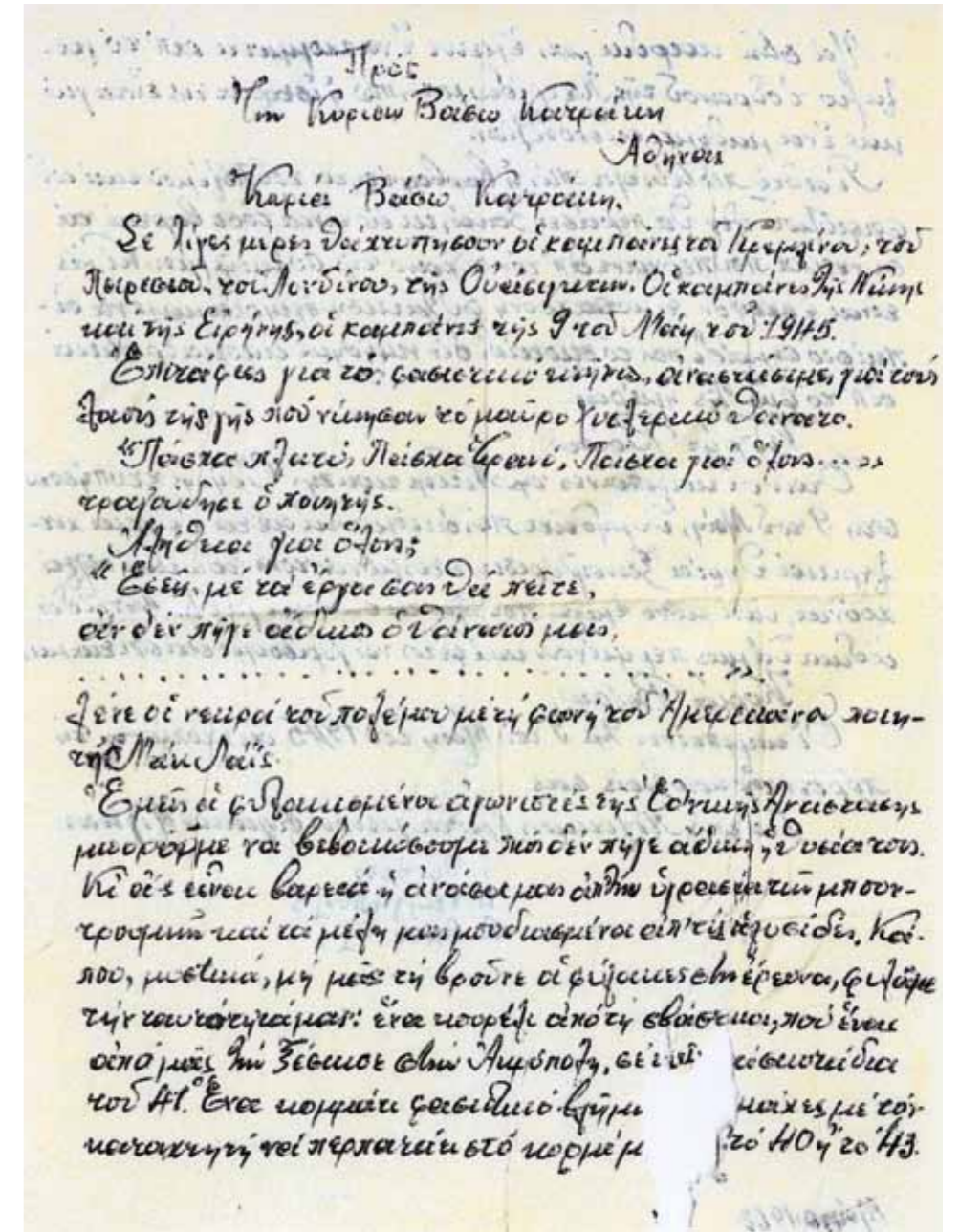
χειρόγραφο γράμμα από τους

πολιτικούς κρατούμενους

φυλακών Αλικαρνασσού

Κείμενο μάλλον διπλής όψης, 14 x 12 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

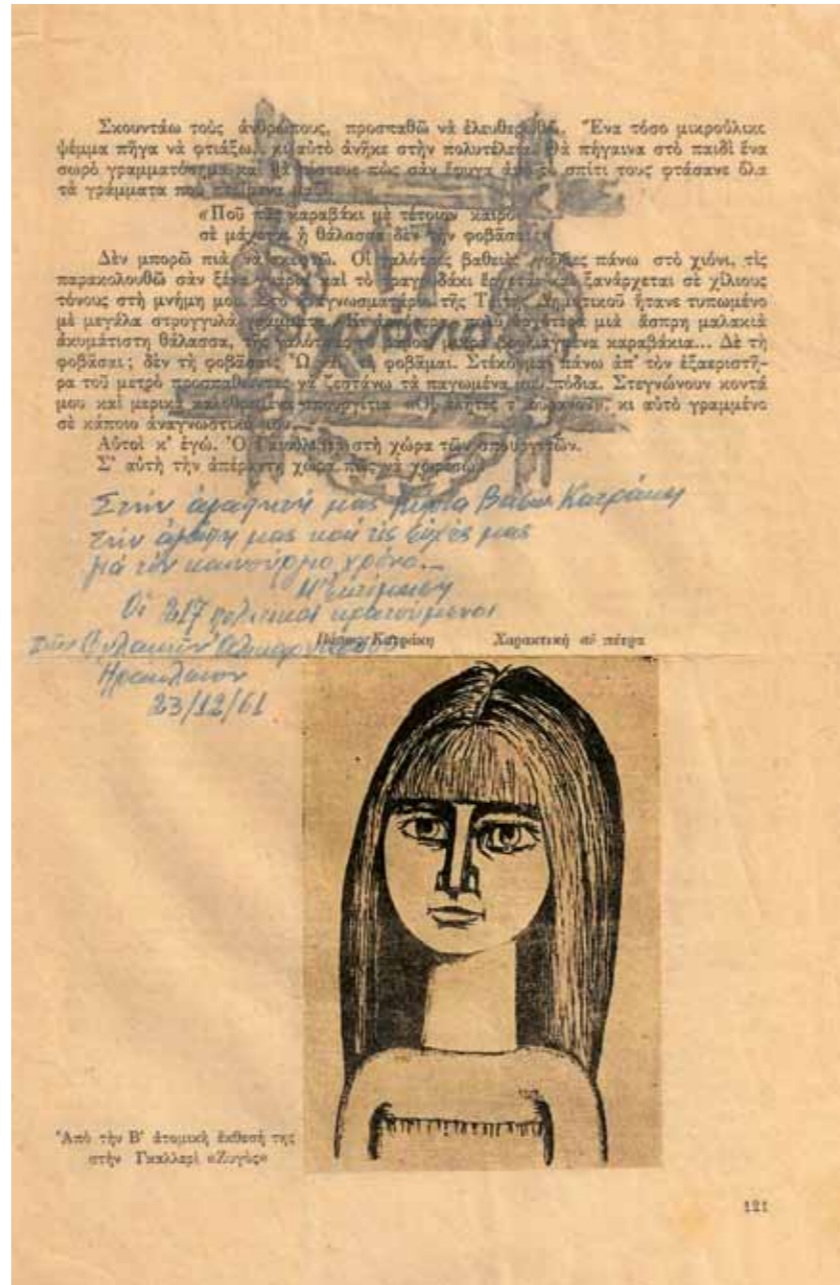
Κατράκη Βάσω

Χειρόγραφο γράμμα από τους
πολιτικούς κρατούμενους

φυλακών Αίγινας

Κείμενο μάλλον διπλής όψης,
14 x 11 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Κατράκη Βάσω

Κρεμασμένος, δεμένος στο στύλο

Σχέδιο, 20 x 8 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Γυναίκα όρθια και άλλη απελπισμένη

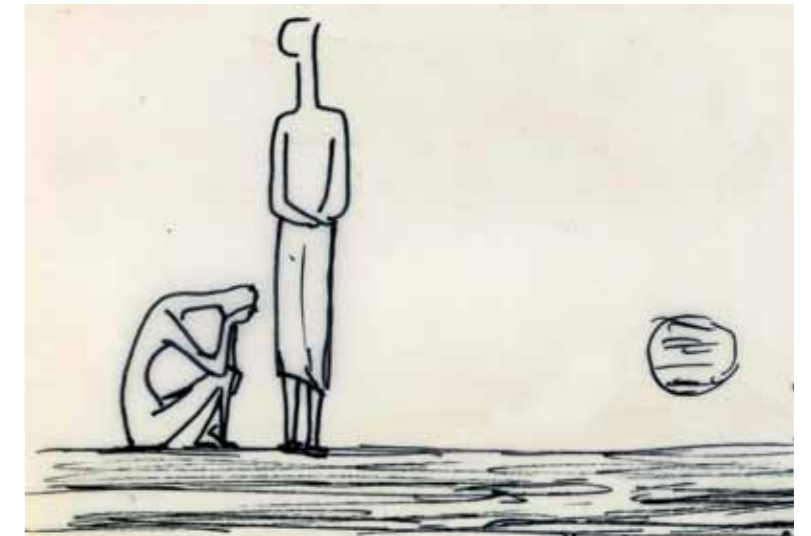
Σχέδιο, 14 x 10 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Εξαντλημένος ή πεθαμένος κάτω

Σχέδιο, 17 x 9 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

**Κατσικογιάννης
Δημήτρης**

Άτιτλο

Ξερό παστέλ, 70,8 x 100,8 εκ.

Συλλογή ΚΚΕ

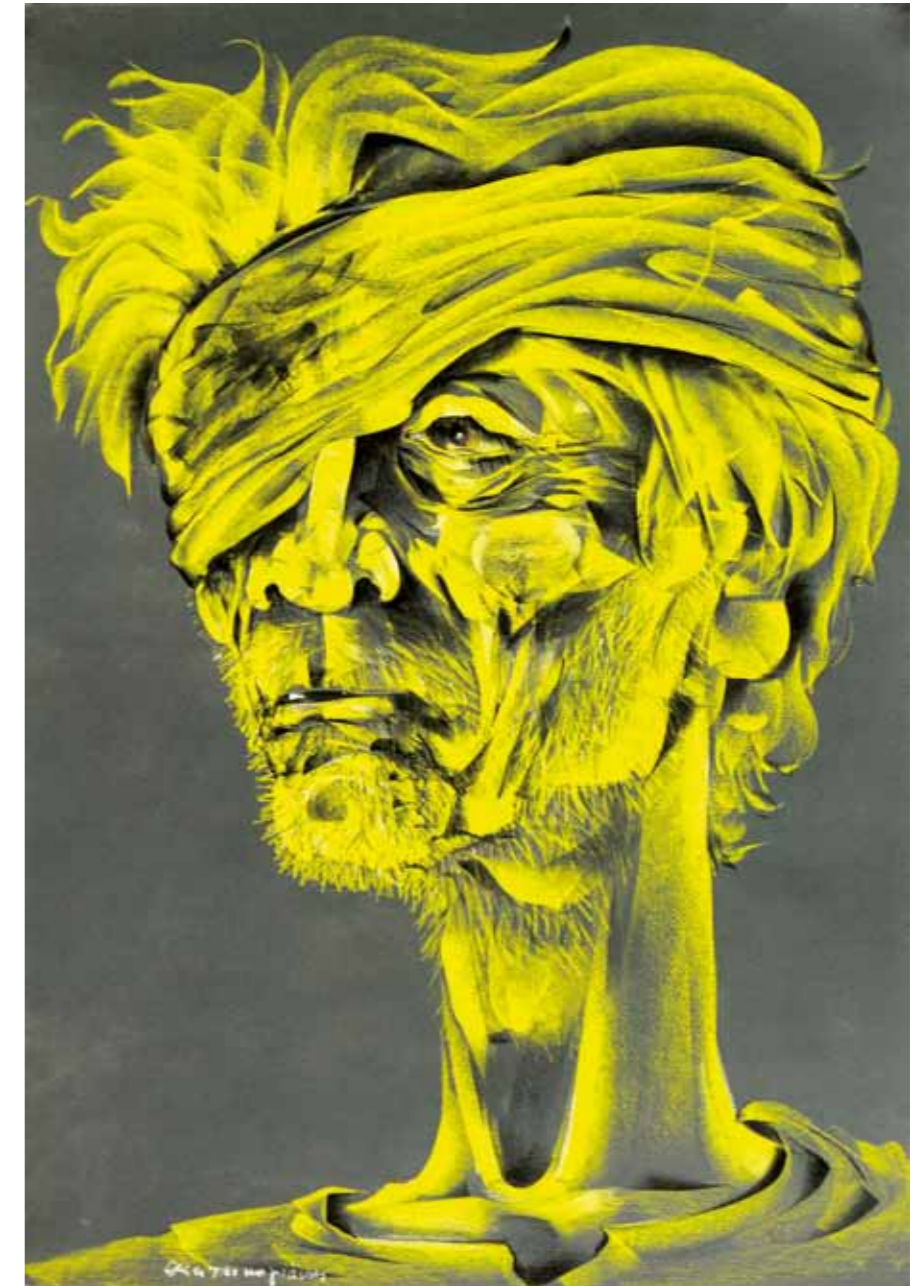

**Κατσικογιάννης
Δημήτρης**

Άτιτλο

Ξερό παστέλ, 70,8 x 100,8 εκ.

Συλλογή ΚΚΕ

Κινδύνη Άννα

Σχέδια Παιδιών

Κάρβουνο σε χαρτί
7,5 x 8 εκ., 9 x 8 εκ., 29 x 23 εκ.,
8,5 x 15 εκ., 8,5 x 14,5 εκ.
Συλλογή Μουσείου Μπενάκη

Κινδύνη Άννα

Παιδιά της Κατοχής

Κάρβουνο και μελάνι σε χαρτί
27 x 21 εκ., 7,5 x 10 εκ., 16 x 10 εκ.,
18 x 13 εκ., 18 x 19 εκ.
Συλλογή Μουσείου Μπενάκη

Κινδύνη Άννα

Παιδιά

Κάρβουνο σε χαρτί,
105 x 118 εκ.

Συλλογή Μουσείου Μπενάκη

Κινδύνη Άννα

Μητρότητα

Κάρβουνο, μελάνι σε χαρτί
34 x 30 εκ.

Συλλογή Μουσείου Μπενάκη

Κινδύνη Άννα

Λιμός

Κάρβουνο σε χαρτί, 61 x 57 εκ.

Δημοτική Πινακοθήκη Δήμου Αθηναίων

Κινδύνη Άννα

Μητρικό Καταφύγιο

Κάρβουνο σε χαρτί, 53 x 71 εκ.

Δημοτική Πινακοθήκη Δήμου Αθηναίων

**Κορογιαννάκης
Αλέξαδρος**

Η πείνα

Χαλκογραφία maniere noire

24,5 x 21 εκ.

Συλλογή Γιάννη Παπακωνσταντίνου

Μακρή Ζιζή

Φυλακές Αβέρωφ

Ξυλογραφία, 50 x 70 εκ.

Ιδιωτική Συλλογή

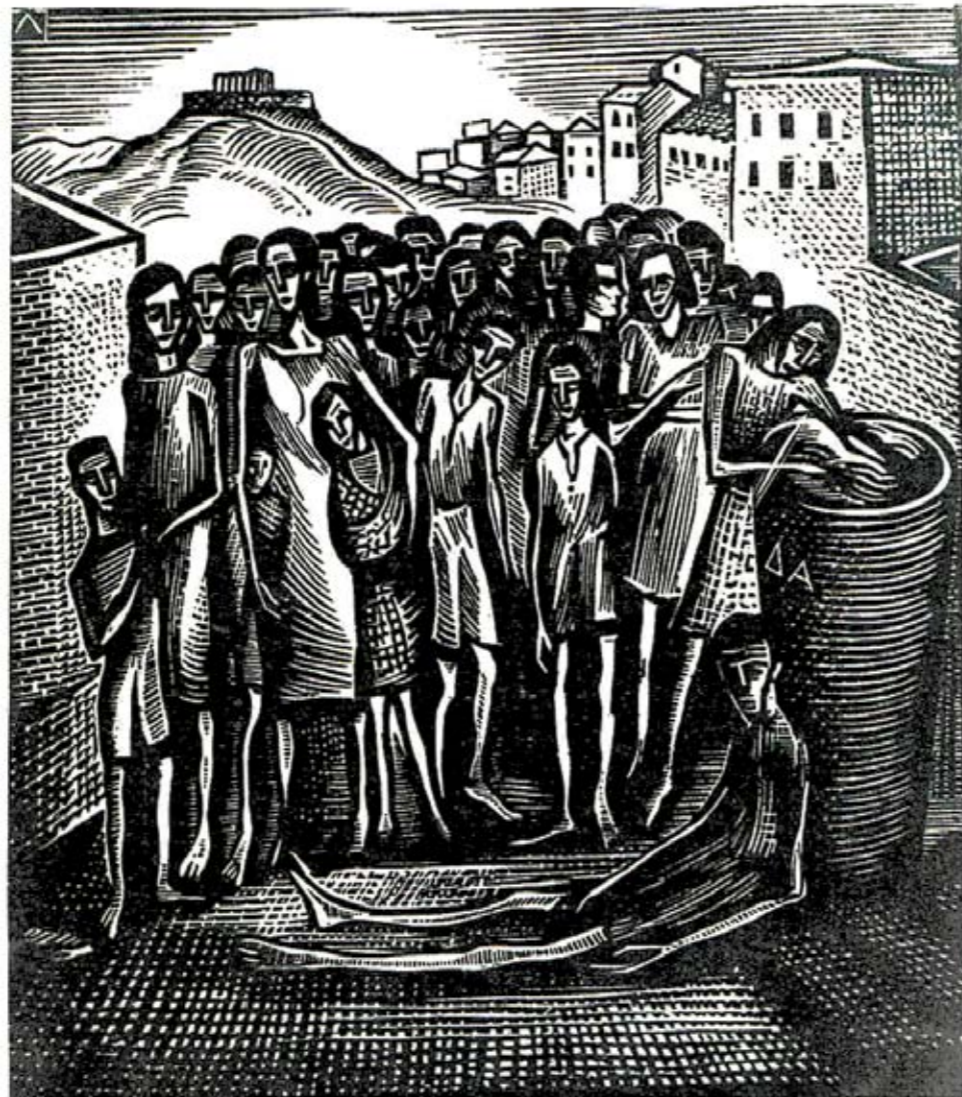

Μαγγιώρου Λουκία

Πείνα στην Κατοχή

Ξυλογραφία 17,8 x 18,3 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Μαγγιώρου Λουκία

Χαίρε ώ Χαίρε Λευτεριά

Ξυλογραφία 24,5 x 19 εκ.

Από το λεύκωμα

«Για τη Χιλιόκριβη τη Λευτεριά»,

Εκδοτικός οργανισμός

«Ο Ρήγας», Αθήνα 1945

Ιδιωτική συλλογή

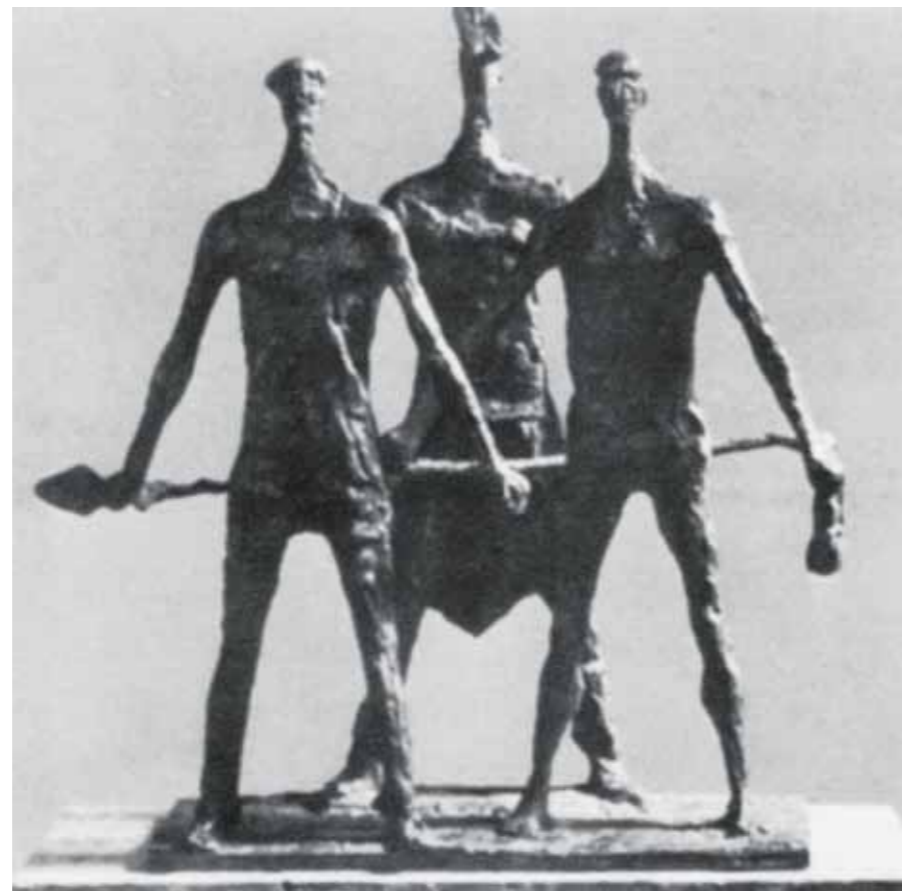

Μακρής Μέμος

Μακέτα γλυπτού «Εργάτες»

Μπρούτζος 30 x 11 x 25 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

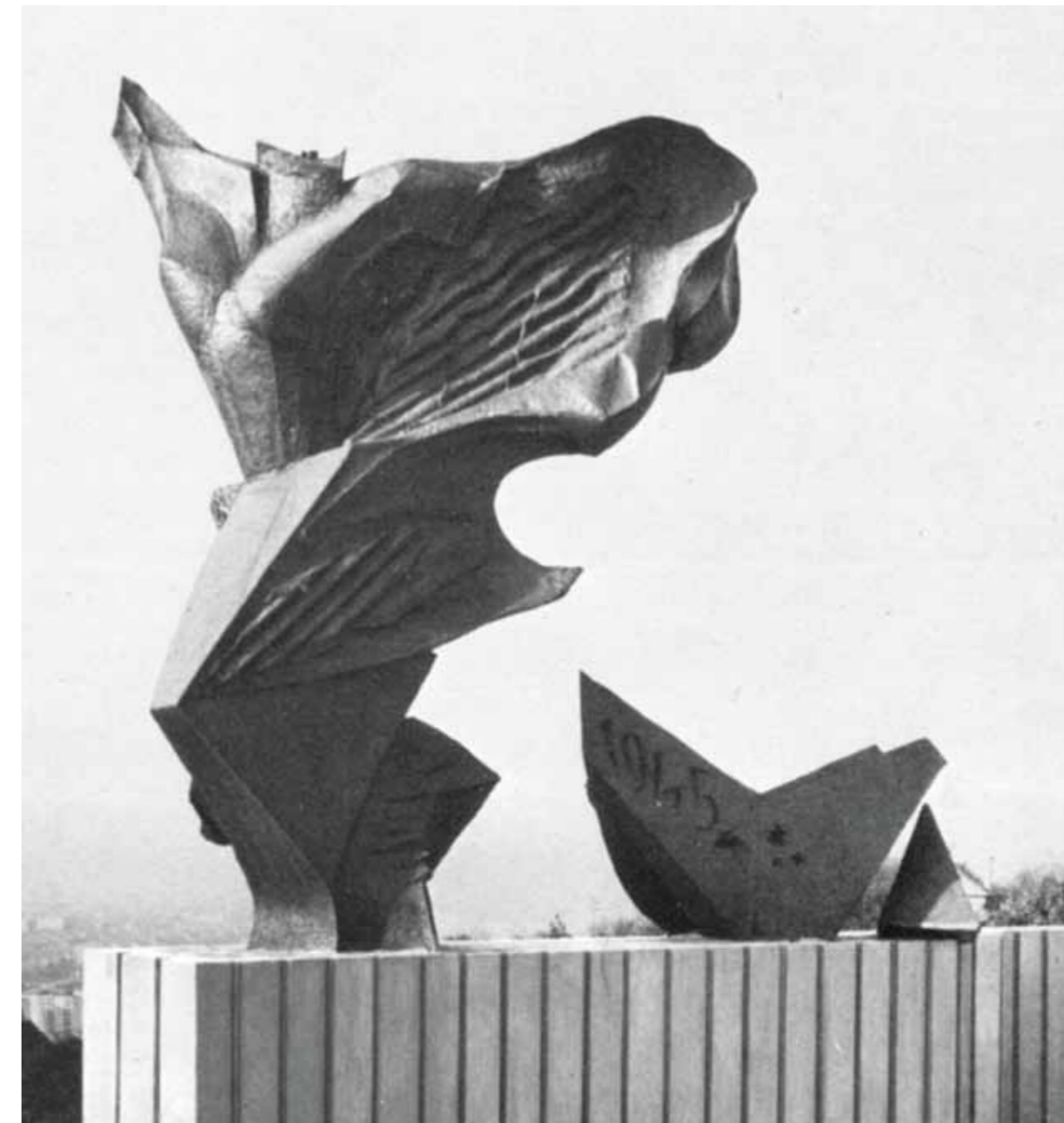
Μακρής Μέμος

Μακέτα μνημείου

Από το μουσείο της
απελευθέρωσης του Pets
στην Ουγγαρία

Μπρούτζος 42 x 30 x 25 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Μαλάμος Κώστας

Φευγιό 1946

Λάδι σε χαρτί, 55 x 68 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Μαλάμος Κώστας

Φευγιό 1948

Λάδι σε μουσαμά, 46 x 61 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Μαλάμος Κώστας

Μετά την εκτέλεση 1945

Λάδι σε μουσαμά, 130 x 97 εκ.
Ιδιωτική συλλογή

Μαλάμος Κώστας

Ξεκλήρισμα, 1946

Παστέλ, 87 x 67 εκ.
Ιδιωτική συλλογή

Μανουσάκης Γιώργος

Διαδήλωση

25η Μαρτίου 1943

Ξυλογραφία σε όρθιο ξύλο

5,5 x 12,5 εκ.

Παναθηναϊκή Χαρακτικής Ζίτσας

Γιάννης Μανουσάκης

Μάρθας Τάκης

Κάτω η επιστράτευση

Χαρακτικό, 32 x 42 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Άτιτλο

Χαρακτικό, 23 x 32 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Μάρθας Τάκης

Το κατέβασμα της σημαίας

Χαρακτικό, 46 x 37 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Άτιτλο

Χαρακτικό, 23 x 32 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Μάρθας Τάκης

Το συνεργείο που γράφει
συνθήματα στους τοίχους

Χαρακτικό, 25 x 25 εκ.

Συλλογή Ρένας Λευκαδίτου

Το πρώτο έργο

Κατοχή, 1944

Χαρακτικό, 37 x 46 εκ.

Συλλογή Ρένας Λευκαδίτου

Μάρθας Τάκης

Άτιτλο

Χαρακτικό, 23 x 32 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Μάρθας Τάκης

Εξαθλίωση

Μικτή τεχνική, 71 x 59 εκ., 1946

Δημοτική Πινακοθήκη Ιωαννίνων

Μελετζής Σπύρος

Ο Βάλιας Σεμερτζίδης ζωγραφίζει
τον Αντάρτη «εκ του φυσικού» (λεπτ.)

Φωτογραφία, 1944
Ιδιωτική συλλογή

Μαστιχιάδης Φώτης

Κόρη με περιστέρι

Δοκίμιο τονικής οξυγραφίας, 10 x 17 εκ.
Πινακοθήκη Χαρακτικής Ζίτσας

Μεγαλίδης Δημήτρης

Αντάρτης

Σχέδιο με μολύβι, 22,5 x 19,5 εκ.

Αρχείο ΚΚΕ

Μεγαλίδης Δημήτρης

Άτιτλο

Ξυλογραφία, 5 x 3,5 εκ.

Αρχείο ΚΚΕ

Άτιτλο

Σχέδιο με μολύβι, 23,5 x 34 εκ.

Αρχείο ΚΚΕ

Εθνική Αντίσταση

Σινική μελάνι, 0.26 x 0.35 εκ.

Δημοτική Πινακοθήκη Δήμου Αθηναίων

Μπαλάφας Κώστας

Άτιτλο

Φωτογραφία

Δημοτική Πινακοθήκη Ιωαννίνων

Άτιτλο

Φωτογραφία

Δημοτική Πινακοθήκη Ιωαννίνων

Μπαλάφας Κώστας

Αντάρτισσες του ΕΑΜ

Φωτογραφία

Δημοτική Πινακοθήκη Ιωαννίνων

Άτιτλο

Φωτογραφία

Δημοτική Πινακοθήκη Ιωαννίνων

Μπαλάφας Κώστας

Συσσίτια

Φωτογραφία

Δημοτική Πινακοθήκη Ιωαννίνων

Αετόπουλα

Φωτογραφία

Δημοτική Πινακοθήκη Ιωαννίνων

Μπαλάφας Κώστας

Η είσοδος του Άρη Βελουχιώτη
στα Γιάννενα

Φωτογραφία

Δημοτική Πινακοθήκη Ιωαννίνων

Άτιτλο

Φωτογραφία

Δημοτική Πινακοθήκη Ιωαννίνων

Μπαλάφας Κώστας

Άτιτλο

Φωτογραφία

Δημοτική Πινακοθήκη Ιωαννίνων

Άτιτλο

Φωτογραφία

Δημοτική Πινακοθήκη Ιωαννίνων

Μπεκιάρη Κούλα

Μάνα με παιδί

(μετά τον πόλεμο/προσφυγιά)

Ξυλογραφία όρθιο ξύλο, 37,9 x 29,7 εκ.

Συλλογή Γιάννη Παπακωνσταντίνου

Μπαχαριάν Ασαντούρ

Χωρίς Τίτλο

Λάδι σε μουσαμά, 34 x 45 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Μπαχαριάν Ασαντούρ

Τραπέζι στο κελί

Λάδι σε μουσαμά, 46 x 34 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

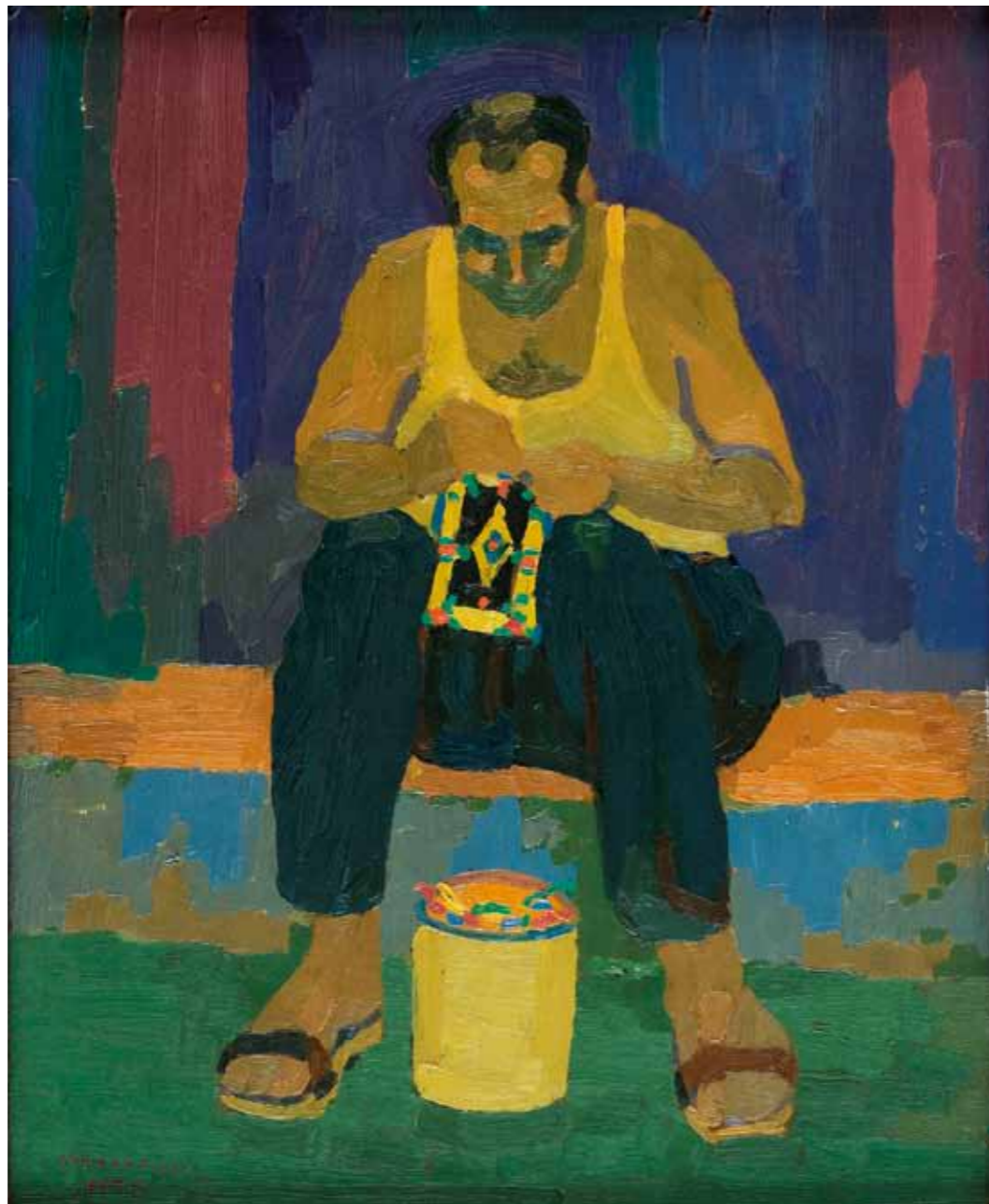

Μπαχαριάν Ασαντούρ

Φιγούρα

Λάδι σε μουσαμά, 46 x 38 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Μπαχαριάν Ασαντούρ

Φυλακές Κέρκυρας

Λάδι σε μουσαμά, 46 x 38 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Μώλος Θωμάς

Χωρίς τίτλο

Μελάνι, 21 x 31 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

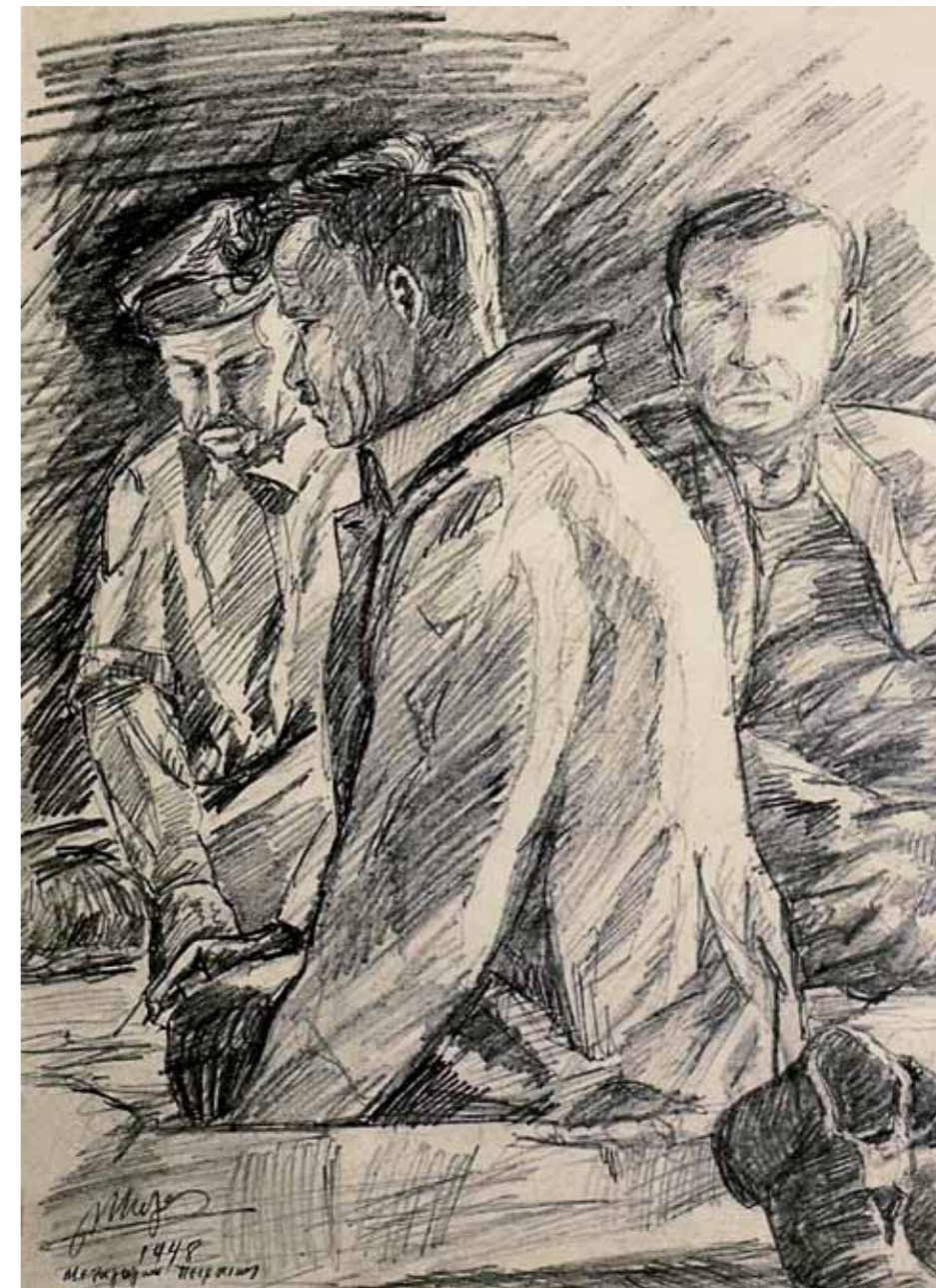

Μώλος Θωμάς

Χωρίς τίτλο

Μολύβι, 16 x 21,5 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Μώλος Θωμάς

Χωρίς τίτλο

Πενάκι, 15 x 16,5 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Μώλος Θωμάς

Χωρίς τίτλο

Μελάνι, 15 x 21 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Μώλος Θωμάς

Χωρίς τίτλο

Μολύβι, 20 x 14 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Χωρίς τίτλο

Μελάνι, 10 x 12,5 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Χωρίς τίτλο

Μελάνι, 15 x 13 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

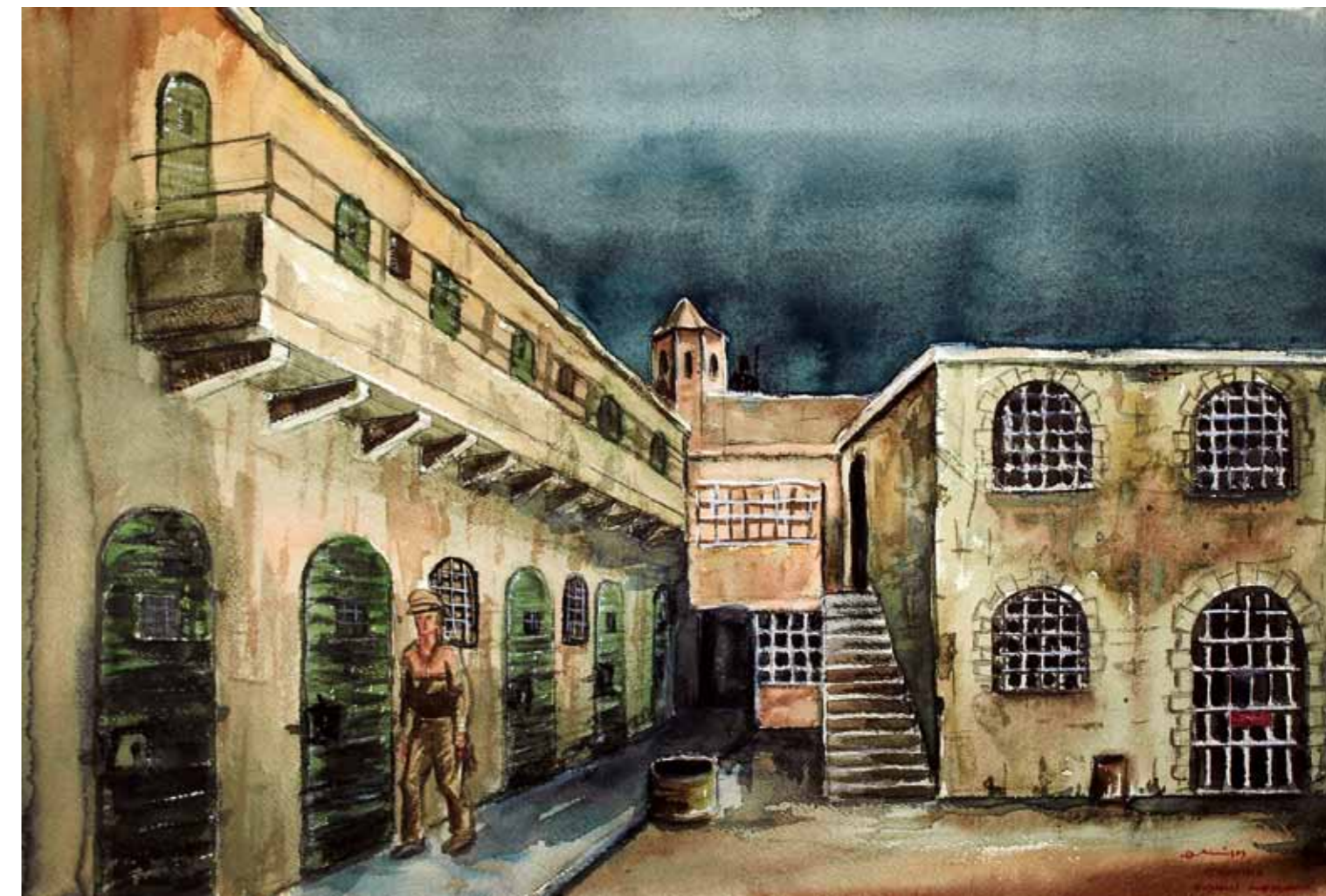

Μώλος Θωμάς

Χωρίς τίτλο

Λάδι, 55 x 37,5 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Νικολινάκος Μιχάλης

Η σύλληψη του καλλιτέχνη

(του Μ. Χ.)

Μελάνι σε χαρτί, 23,5 x 18 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Ο κουκουλοφόρος

Μελάνι σε χαρτί, 29 x 21 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Νικολινάκος Μιχάλης

Σκοπιά στο στρατόπεδο - Ελ Τάμπα

Μελάνι σε χαρτί, 9,5 x 22,5 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Νικολινάκος Μιχάλης

Αντάρτες I

Μελάνι σε χαρτί, 57,5 x 28 εκ.
Ιδιωτική συλλογή

Αντάρτες II

Μελάνι σε χαρτί, 57,5 x 28 εκ.
Ιδιωτική συλλογή

Νικολινάκος Μιχάλης

Εκτέλεση στη μάντρα της Κοκκινιάς

Μελάνι σε χαρτί, 50 x 70 εκ.
Ιδιωτική συλλογή

Το μπλόκο της Κοκκινιάς

Μελάνι σε χαρτί, 25 x 35 εκ.
Ιδιωτική συλλογή

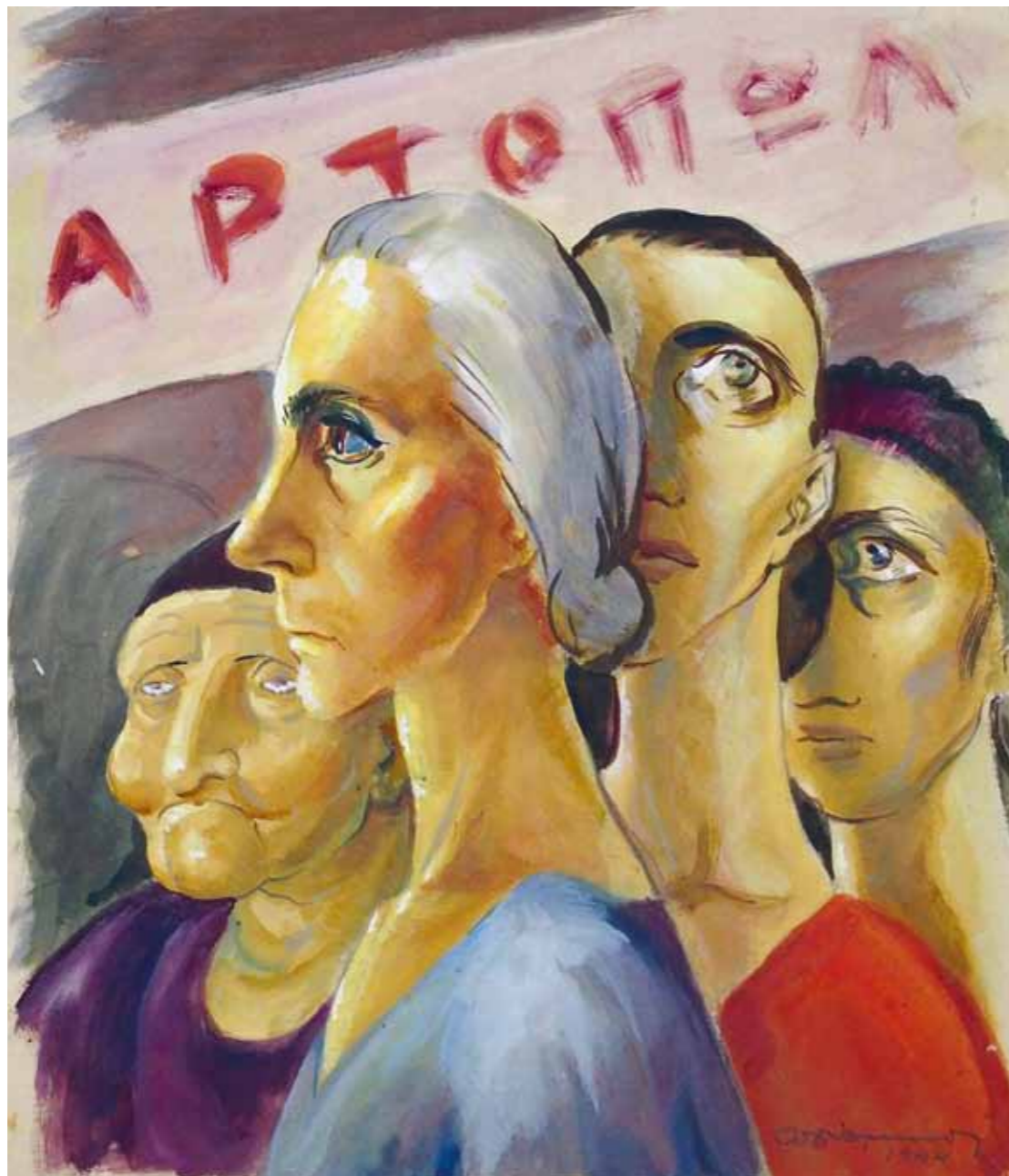

Νομικός Ανδρέας

Γυναίκες στην Κατοχή - 1944

Ακουαρέλλα, 28,5 x 25 εκ.

Συλλογή Ιορδάνη Χριστοδούλου

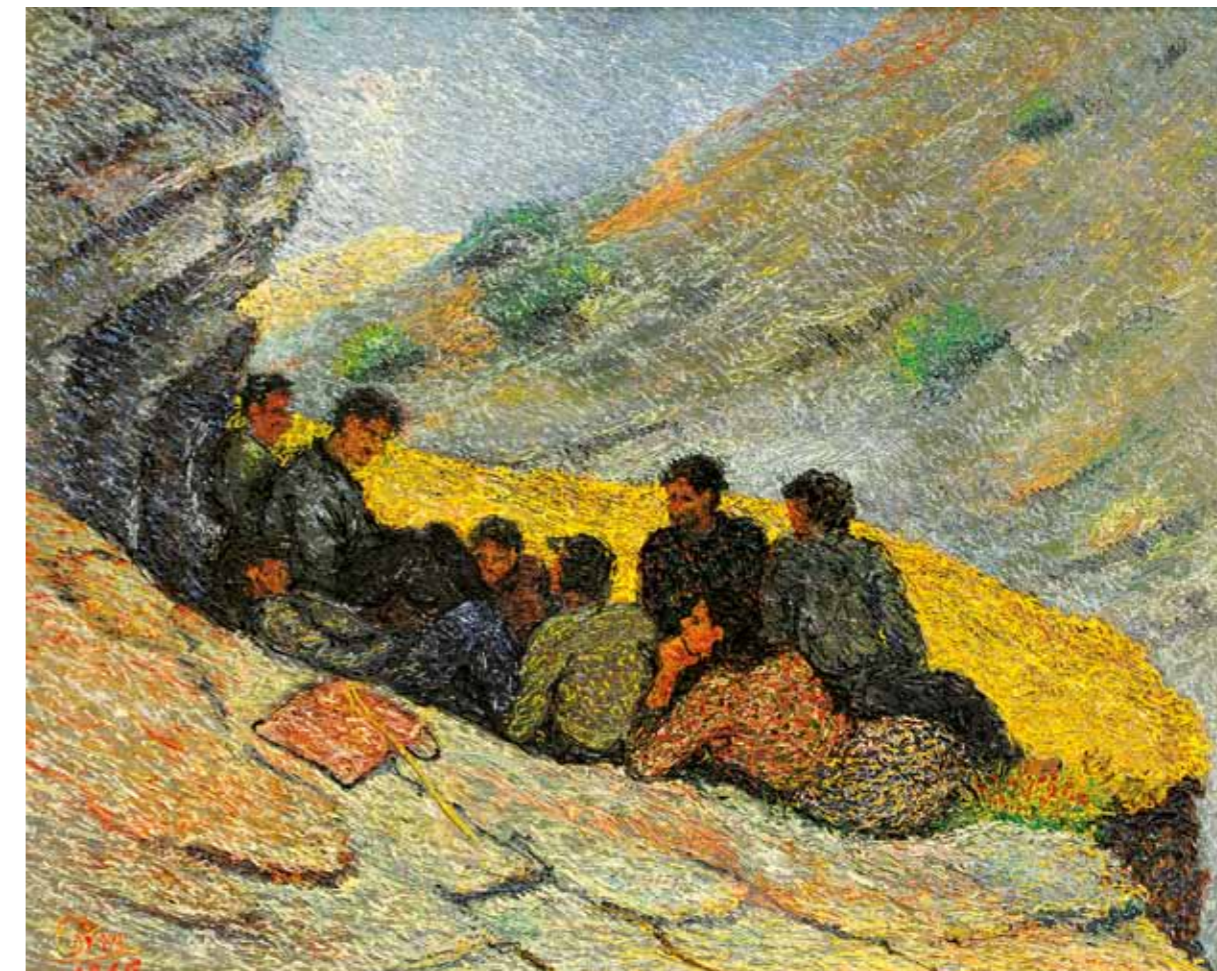

Οικονομίδης Δημήτρης

Σύσκεψη στο βουνό

Λάδι, 48,5 x 39,5 εκ.

Αρχείο ΚΚΕ

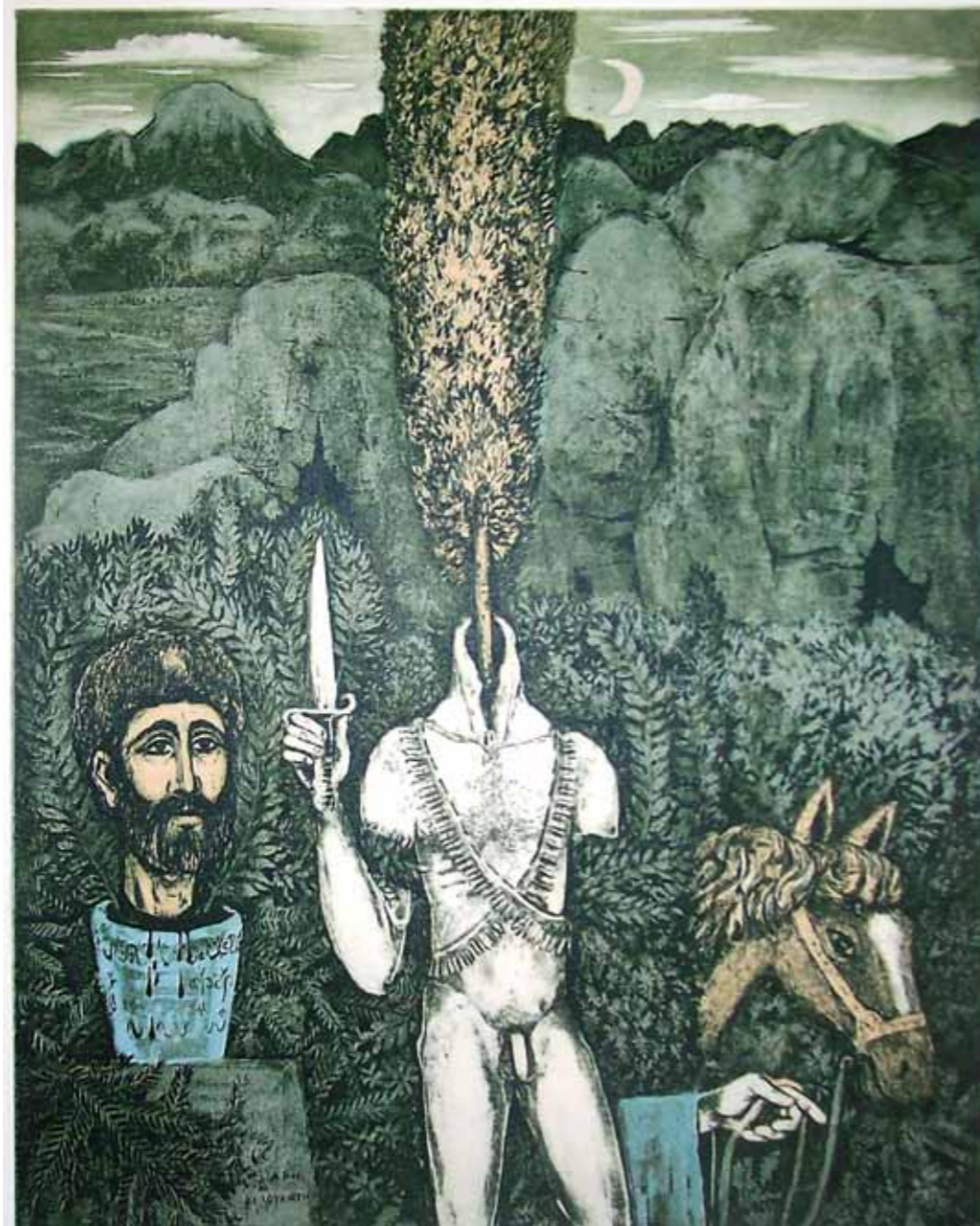

Παπαγεωργίου Δημήτρης

Άρης Βελουχιώτης

Χαλκογραφία έγχρωμη, 39 x 49,5 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

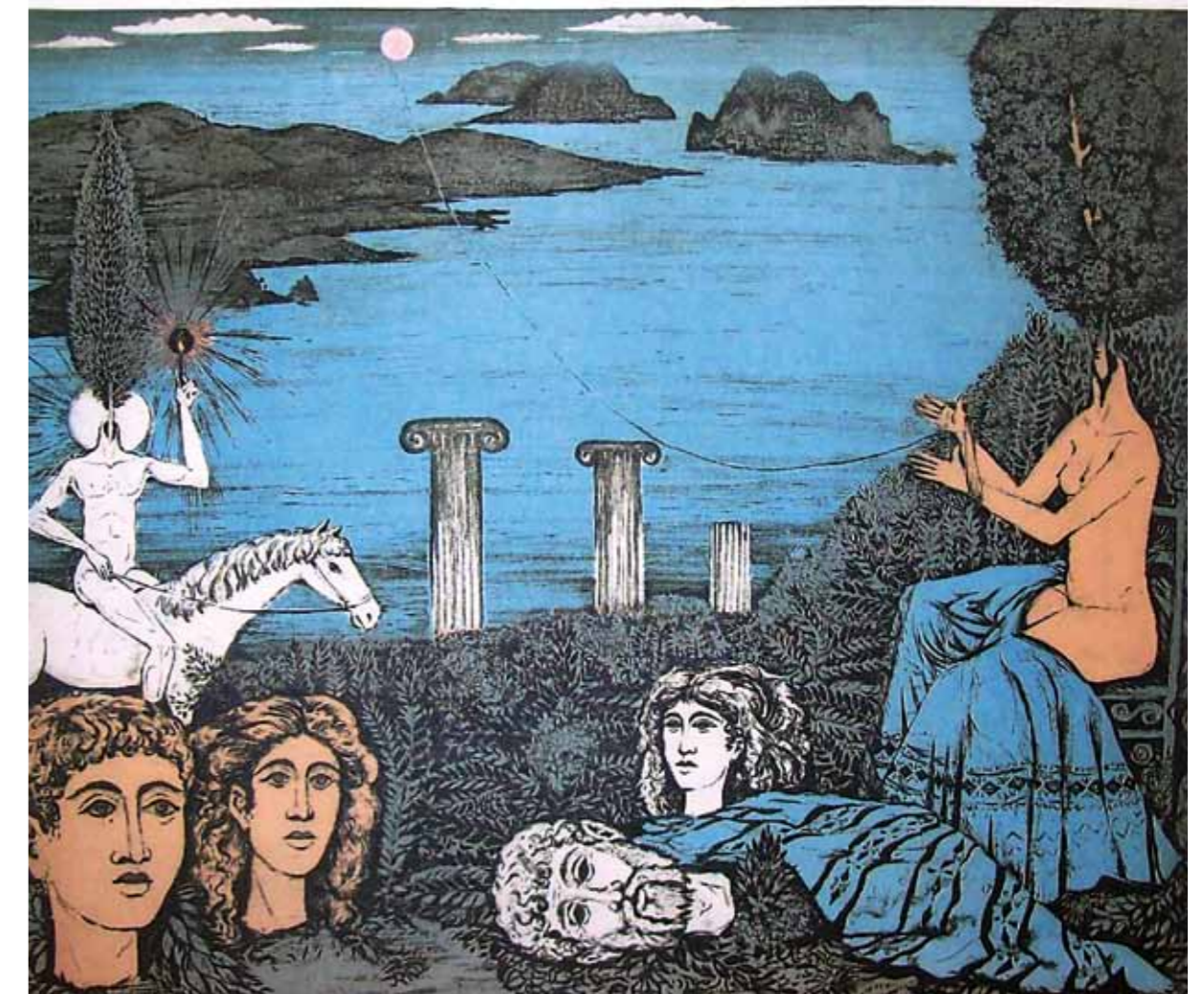

Παπαγεωργίου Δημήτρης

Χαίρε ω χείρε ελευθεριά

Χαλκογραφία έγχρωμη, 49,5 x 41 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Παπαγεωργίου Δημήτρης

*Έπεσαν για όλου του κόσμου
το ψωμί το φως και το τραγούδι*

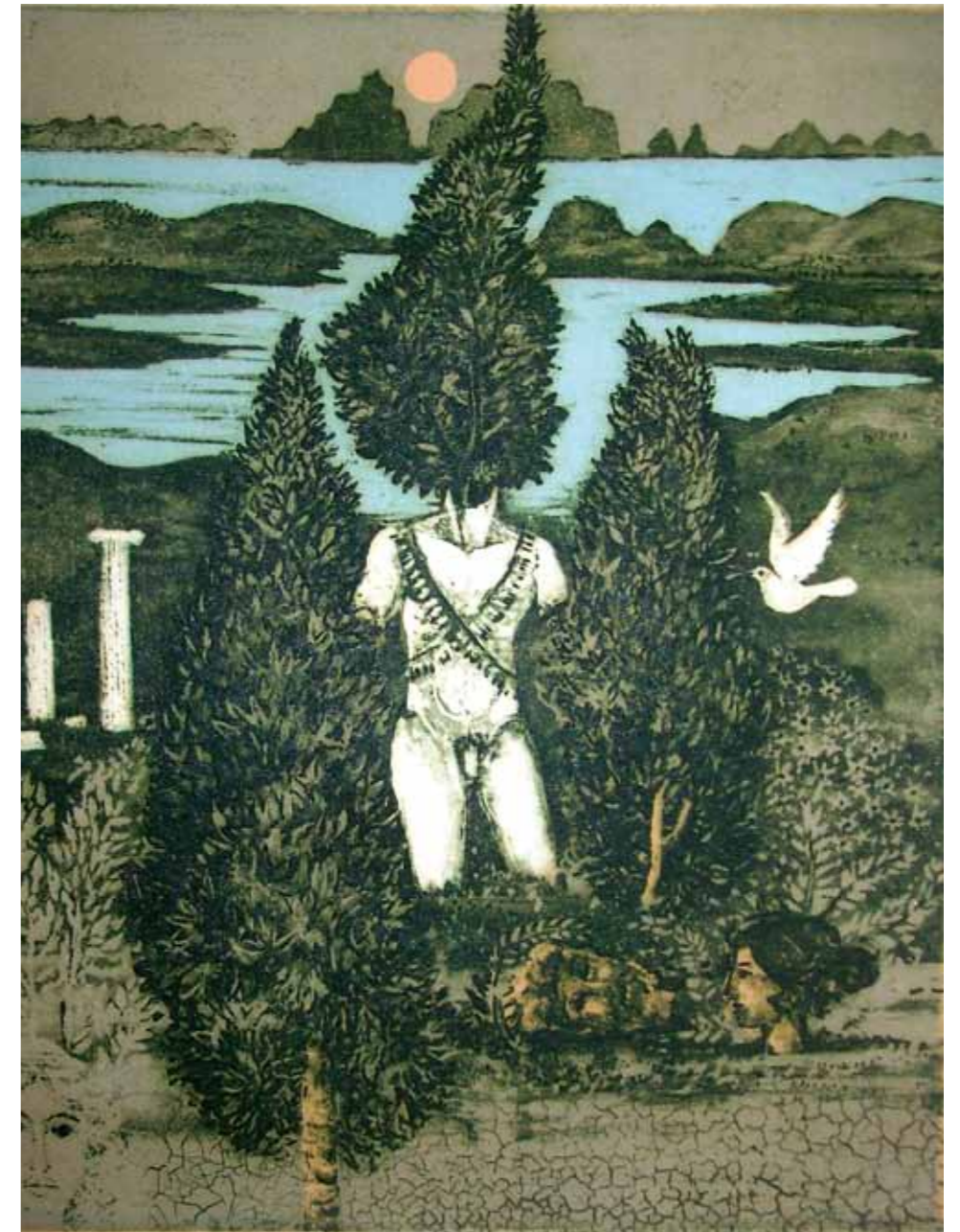
Χαλκογραφία έγχρωμη, 49,5 x 41 εκ.
Ιδιωτική συλλογή

Παπαγεωργίου Δημήτρης

«Ο Ένας» - Άρης

Χαλκογραφία έγχρωμη, 24,5 x 30 εκ.
Ιδιωτική συλλογή

Αγνώστου

Ζήτω η Εθνική Ενότητα

Αφίσα - χαρτακιό, 29,7 x 30 εκ.

Συλλογή Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης

Χ. & Σ. Μοσχανδρέου, Μεσολόγγι

Παπαδημητρίου Ευθύμιος

*Καλάβρυτα ή απ' τα κόκκαλα βγαλμένη
των ελλήνων τα ιερά*

Ευλογραφία όρθιο ξύλο, 40 x 30 εκ.

Συλλογή Γιάννη Παπακωνσταντίνου

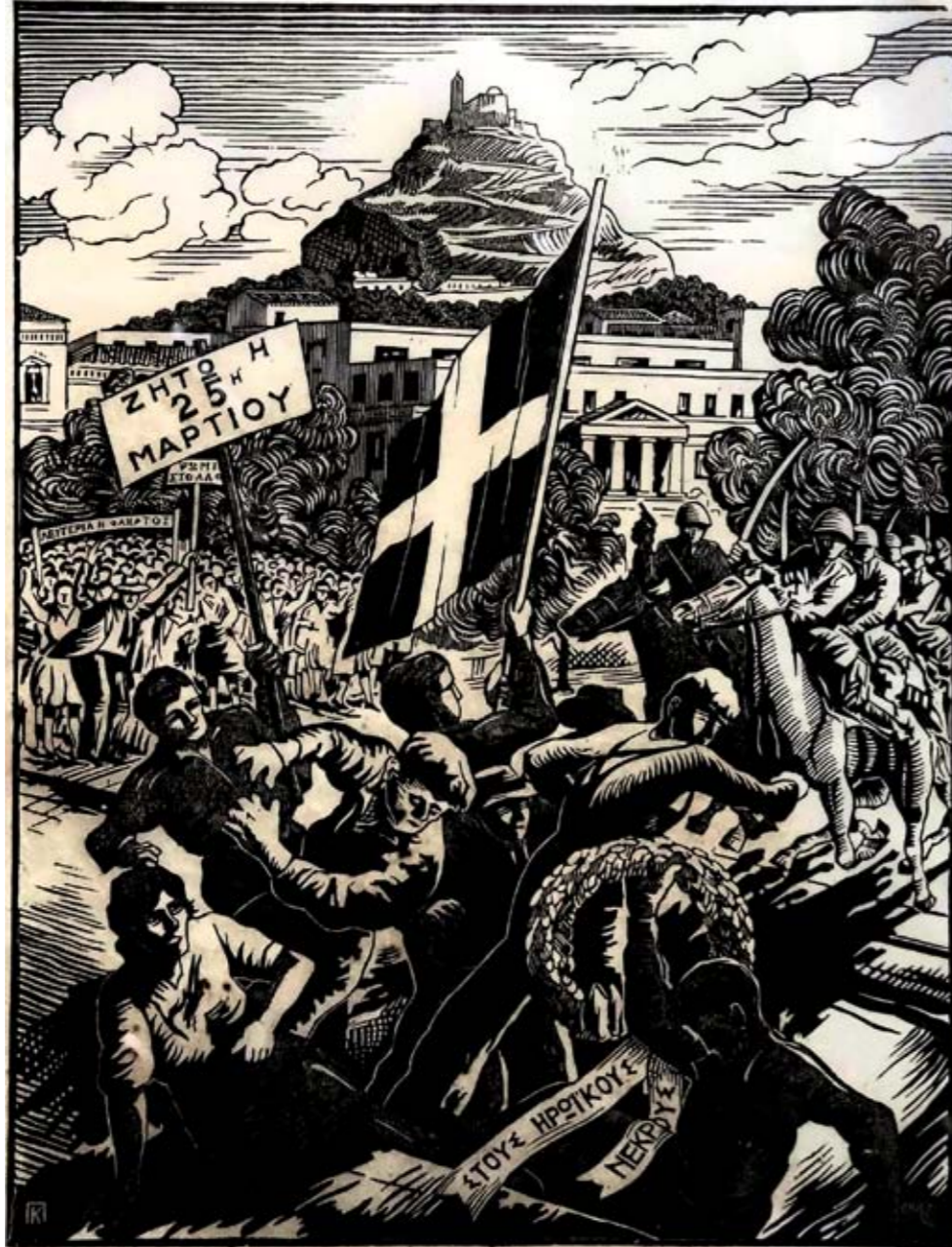
Πλακωτάρης Κώστας

Μάρτης 1943

Ξυλογραφία, 30 x 42 εκ.

Παναθηναϊκή Σύγχρονης Τέχνης

Χ. & Σ. Μοσχονδρέου, Μεσολόγγι

Πολυχρονιάδη Σελέστ

Μάνα και παιδί

Τέμπερα, 63 x 47 εκ.

Δημοτική Παναθηναϊκή Δέμας Αθηναίων

Σεμερτζίδης Βάλιας

Λαϊκό Δικαστήριο

Μικτή τεχνική - τέμπερα και μολύβι, 73,5 x 101,5 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Σεμερτζίδης Βάλιας

Ανάρτης

Υδατόχρωμα σε χαρτί, 34,5 x 49,5 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Σικελιώτης Γιώργος

40-41 οι ανάπηροι

Μελάνι, 20 x 24 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Καισαριανή: στα οδοφράγματα

Πενάκι, 24 x 35 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Σικελιώτης Γιώργος

Ο καταδότης

Χαρακτικό σε λινόλεουμ, 26 x 20 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

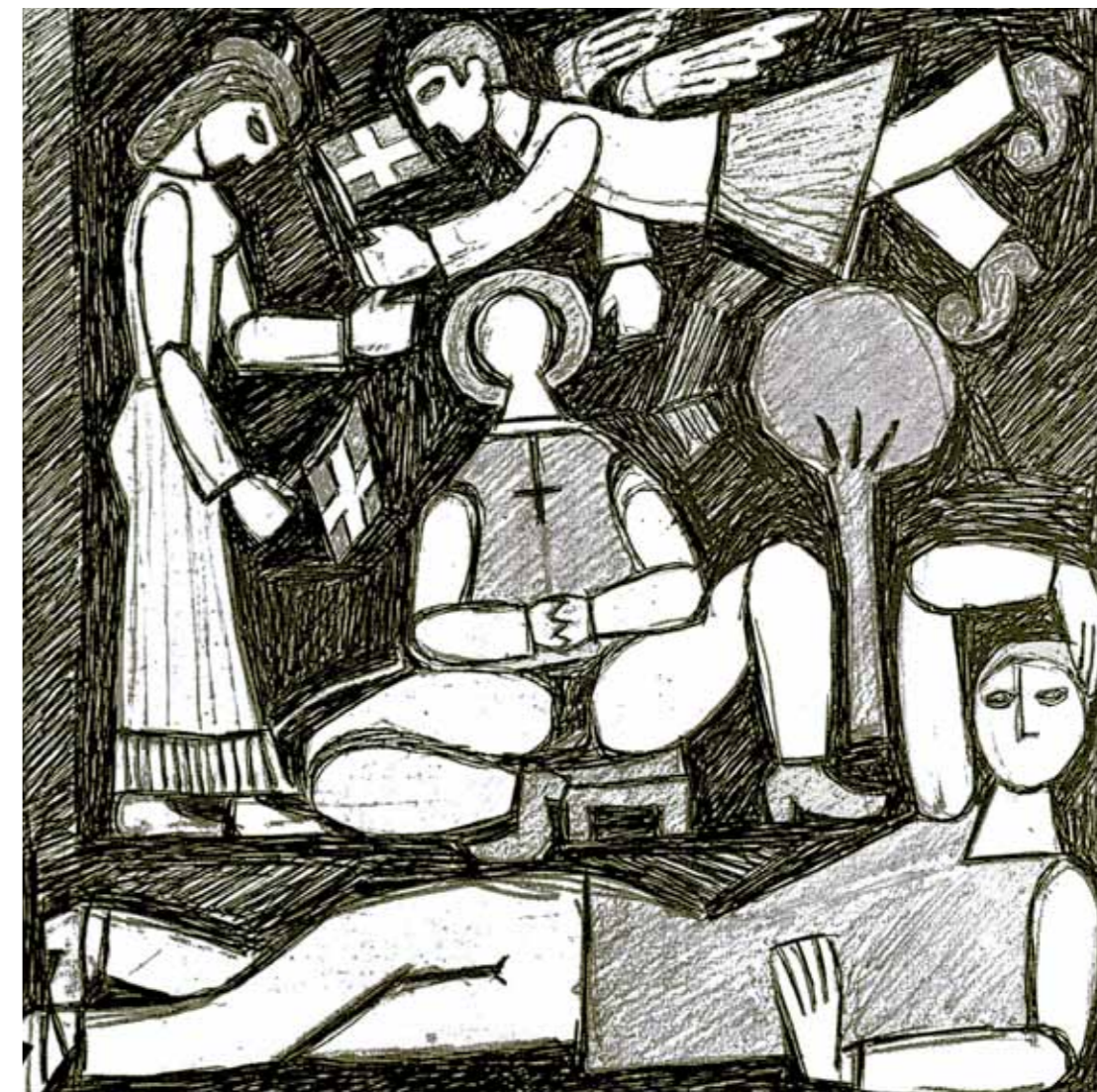
ΣΙΚΕΛΙΩΤΗΣ 1943

Σικελιώτης Γιώργος

Ο βολεμένος ή το βόλεμα

Μολύβι - μελάνι, 20,3 x 20,3 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Σικελιώτης Γιώργος

Μαθητική διαδήλωση

Μελάνι, 13 x 18 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Από την Ικαρία

Πενάκι, 15,5 x 20 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Σικελιώτης Γιώργος

Στο απόσπασμα

Μολύβι - μελάνι, 34,5 x 20,5 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Σικελιώτης Γιώργος

Ο ομιλητής

Λάδι, 44 x 66 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Σπαθάρης Ευγένιος

1. Καπετάνιος

(Άρης Βελουχιώτης)

Φιγούρα από πλαστικό, 95 εκ.

2. Ένας αποφυλακισμένος

Φιγούρα από πλαστικό, 75 εκ.

3. Αντάρτης του ΕΑΜ

Φιγούρα από πλαστικό, 85 εκ.

Μουσείο Θεάτρου Σκιών

«Ευγένιος Σπαθάρης»

Δήμου Αμαρουσίου

Σπηλιόπουλος Ιωάννης

Ασθενής του Αλβανικού Πολέμου

Ελαιογραφία σε ξύλο, 26 x 37 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Σπηλιόπουλος Ιωάννης

Ό,τι απέμεινε από την κατοχή

Ελαιογραφία σε ξύλο, 40 x 35 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Στεφανίδης Γιάννης

Η γαιδουροκεφαλή
Νερομπογιά, 15 x 22 εκ.
Ιδιωτική συλλογή

Στεφανίδης Γιάννης

Τα τηλεγραφόξυλα
Νερομπογιά, 23 x 18 εκ.
Ιδιωτική συλλογή

Στεφανίδης Γιάννης

Η πλύση

Νερομπογιά, 17 x 24 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Στεφανίδης Γιάννης

Ο γιατρός

Λάδι, 50 x 60 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Στεφανίδης Γιάννης

Οι ομοτράπεζοι

Λάδι, 95 x 65 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

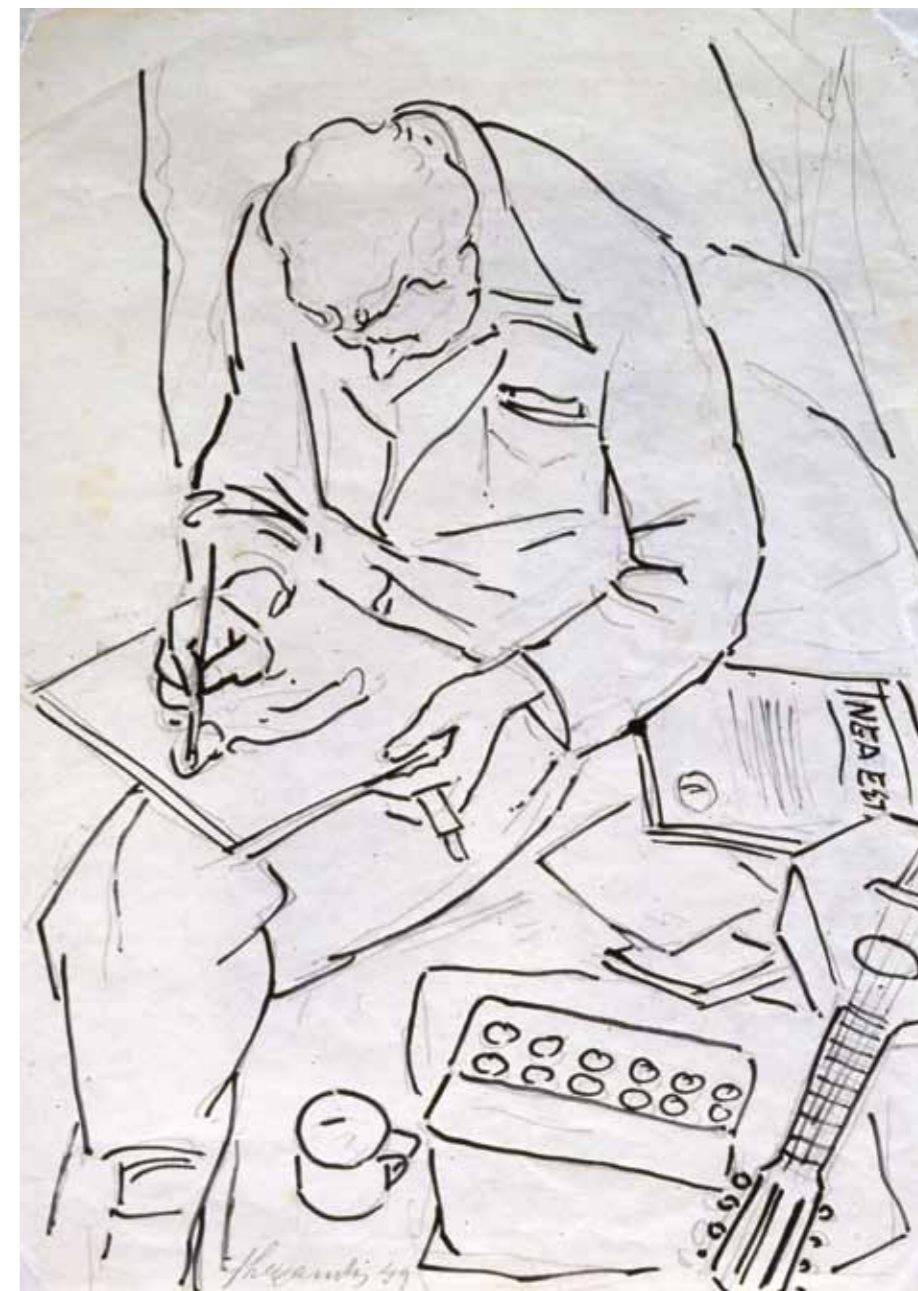
Στεφανίδης Γιάννης

Γιάννης Ρίτσος

(στο Κοντοπούλι Λήμνου)

Σινική μελάνη, 20 x 28 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Στεφανίδης Γιάννης

Αφίσα ΕΠΟΝ

Σιλική μελάνη, 18 x 24 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Νεολαία στ' άρματα - ΕΠΟΝ

Αφίσα - χαρακτικό, 34 x 22 εκ.

Συλλογή Ιορδάνη Χριστοδούλου

Στεφανίδης Γιάννης

Αντιφασιστικό

Ξυλογραφία, 22 x 15 εκ.

Ιδιωτική συλλογή

Τάσος Α.

Διαδήλωση

Ξύλινη πλάκα, 150 x 47,3 εκ.

Εταιρεία Εικαστικών Τεχνών - Τάσος Α.

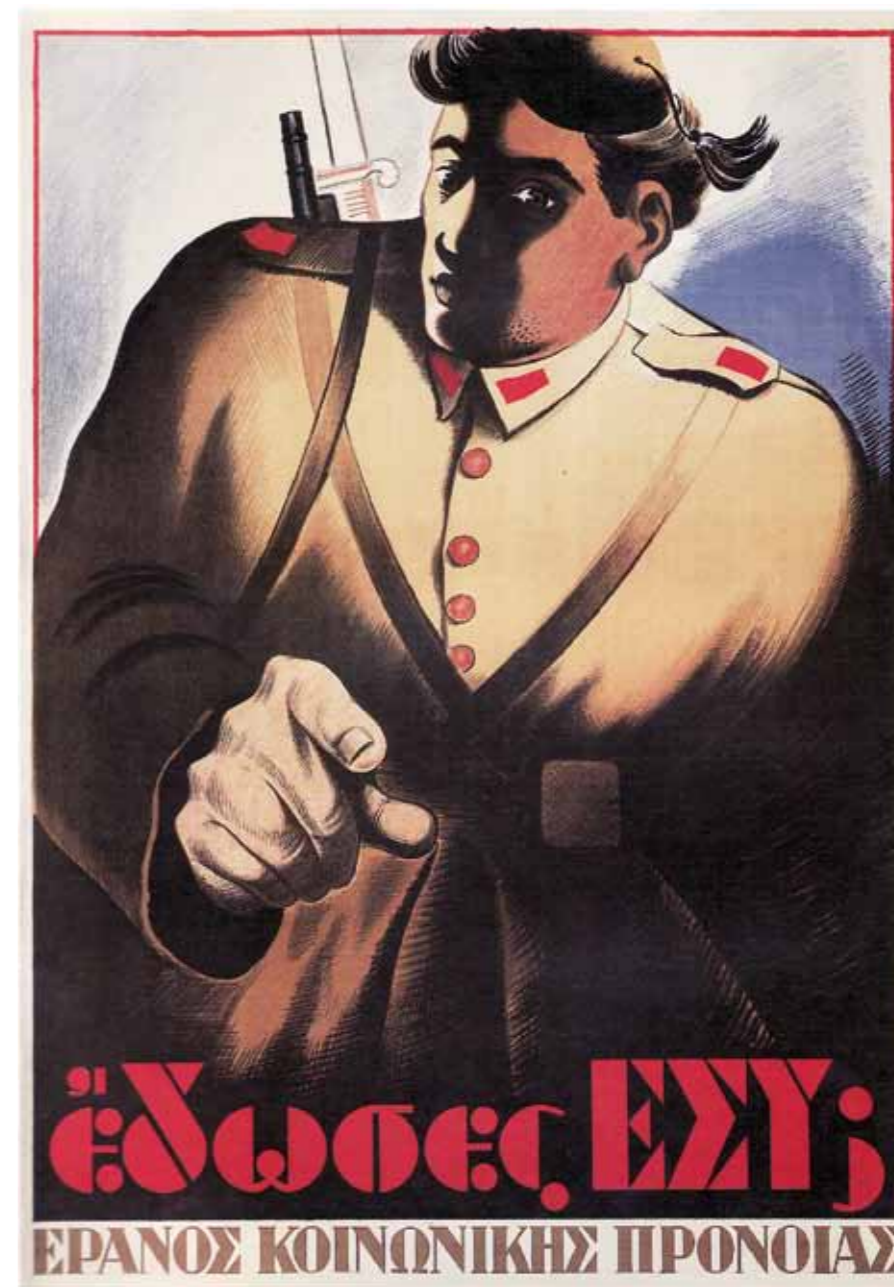

Τάσος Α.

Έδωσες Εσύ;

Έγχρωμη λιθογραφία, 100 x 70 εκ.

Συλλογή Alpha Bank

Τάσος Α.

Κάθε πρωί, 1932

Ξυλογραφία σε πλάγιο ξύλο, 19 x 32 εκ.

Συλλογή Αλφα Βαγκ

Τάσος Α.

Ο οργανοπαίχτης

Έγχρωμη Ξυλογραφία πλάγιο ξύλο, 37,2 x 31 εκ.

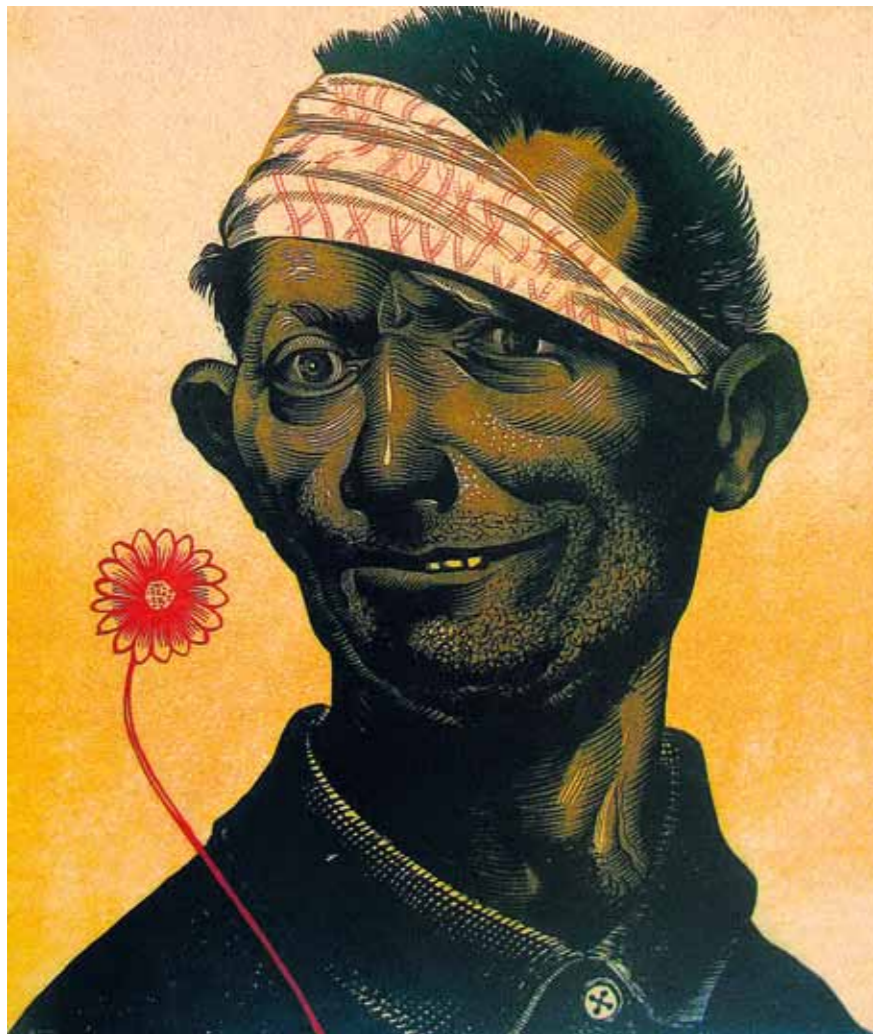
Συλλογή Γιάννη Παπακωνσταντίνου

Τάσος Α.

Ο τρελλός

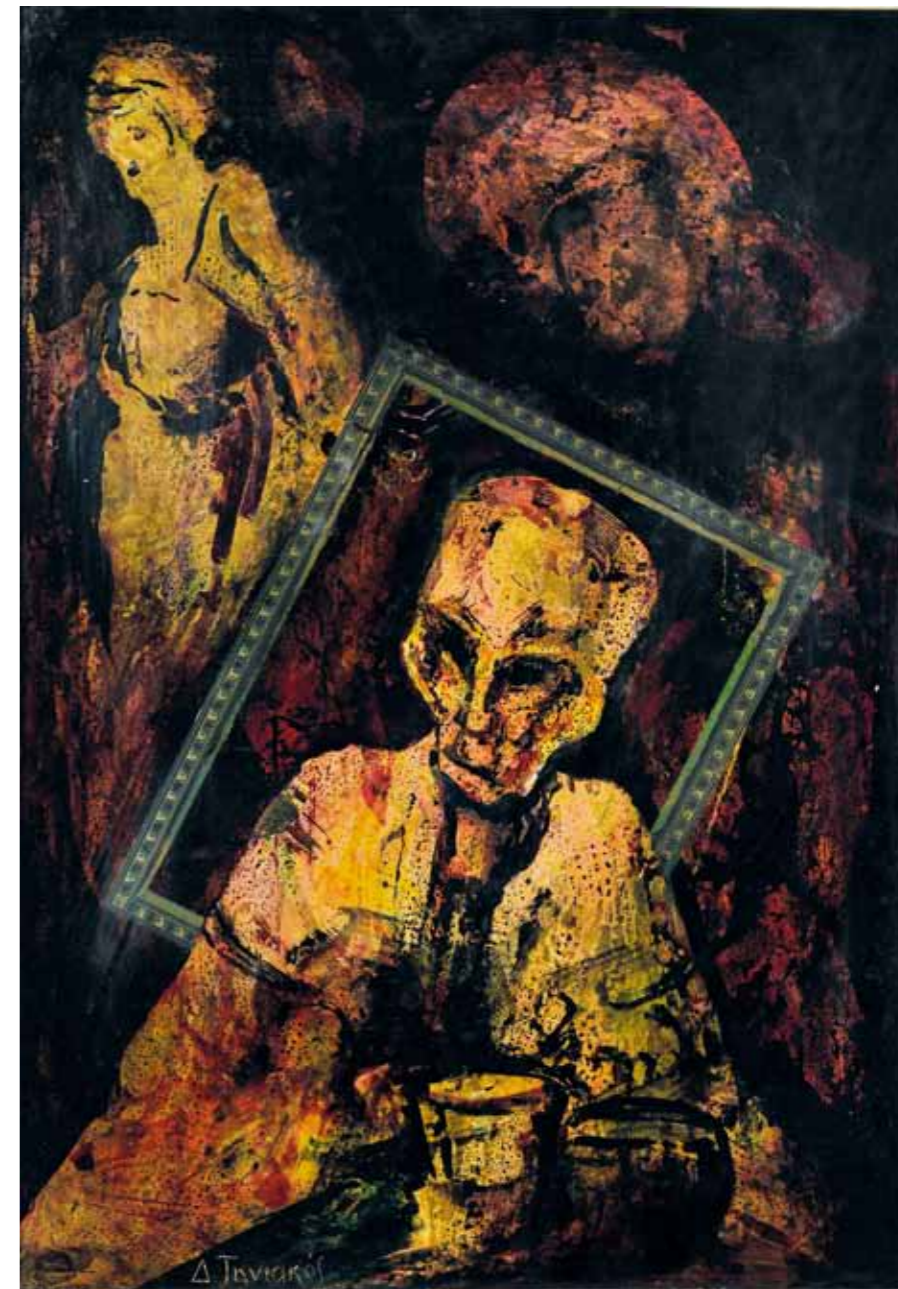
Έγχρωμη ξυλογραφία πλάγιο ξύλο, 33 x 28 εκ.
Συλλογή Γιάννη Παπακωνσταντίνου

Τηνιακός Δημήτρης

Αναμνήσεις

Έγχρωμη σινική μελάνι, 81,5 x 62 εκ.
Εθνική Πινακοθήκη

Φαρσακίδης Γιώργος

Δη Στράτης - Το πρωτοβρόχι

Χαρακτικό - ξυλογραφία, 11 x 9,5 εκ.
Συλλογή Ιορδάνη Χριστοδούλου

Φαρσακίδης Γιώργος

Δη Στράτης - Μπελογιάννης

Χαρακτικό - λινόλεουμ, 8 x 11 εκ.
Συλλογή Ιορδάνη Χριστοδούλου

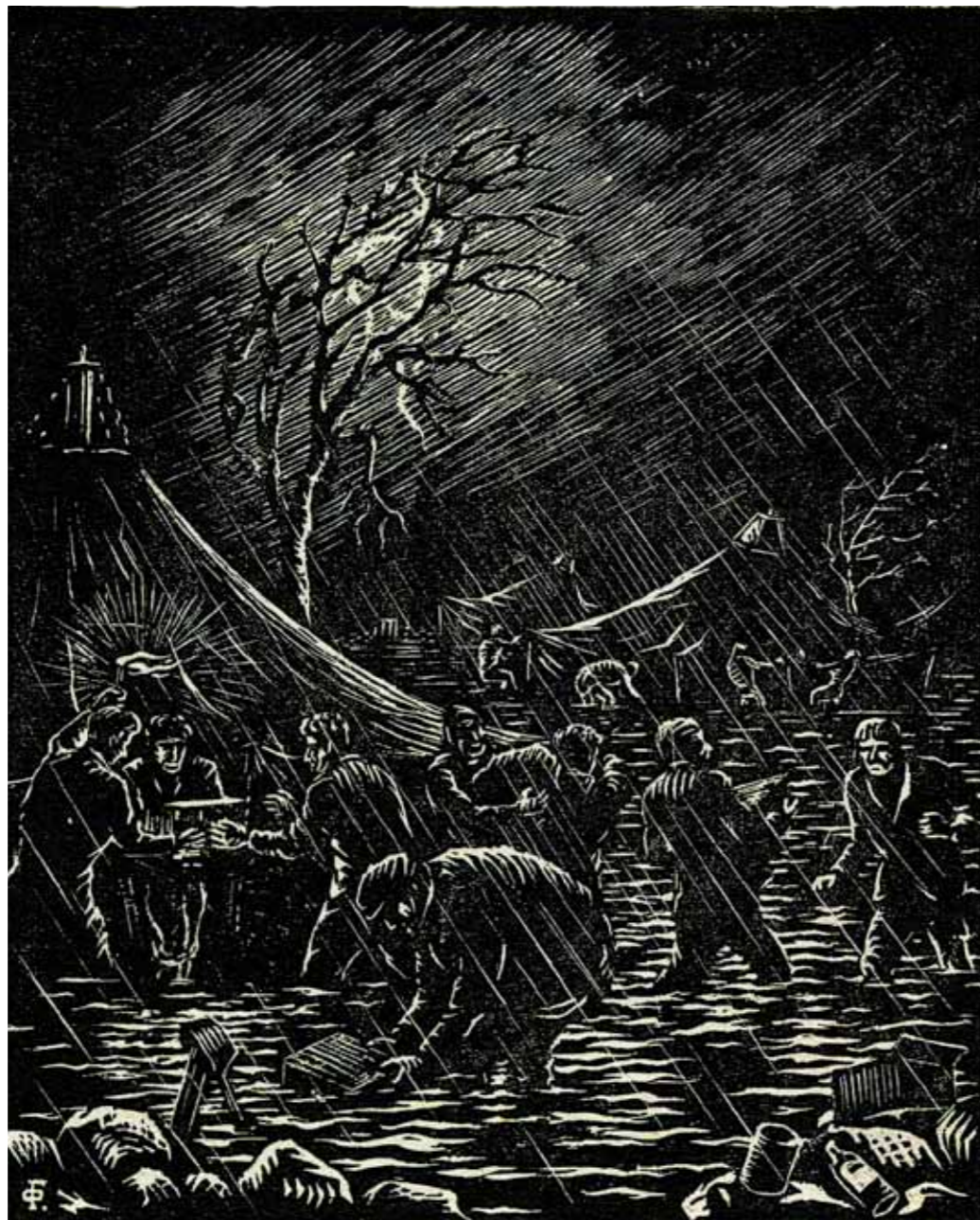

Φαρσακίδης Γιώργος

Δη Στράτης - Πλημμύρα I

Χαρακτικό - ξυλογραφία, 13,5 x 10,5 εκ.

Συλλογή Ιορδάνη Χριστοδούλου

Φαρσακίδης Γιώργος

Δη Στράτης - Πλημμύρα II

Χαρακτικό - ξυλογραφία, 12 x 9,5 εκ.

Συλλογή Ιορδάνη Χριστοδούλου

Φαρσακίδης Γιώργος

Γυάρος 1967

Ακουαρέλλα, 30 x 43 εκ.

Συλλογή Ιορδάνη Χριστοδούλου

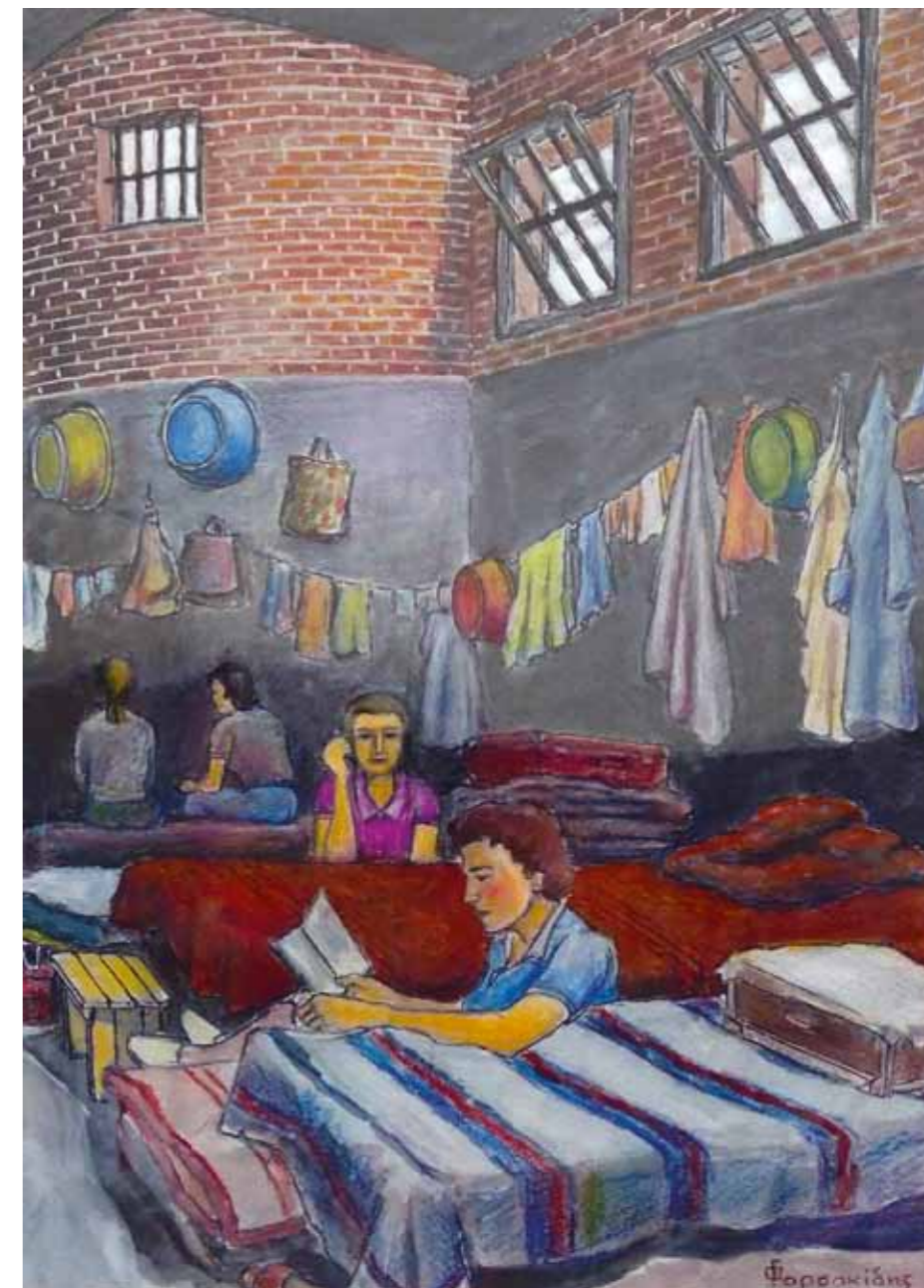

Φαρσακίδης Γιώργος

Γυναίκες στη Γυάρο - 1967

Ακουαρέλλα, 41 x 29 εκ.

Συλλογή Ιορδάνη Χριστοδούλου

Πορτρέτο της Ρόζας Ιμβριώτη
από το λεύκωμα
της Κατερίνας Χαριάτη - Σισμάνη
«Γυναίκες από όλη την Ελλάδα»
Ιδιωτική συλλογή

ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΕΣ, ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΟΠΟΙΟΥΣ ΥΠΑΡΧΟΥΝ
ΣΤΗ ΒΑΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΗΣ

// Άγνωστος καλλιτέχνης	// Γούλας Γιώργος
// Αλεβίζος Τάσσοσ (Α. Τάσσοσ)	// Γουναρόπουλος Γιώργος
// Αλεξανδράκης Αλέξανδρος	// Γραμματόπουλος Κώστας
// Αννουσάκης Ιωάννης	// Δαγκλής Χρίστος
// Απάρτης Θανάσης	// Δανιήλ Δανιήλ
// Αργυράκης Μίνωσ	// Δαρτζέντας Τάκης
// Αργυρός Ουμβέρτος	// Δημητριάδης Φωκίων
// Αρμάος Βασίλης	// Δήμου Γιώργης
// Αρμάου - Χατζηανδρέου Δέσποινα	// Διαμαντόπουλος Διαμαντής
// Βακιρτζή Αλίκη	// Δούκας Έκτωρ
// Βακιρτζής Γιώργος	// Δροσάκη Ελευθερία
// Βαλαάμης Κώστας	// Δρόσος Θεόδωρος
// Βαρβέρη Λόλα	// Ευθυμιάδης Πάνος
// Βαρλάμος Γιώργος	// Ζάννη Αλίκη
// Βασιλειάδης Βασίλης	// Ζέππος Εμμανουήλ
// Βασιλείου Σπύρος	// Ζήσης Σωτήρης
// Βασταρδής Νίκος	// Ζυμαρίδης Στάθης
// Βελισσαρίδης Γιάννης	// Ζωγράφος Τάσος
// Βλασιδής Βασίλης	// Ζωιτοπούλου Μαρία
// Βλαχόπουλος Βρασιδάσ	// Θωμόπουλος Επαμεινώνδασ
// Βογιατζής Χάρης	// Κανάσ Αντώνης
// Βυζάντιος Περικλής	// Κανέλλης Ορέστης
// Γεωργιάδης Ανδρέας	// Κάνθος Τηλέμαχος
// Γεωργιάδου Αλίκη	// Καπάνταη Βάσος
// Γιαννουκάκης Δημήτρησ	// Καπράλοσ Κώστας
// Γιολδάσησ Δημήτρησ	// Καραβία Φλωρά Θάλεια
// Γκλαβάνη Ζωή	// Καραμπάτησ Γιάννησ
// Γκλίνοσ Αντώνησ	// Καρπαθάκησ Λορέντζοσ
// Γκοτζαμάνη Βίκα	// Κασιμάτησ Στέλιοσ

// Κατράβα Ζωή
// Κατράκη Βάσω
// Κατσικογιάννης Δημήτρης
// Κεφαλληνός Γιάννης
// Κινδύνη Άννα
// Κλουβάτος Κώστας
// Κορναράκης Κώστας
// Κορογιαννάκης Αλέξανδρος
// Κουλεντιανός Κώστας
// Κούνδουρος Νίκος
// Λεβέντης Γιώργος
// Μαγγανάρης Γιάννης
// Μαγγιώρου Λουκία
// Μακρή Ζιζή
// Μακρής Μέμος
// Μαλάμος Κώστας
// Μανουσάκης Γιώργος
// Μαργαριτώφ Αμαλία
// Μάρθας Τάκης
// Μαρουδής Γιώργος
// Μεγαλίδης Δημήτρης
// Μελετζής Σπύρος
// Μολφέσης Ιάσωνας
// Μοντεσάντου Λουίζα
// Μόραλης Γιάννης
// Μόσχος Γιώργος
// Μπαλάφας Κώστας
// Μπάρμπογλου Απόστολος
// Μπάρμπογλου - Πασιά Ζωγραφιά
// Μπαχαριάν Ασαντούρ
// Μπισοστατζόγλου Μέντης (Μπόστ)
// Μώλος Θωμάς

// Νείρος Νίκος
// Νικολαΐδης Δημήτρης
// Νικολινάκος Μιχάλης
// Νουκάκης Μανώλης
// Ντεκελές Γεώργιος
// Οικονομίδης Δημήτρης
// Παπαγεωργίου Δημήτρης
// Παπαδόπουλος Νικήτας
// Παπαδοπούλου Όλγα
// Παπακρασάς
// Παπαχαραλάμπους Θεοδόσης
// Πασχαλίδου - Ζογγολοπούλου Ελένη
// Περάκη - Θεοχάρη Ελένη
// Πλακωτάρης Κώστας
// Πολυκανδριώτης Αντώνης
// Πολυχρονιάδη Σελέστ
// Πουτσαλάκη Σταυρούλα
// Πρέκα Μερόπη
// Πρέκας Πάρις
// Προβελλέγγιος Άρης
// Πρωτοπάτσης Αντώνης
// Ράλλης Κοψίδης
// Ράμφου Μαρία
// Ραφτοπούλου Μπέλλα
// Ριζόπουλος Γρηγόρης
// Ρίτσος Γιάννης
// Σαραφιανός Πάνος
// Σαρρής Φώτης
// Σγουρόπουλος
// Σεμερτζίδης Βάλιας
// Σέρβος Δημήτρης
// Σιδέρης Τάκης

// Σικελιώτης Γιώργος
// Σισμάνη - Χαριάτη Κατερίνα
// Σκλάβος Γεράσιμος
// Σπαθάρης Ευγένιος
// Στεφανίδης Γιάννης
// Στυλιανίδης Αργύρης
// Τζόγιας Νίκος
// Τηνιακός Δημήτρης
// Τούγιας Γιώργος
// Τριανταφύλλου Άννα (Βανιώ)
// Τσάρας Κώστας
// Τσαρούχης Γιάννης
// Τσιγκουδάκης Σταύρος
// Φαινός Βαγγέλης
// Φαρμακόπουλος Δημήτρης
// Φαρσακίδης Γιώργος
// Φέρτης Ηλίας
// Φυτσιλής Βασίλης
// Φωκάς Γιώργος
// Φώτου Γρηγόρης
// Χρυσοχοΐδου Τίτσα

ΕΠΙΜΕΛΗΤΗΡΙΟ ΕΙΚΑΣΤΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ ΕΛΛΑΔΟΣ

Βαλτετσίου 42, 10681 Αθήνα

T.: 210 33 000 16 / F.: 210 33 01 408, 210 33 01 670

e-mail: chafartg@otenet.gr